

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Bydgoszcz, dnia 1 lipca 2026 r.

Poz. 3266

Podpisany przez:

Mariusz Kaźmierczak

Data: 01.07.2026 12:00:43

UCHWAŁA NR 8/26 RADY GMINY DĘBOWA ŁĄKA

z dnia 30 marca 2026 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka na lata 2026-2029”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2025 r. poz. 1153, poz. 1463) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece na zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292, z 2025r. poz. 1168) Rada Gminy Dębowa Łąka, po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka na lata 2026 - 2029” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Dębowa Łąka.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

Przewodnicząca Rady Gminy

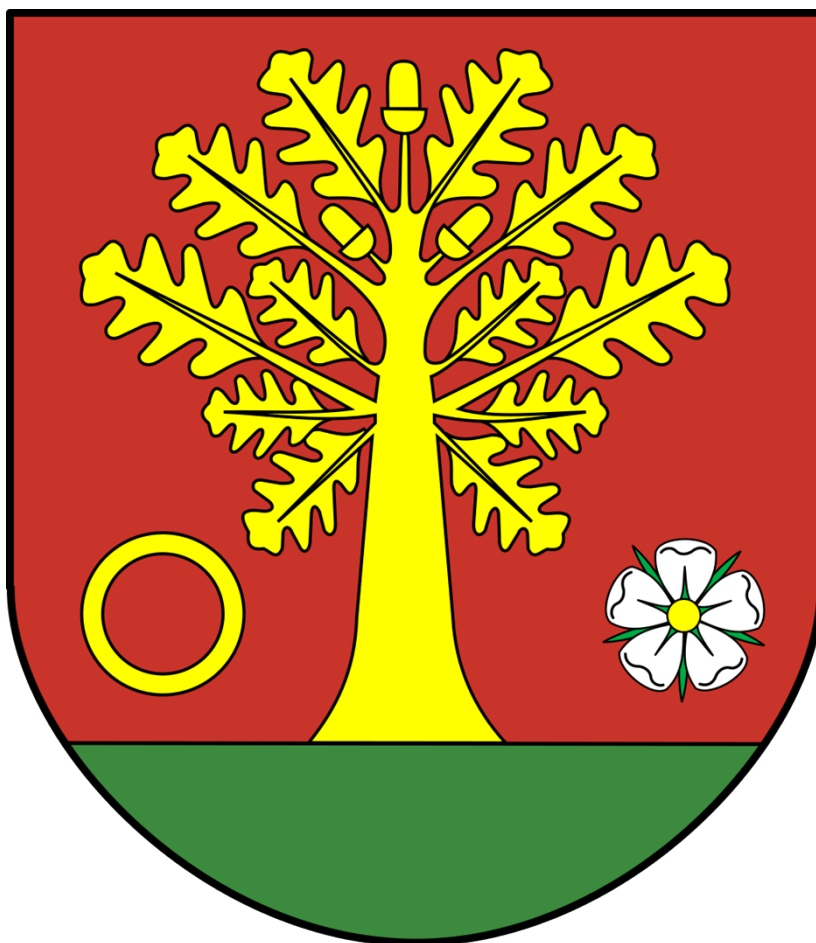
Jagoda Róg-Madecka

Załącznik do uchwały Nr 8/26

Rady Gminy Dębowa Łąka

z dnia 30 marca 2026 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DĘBOWA ŁĄKA NA LATA 2026 – 2029

Opracowanie:

ARCHFOTO TECHNOLOGY Bogusław Okupny

Spis treści

1. Wstęp	
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa	
4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu	
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	
5.2.1 Charakterystyka geograficzna gminy Dębowa Łąka	
5.2.2 Zarys historii obszaru gminy	
5.2.3 Dziedzictwo niematerialne	
5.2.4 Infrastruktura kultury	
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	
5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	
5.4.2. Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków	
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	
7. Założenia programowe	
7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki	
7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu	
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	
12. Bibliografia	

1. WSTĘP

Przedmiotem opracowania „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowa Łąka Duże na lata 2026-2029 jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, zaś jego celem jest określenie zasadniczych kierunków działań inicjowanych przez władze gminy na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami znajdującymi się w granicach gminy. Najpełniejszą definicję dziedzictwa kulturowego wypracował Jan Pruszyński (J. Pruszyński, Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna, t. 1, Kraków 2001, s. 50), stwierdzając, że jest to: *„zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nimi wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawany za godny ochrony prawnej dla dobra społeczeństwa i jego rozwoju oraz przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej”*.

Celem Programu jest stworzenie kompleksowej, wieloletniej strategii opieki nad zabytkami na terenie gminy Dębowa Łąka. Program opieki nad zabytkami gminy Dębowa Łąka jest narzędziem zarządzania lokalnym dziedzictwem i powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem, jakim jest dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania mają za cel poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewaloryzację. Niezwykle istotne jest, aby w działania na rzecz realizacji zadań nakreślonych w programie włączyli się mieszkańcy, poprzez różne formy swojej aktywności zawodowej oraz poza zawodowej. Poprzez działania edukacyjne program powinien też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej i znaczenia lokalnych wartości i przede wszystkim budzić poczucie dumy i identyfikację z tak zwaną małą ojczyzną. Program jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do innych aktów planowania gminnego.

Niniejszy Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka na lata 2026-2029 opracowany został zgodnie z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa realizując wymóg art. 87 **Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. 2024 poz. 1292.) oraz dokumentami programowymi o zasięgu ogólnokrajowym oraz wojewódzkim, powiatowym, gminnym.

Wiele elementów budujących Program zaczerpnięto z odpowiednich polityk, programów i planów sektorowych o randze krajowej, wojewódzkiej i powiatowej. Zaproponowane w programie opieki nad zabytkami działania mają pomóc w poprawie substancji zabytkowej, jej rewaloryzacji oraz w upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego zaś proponowane rozwiązania odpowiadają ustawowym regulacjom z zakresu ochrony zabytków.

Gminny Program opieki nad zabytkami opracowywany jest w cyklach 4 letnich a z jego realizacji wójt co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292), w którym: *Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.*

Główne cele wykonania programu opieki nad zabytkami określone zostały w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i są nimi:

- 1) *(uchylony)*
- 2) *uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,*
- 3) *zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,*
- 4) *wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,*
- 5) *podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,*
- 6) *określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,*
- 7) *podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

Sposób procedowania z programami opieki nad zabytkami oraz obowiązek sporządzania sprawozdań wynikają z art. 87 ust. 3-5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

4. Programy, o których mowa w ust. 3, są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

(Dz. U. 1997 Nr 78 poz. 483 z późn. zm.)

W preambule Konstytucji RP znajduje się zobowiązanie, aby przekazać przyszłym pokoleniom wszystko co cenne z ponad tysiącletniego dorobku. W świetle art. 5 i 6 ust. 1 Konstytucji RP do podstawowych obowiązków państwa działającego za pośrednictwem swych organów należy ochrona dziedzictwa kultury, a w szczególności jego podstawowych materialnych składników, jakimi są zabytki.

Art. 5.

Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 8 października 2007 (K 20/07, OTK-A 2007, nr 9, poz. 102) dokonał wykładni artykułu 5 w części dotyczącej dziedzictwa narodowego, przyjmując

w konkluzji, że państwo, realizując zadanie strzeżenia dziedzictwa narodowego musi uwzględniać ograniczenia wynikające z gwarantowanych konstytucyjnie praw obywateli.

Ochrona powinna być rozumiana jako ochrona dla przyszłych pokoleń, ale zabytki powinny być współcześnie wykorzystywane w taki sposób (np. badania naukowe), aby nie stanowiło to dla nich zagrożenia i aby nie prowadziło do ich degradacji, uszkodzenia i zniszczenia. W Konstytucji RP wyrażony został obowiązek stwarzania przez państwo jak najlepszych warunków równego dostępu do dóbr kultury, z poszanowaniem prawa własności.

Art. 6.

1. *Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.*

Przyjmuje się, że dobrami kultury są elementy stanowiące materialny przejaw kulturowej działalności człowieka, a także niematerialny dorobek ludzkości.

Przepisy artykułu 73 Konstytucji kształtują obowiązki państwa w zakresie kultury i stanowią katalog konstytucyjnych praw i wolności kulturalnych.

Art. 73.

Każdemu zapewnia się wolność twórczości artystycznej, badań naukowych oraz ogłaszania ich wyników, wolność nauczania, a także wolność korzystania z dóbr kultury.

Przepisy artykułu 86 Konstytucji nakładają na każdego obywatela obowiązek dbałości o stan środowiska, którego jednym z elementów jest środowisko kulturowe z jego składową, jaką jest dziedzictwo kulturowe.

Art. 86.

Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

I. Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej
(t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1370).

W ramach podziału kompetencji między ministrami, dokonanego w ustawie z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej, wiodącym organem odpowiedzialnym za zadanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

II. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
(t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292).

Podstawowym aktem prawodawczym w dziedzinie ochrony i opieki nad dziedzictwem narodowym jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292) - dalej w tekście u.o.z.o.z, która w art. 1 określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zasady tworzenia krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauracyjnych i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

W art. 3 u.o.z.o.z. zawarty został zbiór definicji prawnych, wiążących na gruncie wykładni i stosowania prawa. Zawarty w tym artykule słownik definiuje podstawowe pojęcia stosowane dalej w ustawie, które poniżej przytaczamy:

- 1) **zabytek** — *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową,*
- 2) **zabytek nieruchomy** — *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1,*
- 3) **zabytek ruchomy** — *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1,*
- 4) **zabytek archeologiczny** — *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem,*
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** — *instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami,*
- 6) **prace konserwatorskie** — *działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań,*
- 7) **prace restauratorskie** — *działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań,*
- 8) **roboty budowlane** — *roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku,*
- 9) **badania konserwatorskie** — *działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich,*
- 10) **badania architektoniczne** — *działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń,*
- 11) **badania archeologiczne** — *działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego,*
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** — *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg,*
- 13) **historyczny zespół budowlany** — *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi,*
- 14) **krajobraz kulturowy** — *postrzegana przez ludzi przestrzeń zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka,*
- 15) **otoczenie** — *teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.*

Wymieniona w art. 3 pkt 5 u.o.z.o.z. **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87), to podmioty, których celem statutowym i istotą działania jest sprawowanie aktywnej opieki nad zabytkami. Wymienione w art. 3 pkt 6 **prace konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z postanowieniami art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia w przypadkach określonych przepisami ustawy z 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2024 r. poz. 725).

Wymienione w art. 3 pkt 7 u.o.z.o.z. **prace restauratorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 8 u.o.z.o.z. **roboty budowlane** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 1 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 2 wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku wpisanego do rejestru zabytków wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej. Ustawodawca w art. 36 ust. 8 u.o.z.o.z. zwraca uwagę, że uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podjęcie robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego. Podobnie, zgodnie z treścią art. 49 ust. 2 u.o.z.o.z. wykonanie decyzji nakazującej przeprowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym nie zwalnia z obowiązku uzyskania pozwolenia na budowę albo zgłoszenia, w przypadkach określonych przepisami prawa budowlanego.

Wymienione w art. 3 pkt 9 u.o.z.o.z. **badania konserwatorskie** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 3 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 10 u.o.z.o.z. **badania architektoniczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 4 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

Wymienione w art. 3 pkt 11 u.o.z.o.z. **badania archeologiczne** prowadzone przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków wymagają, zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt 5 u.o.z.o.z. pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków, wydawanego w postaci decyzji administracyjnej.

W art. 4 i art. 5 u.o.z.o.z. ustawodawca wprowadził rozróżnienie na ochronę i opiekę nad zabytkami, precyzując na czym polega ochrona zabytków w działaniach podejmowanych przez organy administracji publicznej (art. 4) oraz na czym polega opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza.

Art. 4. *Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:*

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie,*
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,*
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,*
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,*

- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Tak więc ochrona zabytków to działania podejmowane przez organy administracji publicznej, włączając w to działania władcze, polegające na stosowaniu prawa, których efektem jest wydawanie decyzji administracyjnych. Opieka nad zabytkami to działania faktyczne właścicieli lub posiadaczy oraz także jest to pożądany stan zabytku, który powinien być zagwarantowany przez właściciela lub posiadacza zabytku poprzez zapewnienie określonych w ustawie warunków.

W art. 6 u.o.z.o.z. ustawodawca podał zagregowaną definicję zabytku, która stanowi uszczegółowienie definicji w art. 3 oraz określił, że ochronie i opiece podlegają zabytki bez względu na ich stan zachowania.

Art. 6.

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,*
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,*
- c) dziełami architektury i budownictwa,*
- d) dziełami budownictwa obronnego,*
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,*
- f) cmentarzami,*
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,*
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,*
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,*
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,*
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,*
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),*
- f) instrumentami muzycznymi,*
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,*
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.*

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,*
- b) cmentarzyskami,*
- c) kurhanami,*
- d) reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.*

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

W art. 7 u.o.z.o.z. ustawa wymienia formy i sposoby ochrony zabytków. Rejestr zabytków jest historycznie najstarszą formą ochrony zabytków utworzoną w 1928 roku. Obecnie rejestr zabytków prowadzony jest na podstawie Obwieszczenia Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 20 listopada 2020 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2021 poz. 56). Zgodnie z przepisami art. 10 i 11 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jedynym organem mającym kompetencje dokonywania wpisów do rejestru jest właściwy terytorialnie wojewódzki konserwator zabytków. Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Z wnioskiem o wpis może wystąpić właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek. Także wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania o wpis zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Przepisy ustawy nakazują informowanie obywateli o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru, m. in. na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego zabytek się znajduje. Starosta w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o ochronie obiektu. Wzór i wymiary znaku określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków. Należy podkreślić, że choć umieszczenie znaku jest fakultatywne to stanowi on ważną formę budowania świadomości społecznej i zasadne jest oznakowanie wszystkich obiektów będących w rejestrze zabytków. Bardzo istotny jest zakaz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych a także podejmowanie innych działań, które mogłyby doprowadzić do zniszczenia zabytku, wobec którego wszczęte jest postępowanie o wpisaniu do rejestru zabytków. Zakaz ten dotyczy również robót budowlanych, co do których zostało już wydane pozwolenie na budowę oraz innych działań określonych w decyzjach pozwalających na ich prowadzenie. Działania te mają na celu udzielenie tymczasowej ochrony zabytkom nieruchomym przed uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu do rejestru.

Zabytek wpisany do rejestru w razie spełnienia określonych przesłanek może zostać z tego rejestru skreślony, co jest równoznaczne z pozbawieniem go ochrony konserwatorskiej. Podstawy skreślenia zabytku z rejestru określone są w art. 13 u.o.z.o.z. i należą do nich: zniszczenie zabytku w stopniu powodującym utratę jego wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, zakwestionowanie wartości będącej podstawą wpisu do rejestru zabytków w nowych ustaleniach naukowych oraz wpisanie zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa, wpisanie zabytku do inwentarza muzeum bądź jego wejście w skład narodowego zasobu bibliotecznego.

Wszelkie prace i badania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwoleń, mających charakter decyzji administracyjnej, wydawane są na podstawie art. 36 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Ustawa z 10 lipca 2015 r. o zmianie u.o.z.o.z. (Dz. U. 2016 r. poz. 1330) wprowadziła nową formę ochrony zabytków jaką jest wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, na której znajdują się zabytki ruchome o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego.

Najbardziej prestiżową formą ochrony zabytków jest uznanie za pomnik historii, zgodnie bowiem z art. 15 ust. 1 u.o.z.o.z. Prezydent RP, na wniosek ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który po zasięgnięciu obligatoryjnie opinii Rady Ochrony Zabytków, w drodze rozporządzenia uznaje za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Zabytki uznane za pomniki historii mogą być zgłaszane do wpisania na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego (art. 15 ust. 4 u.o.z.o.z.).

Park kulturowy jest jedyną formą wskazującą na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawcy celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, w tym regionalnego budownictwa. Dla społeczności lokalnych może to mieć olbrzymie znaczenie, chociażby dla rozwoju tzw. turystyki kulturowej. Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony.

Należy podkreślić, że rada gminy powinna w uchwale o ustanowieniu parku kulturowego dokładnie określić jego granice. Jak wskazuje wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7 lipca 2007 (II OSK 1487/07) ograniczenie się do pokaźnej grubości kreski wyznaczającej granice przy relatywnie małej skali planu jest prawnie wadliwe. Z kolei wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 18 grudnia 2007 r (III SA/Kr 569/07) wskazuje na konieczność należytego uzasadnienia, to jest wskazywać na elementy kulturowe w obejmowanym ochroną krajobrazie. Skutkiem ustanowienia parku kulturowego jest obowiązek sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz planu ochrony parku kulturowego dla danego obszaru. Plan ochrony sporządza wójt w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków a następnie jest on zatwierdzany przez radę gminy.

Zgodnie z art. 7 u.o.z.o.z. jedną z form ochrony jest ustalenie ochronne w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, co w art. 18 u.o.z.o.z. zostało przełożone na ogólne zobowiązanie do ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, do uwzględnienia m. in. przy sporządzaniu i aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei w art. 19 u.o.z.o.z. doprecyzowuje, że w planie ogólnym gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego powinno się uwzględniać w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia oraz potrzeby innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków i parków kulturowych. O ustaleniu ochrony w miejscowym planie zagospodarowania jako odrębnej formy ochrony zabytków możemy mówić wyłącznie w odniesieniu do stref ochrony konserwatorskiej, które wymienia art. 19 ust. 3 u.o.z.o.z. W strefie ochrony konserwatorskiej obowiązują określone ograniczenia, nakazy i zakazy wniesione postanowieniami planu i strefa nie musi pokrywać się z obszarami wpisanymi do rejestru zabytków.

W piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków”, który pojawił się np. w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi. Pomimo nieuwjęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Drugim przykładem „nienazwanej formy ochrony zabytków” mogą być umowy, o których mowa w art. 26 u.o.z.o.z., albowiem w treści umów

sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków, stanowiącego własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, należy nałożyć, jeżeli stan zachowania zabytku tego wymaga, na nabywcę lub dzierżawcę obowiązek przeprowadzenia

w określonym terminie niezbędnych prac konserwatorskich przy tym zabytku. W takim przypadku źródłem obowiązków nie są prawa powszechne ale umowa cywilno-prawna zawierana pomiędzy Skarbem Państwa bądź jednostką samorządu terytorialnego a nabywcą.

Art. 7. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków,*
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,*
- 2) uznanie za pomnik historii,*
- 3) utworzenie parku kulturowego,*
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*

Z wpisaniem zabytku na Listę Skarbów Dziedzictwa wiązą się dla właściciela określone obowiązki, będzie on zobowiązany powiadomić ministra w przypadku: uszkodzenia, zniszczenia, zaginięcia lub kradzieży, zagrożenia dla zabytku, zmiany miejsca przechowywania zabytku (art. 28 ust. 2 u.o.z.o.z.). Szczegółowe wymagania co do standardów ochrony zabytku zostały określone w rozporządzeniu.

Dysponent zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa będzie mógł ubiegać się o przyznanie dotacji celowej na dofinansowanie prac konserwatorskich czy restauratorskich, dotację celową na zabezpieczenie pomieszczenia, gdzie przechowywany jest zabytek, a także do wnioskowania do ministra o przechowanie zabytku w pomieszczeniu należącym do państwowej instytucji kultury (art. 37 i ust. 4).

Jednostkom samorządu terytorialnego powierzono troskę o zachowanie krajobrazów kulturowych. W art. 16 gminy uzyskały kompetencje wprowadzenia właściwej formy ochrony, czyli tworzenia parków kulturowych. Park kulturowy służy ochronie przestrzeni o wartości kulturowej jako całości, co nie wymusza aby znajdowały się na nim obiekty zabytkowe. Przeniesienie punktu ciężkości ochrony krajobrazu kulturowego poprzez powoływanie parków kulturowych na poziom gmin było przedsięwzięciem ryzykownym. Głównym czynnikiem hamującym powoływanie przez gminy parków była i jest obawa samorządów przed wprowadzaniem jakichkolwiek form ochrony ograniczających swobodę inwestowania. Wydaje się, że organy administracji państwowej powinny podjąć szeroko zorganizowaną i przemyślaną edukację oraz akcję propagandową skierowaną do władz samorządowych, ale także przejęcie ciężaru finansowania sfery organizacyjnej (np. sporządzenie planu ochrony) parków kulturowych. Przy sporządzaniu planu ochrony dopomóc mogą zarządy parków krajobrazowych, których celem jest także ochrona krajobrazu kulturowego.

Art. 16.

- 1. Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.*

Zgodnie z art. 17 u.o.z.o.z. na chronionym terenie parku kulturowego lub na jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia.

Art. 17.

1. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej,*
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych,*
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1,*
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury,*
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.*

W art. 18 i 19 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz zapisów zawartych w gminnych programach opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 18.

- 1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.*
- 2. W strategiach, analizach, planach i studiach, o których mowa w ust. 1, w szczególności:*
 - 1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,*
 - 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu,*
 - 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.*

Art. 19.

- 1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:*
 - 1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;*
 - 2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków*
- 1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii*

kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,*
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.*

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,*
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,*
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.*

2. W przypadku, gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

W art. 20 u.o.z.o.z. wskazuje się na konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Art. 20.

Projekty i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego podlegają uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje na rangę ewidencji zabytków, jako źródła sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami. Ewidencje zabytków są podstawą działań ochronnych, niezależnie od rejestru zabytków, który kwalifikuje do ochrony prawnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami ewidencja stanowi podstawę do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Podstawową rolę odgrywa w tym zakresie gminna ewidencja zabytków, do której prowadzenia zobowiązani są wójtowie, burmistrzowie i prezydenci. Gminna Ewidencja Zabytków nie jest zbiorem zamkniętym, ustawodawca dał możliwość dopisywania do niej zabytków, po uzgodnieniu z konserwatorem zabytków – inicjatywa należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast. Włączenie zabytku nieruchomego do ewidencji nie wymaga zgody właściciela tego zabytku.

Należy podkreślić, że włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

W art. 21 i 22 u.o.z.o.z. ustawodawca wskazuje, że do kompetencji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego należy określenie w drodze rozporządzenia sposobu prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków.

Art. 21.

Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22.

1. *Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.*
2. *Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.*
3. *Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.*
4. *Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.*
5. *W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:*
 - 1) *zabytki nieruchome wpisane do rejestru,*
 - 2) *inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,*
 - 3) *inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.*
6. *Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych.*

W artykułach od 25 do 37 u.o.z.o.z. ustawodawca precyzyjnie określa sposób zagospodarowania zabytków, prowadzenie badań przy zabytkach, prowadzenie prac i robót oraz podejmowania innych działań przy zabytkach. Zgodnie z art. 25 u.o.z.o.z. zagospodarowanie zabytku wpisanego do rejestru zabytków na cele użytkowe wymaga posiadania uzgodnionej dokumentacji.

Artykuł 26 u.o.z.o.z. nakłada na właścicieli zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, którymi są Skarb Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego obowiązek zawarcia w umowach sprzedaży, zamiany, darowizny lub dzierżawy obowiązku przeprowadzenia prac konserwatorskich przy tym zabytku. Z tego powodu artykuł ten jest często cytowany jako przykład „nienazwanej form ochrony zabytków”.

Zgodnie z art. 27 u.o.z.o.z. na wniosek właściciela lub posiadacza zabytków wojewódzki konserwator zabytków przedstawia w formie pisemnej zalecenia konserwatorskie. Przepis ten pozostaje w związku z art. 108 u.o.z.o.z., który wprowadza odpowiedzialność karną za zniszczenie lub uszkodzenie zabytku oraz niezabezpieczenie zabytku w należyty sposób przed jego uszkodzeniem lub zniszczeniem (art. 110 u.o.z.o.z.).

Artykuł 28 u.o.z.o.z. nakłada obowiązek informacyjny na właściciela lub posiadacza zabytku wpisanego do rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków, z precyzyjnym podaniem ram czasowych w jakich ten obowiązek musi zostać wypełniony, w zależności od występującego zdarzenia. Od dnia 1 stycznia 2018 r. właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków ma obowiązek zawiadomić wojewódzkiego konserwatora zabytków o uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku oraz zagrożeniu dla zabytku, nie później niż w terminie 14 dni od dnia powzięcia wiadomości o wystąpieniu zdarzenia. Dotychczas przepis zobowiązywał do niezwłocznego przekazania informacji służbom konserwatorskim, co uniemożliwiało jednoznaczne określenie, w jakim terminie obowiązek ten powinien zostać wykonany.

Artykuł 32 u.o.z.o.z. kompleksowo reguluje kwestię zawiadamiania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o odkryciu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem. Zgodnie z ust. 1 pkt 3 tego artykułu wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem, zgodnie z

ust. 2 tego artykułu, ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

Zgodnie z art. 33 ust. 1 u.o.z.o.z. wójt (burmistrz, prezydent miasta) przyjmuje zawiadomienie o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i zgodnie z art. 33 ust. 2 przyjmujący zawiadomienie wójt (burmistrz, prezydent miasta) ma obowiązek niezwłocznie przekazać zawiadomienie (w terminie nie dłuższym niż 3 dni) właściwemu wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Zgodnie z art. 34 osobom, które odkryły bądź przypadkowo znalazły zabytek archeologiczny, przysługuje nagroda.

Zgodnie z art. 36 ust. 1 pkt. 12 u.o.z.o.z. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prowadzenie poszukiwań zabytków może się odbywać na podstawie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Dokument ten wydaje się na wniosek osób fizycznych albo jednostek organizacyjnych zamierzających prowadzić poszukiwania (art. 36 ust. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), złożony do wojewódzkiego konserwatora zabytków lub do dyrektora urzędu morskiego właściwego dla miejsca prowadzenia poszukiwań. Wszelkie pozyskane w trakcie poszukiwań zabytki archeologiczne stanowią zgodnie z art. 35 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami własność Skarbu Państwa i muszą zostać niezwłocznie przekazane wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków. Również pozostałe kategorie zabytków, znalezione w takich okolicznościach, że poszukiwanie właściciela byłoby oczywiście bezcelowe, stają się zgodnie z art. 189 *Kodeksu cywilnego* (Dz. U. z 2024 r. poz. 1061), własnością Skarbu Państwa, a znalazca obowiązany jest je niezwłocznie wydać właściwemu staroście.

Nielegalne poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych oraz sprzętu do nurkowania będą uznawane za przestępstwa zagrożone karą ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 109c wprowadzony nowelizacją ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, obowiązującą od 1 stycznia 2018 r.). Nie należy wydobywać z ziemi żadnych zabytkowych przedmiotów ani odsłaniać archeologicznych obiektów czy otaczających ich nawarstwień. Działania takie niosą ze sobą ryzyko zniszczenia cennych kulturowo stanowisk archeologicznych. Kluczowym dla ich ochrony jest zachowanie nawarstwień ziemnych i wzajemnych układów przestrzennych artefaktów i śladów działalności ludzkiej. To właśnie one pozwalają na określenie datowania zabytku, jego powiązań z działalnością człowieka, a także na wskazanie okoliczności, w jakich dany zabytek funkcjonował, czyli właściwe odtworzenie wydarzeń z przeszłości. Poprawna analiza kontekstu archeologicznego jest możliwa wyłącznie podczas profesjonalnie wykonanych badań, prowadzonych przez archeologów.

W art. 36 u.o.z.o.z. wymienia katalog prac i inicjatyw wymagających wydania pozwolenia. Postępowanie administracyjne prowadzone w sprawie wydawanych pozwoleń może być wszczęte wyłącznie na wniosek uprawnionej osoby fizycznej lub jednostki organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku wpisanego do rejestru wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu albo ograniczonego prawa rzeczowego lub stosunku zobowiązaniowego. Za istotną zmianę obowiązującą od 1 stycznia 2018 należy uznać doprecyzowanie art. 36 ust. 1 pkt 11 u.o.z.o.z., w którym dodano, że pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga usunięcie drzew i krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Wyjątkiem będzie jedynie prowadzenie akcji ratowniczej przez właściwe służby powołane do niesienia pomocy osobom w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia. Niezależnie od formy własności terenu, wymagane będzie jedno pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków, zamiast dotychczasowych dwóch, wynikających z odmiennych ustaw. Ochrona zieleni na terenach zabytkowych dotyczyć będzie parków, ogrodów, cmentarzy i innych form zieleni na obszarach wpisanych do rejestru zabytków.

Tryb wydawania pozwoleń, wymagania formalne wniosku zostały uregulowane w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 02 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2021 r., poz. 81).

Decyzja administracyjna wywiera skutki prawne z chwilą kiedy staje się ostateczna, a zgodnie z art. 16 kodeksu postępowania administracyjnego decyzje, od których nie służy odwołanie lub wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, są ostateczne. Odwołanie nie przysługuje:

- Od decyzji wydanej przez organ I instancji, jeżeli upłynął dla strony czternastodniowy termin do wniesienia odwołania.
- Od decyzji wydanej przez organ II instancji.

W przypadku spraw z zakresu ochrony zabytków organem II instancji (czyli odwoławczym) jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W tym miejscu należy wspomnieć, że nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jaka weszła w życie 1 stycznia 2018 r. wprowadziła katalog administracyjnych kar pieniężnych i zasad ich wymierzania w zdecydowanej większości przypadków za łamanie postanowień art. 36 u.o.z.o.z. Kary pieniężne będą nakładane na właścicieli lub posiadaczy zabytków m.in. w przypadku:

- niepowiadomienia odpowiednich organów o uszkodzenie, zniszczeniu, zaginięciu, kradzieży zabytku,
- niepowiadomienia o zagrożeniu dla zabytku,
- niepowiadomienia o zmianie miejsca przechowywania zabytku ruchomego,
- niepowiadomienia o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku,
- utrudniania lub uniemożliwiania dostępu do zabytku organowi ochrony zabytków,
- podjęcia jakichkolwiek działań przy zabytkach wymagających pozwolenia konserwatora bez tego pozwolenia (np. poszukiwania za pomocą elektronicznych urządzeń, wydobywania zabytków archeologicznych z ziemi).

Wysokość kar pieniężnych jest różna i waha się w granicach od 500 zł, do 500 000 zł. Przy wymierzaniu kar administracyjnych zastosowanie będą miały zasady określone w kodeksie postępowania administracyjnego, które weszły w życie w czerwcu 2017 r. Pobierane kary będą zasilają powołany ustawą Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z art. 49 i 50 u.o.z.o.z. wojewódzki konserwator zabytków w konkretnych sytuacjach może wydać decyzję nakazującą przeprowadzenie prac konserwatorskich lub robót budowlanych oraz określa sposób wyceny i egzekucji w przypadku wykonania zastępczych prac konserwatorskich lub robót budowlanych.

Zgodnie z art. 71 ust. 1 i ust. 2 u.o.z.o.z. sprawowanie opieki nad zabytkami, co do których tytuł prawny posiada gmina, należy do gminy, włączając w to finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych. Jest to zadanie własne jednostki samorządu terytorialnego.

Zgodnie z art. 73 u.o.z.o.z. gmina będąca właścicielem, posiadaczem bądź posiadającą w trwałym zarządzie zabytek wpisany do rejestru zabytków może ubiegać się o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych przy tym zabytku.

Art. 74 u.o.z.o.z. stanowi, że dotacja może być udzielona przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego oraz wojewódzkiego konserwatora zabytków. Szczegółowe zasady

udzielania dotacji zawarte są w artykułach 75-78 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Artykuł 81 u.o.z.o.z. reguluje możliwość udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i budowlane na zasadach określonych w uchwale podjętej przez organ stanowiący gminy. Pozytywną zmianą wprowadzoną 9 września 2017 jest możliwość przyznawania dotacji ze środków publicznych na remonty obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków (art. 81). Dotychczas na taką pomoc mogli liczyć tylko właściciele zabytków wpisanych do rejestru, a więc najbardziej wartościowych i objętych większą ochroną niż te z ewidencji. Ewidencja wiązała się dotąd tylko z ograniczeniami. Właściciele ujętych w niej budynków musieli konsultować z konserwatorem planowane przebudowy i rozbudowy, a w zamian nic nie otrzymywali.

Dofinansowanie prac przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków jest zadaniem administracji publicznej (art. 82 u.o.z.o.z.).

W art. 82a u.o.z.o.z. uregulowano udzielanie i rozliczanie dotacji przez ministra do spraw ochrony dziedzictwa narodowego w sytuacji gdy, planowane koszty badań archeologicznych i ich dokumentacji przekraczają określony w ustawie poziom, lub gdy nastąpi niespodziewane odkrycie nieznanego wcześniej zabytku archeologicznego.

Art. 83a u.o.z.o.z. reguluje finansowanie niezbędnych wydatków na pokrycie wyposażenia pomieszczenia i zabezpieczenia technicznego pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa.

Od 1 stycznia 2018 r. dodano art. 83b do ustawy o ochronie zabytków, na podstawie którego został utworzony Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków. Jest to fundusz celowy, a jego środki będą przeznaczane na dofinansowanie nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich lub restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, a przy zabytku wpisanym do rejestru również na dofinansowanie robót budowlanych. Przychodem Funduszu mają być kary pieniężne, o których mowa w art. 107a-107e ustawy.

Artykuł 87 u.o.z.o.z. reguluje obowiązki gminy w zakresie sporządzania w cyklach 4 letnich gminnych programów opieki nad zabytkami.

Katalog zadań własnych gminy w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego został rozszerzony na mocy art. 93 ust. 4 u. o. z. o. z. i należą do nich:

- 1) utworzenie parku kulturowego (art. 16 ust. 1 i 5 u.o.z.o.z.),
- 2) sporządzenie i zatwierdzenie planu ochrony parku kulturowego (art. 16 ust. 3 u.o.z.o.z.),
- 3) utworzenie jednostki organizacyjnej do zarządzania parkiem kulturowym (art. 16 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 4) prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22 ust. 4 u.o.z.o.z.),
- 5) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o dokonaniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem (art. 32 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 6) przekazanie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętego zawiadomienia o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym (art. 33 ust. 2 u.o.z.o.z.),
- 7) sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1 u.o.z.o.z.).

Art. 89 u.o.z.o.z. stanowi, że organami ochrony zabytków w Polsce są:

Art. 89. Organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania
i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków,*
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.*

Artykuł 96 u.o.z.o.z. stanowi podstawę aktów współdziałania niezależnych podmiotów w celu wspólnej, efektywnej realizacji zadań administracyjnych w dziedzinie spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego, dając możliwość tworzenia porozumień administracyjnych.

Przepis ten pozwala na zlecanie zadań z zakresu ochrony zabytków, które należą do zadań administracji rządowej, do wykonania organom administracji samorządowej. Wyjątkiem są sprawy dotyczące prowadzenia rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz wydawanie decyzji w tym zakresie, które należą do wyłącznej kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków. Wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, będzie mógł powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom, powiatom, związkom gmin, związkom powiatów, związkom powiatowo-gminnym albo związkom metropolitalnym, położonym na terenie województwa. W takim przypadku gmina przyjmując zadanie, będzie miała obowiązek utworzenia w strukturze administracyjnej stanowiska gminnego konserwatora zabytków.

Od 1 stycznia 2018 r. ustawa zastępuje dotychczasowy oparty o prawo wykroczeń, system ochrony prawnej zabytków, systemem administracyjnych kar pieniężnych. Do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadzony został nowy rozdział dotyczący administracyjnych kar pieniężnych. Naruszenia przepisów ustawy, w zależności od ich rodzaju, zagrożone będą administracyjnymi karami pieniężnymi od 500 zł do 500 000 zł. I tak art. 107a dotyczy kar za niepowiadomienie o zmianach stanu zachowania zabytku, o których mowa w art. 28 ustawy o ochronie zabytków. Obowiązek informacyjny spoczywa na właścicielu lub posiadaczu zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa albo wpisanego do rejestru, lub innego zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a więc również zabytku nieruchomego, ujętego w gminnej ewidencji zabytków). Z kolei art. 107c u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem osób uniemożliwiających lub utrudniających dostęp do zabytku organowi ochrony zabytków, wykonującemu uprawnienia wynikające z ustawy. Art. 107d u.o.z.o.z. wprowadza kary pieniężne względem właściciela lub zarządcy obiektu, który działał bez zalecenia bądź pozwolenia konserwatorskiego, np. na prowadzenie prac budowlanych czy rozbiórkę, będzie narażony na sankcję administracyjną.

Kary administracyjne nakładane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków będą podlegały miarkowaniu zgodnie z nowymi przepisami kodeksu postępowania administracyjnego. W uzasadnionych przypadkach będzie można od nich odstąpić, a wysokość kary będzie zależała od wartości zabytku czy sytuacji finansowej właściciela. Wpływy z kar pieniężnych zasilają Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków.

Zgodnie z brzmieniem art. 109c u.o.z.o.z. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, stanowi przestępstwo zagrożone karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Dotychczas wykroczenie zostało przekształcone w przestępstwo. Potrzeba zmiany w tym zakresie wynikła z narastającego problemu nielegalnych poszukiwań zabytków, w tym zabytków archeologicznych. Zaostrzenie

karania za nielegalne poszukiwania zabytków ma zapewnić skuteczną ochronę zabytków archeologicznych.

Akty wykonawcze do ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

Ustawa z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest uzupełniona o wydane akty wykonawcze, jakimi są na gruncie prawa polskiego rozporządzenia:

- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. 2004 nr 30 poz. 259),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. 2004 nr 71 poz. 650),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. 2004 nr 75 poz. 706),
- rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 27 kwietnia 2004 r. w sprawie Polskiego Komitetu Doradczego (Dz. U. 2004 nr 102 poz. 1066),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców Ministra Kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r., poz. 1901),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki "Za opiekę nad zabytkami" (Dz. U. 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. 2004 nr 212 poz. 2153),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2019 r., poz. 1470),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. 2011 nr 89 poz. 510),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 poz. 56),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 r. poz. 110),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015r. poz. 1275),
- obwieszczenie Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 26 listopada 2020r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 poz. 81),

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2023 r. poz. 2425).

III. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465.).

Samorząd gminy ponosi współodpowiedzialność za zachowanie dóbr kultury, co wynika z ustawy samorządowej jak i ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W świetle art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy o samorządzie gminnym: do zadań własnych gminy należą sprawy kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a w myśl art. 7 ust. 1 pkt 13: cmentarzy gminnych. Obowiązek opieki nad zabytkami wynika zaś z art. 5 i art. 71 pkt. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawo użytkowania wieczystego takiej nieruchomości, co wynika z art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1145 ze zm.).

IV. Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2024 r. poz. 1130).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- zgodnie z art. 1 ust. 2 pkt 4 planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględniać wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- w art. 15 ust. 2 pkt 3, 3a, 4 – obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu, dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- w art. 15 ust. 3 pkt 6 – określa się granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady.

V. Ustawa z lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2023 r. poz. 1668)).

Wraz z wejściem w życie tej ustawy w dniu 24 września 2023 r. polski system planowania przestrzennego przeszedł bardzo daleko idące zmiany. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin – znowelizowana w kwietniu 2025 r. ustawa wskazuje, że plany ogólne mają zostać przyjęte do dnia 30 czerwca 2026 roku. Plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne.

W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności.

VI. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane
(Dz. U. z 2025 r. poz. 418 ze zm.).

W myśl art. 2 ust. 2 pkt 3 ustawy prawo budowlane przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, a w szczególności o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z art. 39:

- pkt 1. Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
- pkt 2. Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków.
- pkt 3. W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

VII. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska
(Dz. U. z 2025 r. poz. 647).

W dziale IV traktującym o ochronie powierzchni ziemi, w art. 101 ustawa określa, że ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji kulturowych a w punkcie 2) litera f) stanowi, o zachowaniu zbioru dziedzictwa archeologicznego.

VIII. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody

(Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Zgodnie z art. 19 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody dla parku krajobrazowego sporządza się projekt planu ochrony a zgodnie z tym artykułem ust. 6b projekt uchwały o przyjęciu planu ochrony wymaga zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Artykuł 23a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody określa wykaz obiektów o istotnym znaczeniu historycznym i kulturowym.

Zgodnie z ust. 4 art. 23a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody projekt uchwały, o której mowa w ust. 1, wymaga uzgodnienia z właściwym regionalnym dyrektorem ochrony środowiska i zaopiniowania przez właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Zgodnie z art. 83a ust. 1 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków.

W myśl art. 83f ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody przepis ten dotyczy także krzewów, drzew i krzewów owocowych na terenie nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków.

IX. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2024 r. poz. 278).

Rewitalizacja obszarów zdegradowanych w świetle przepisów ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji stanowi fakultatywne zadanie własne gminy, co oznacza, że nie wszystkie gminy muszą uczynić użytek z instrumentów prawnych i finansowych unormowanych w ustawie. Regulacje zawarte w ustawie mają na celu umożliwienie prowadzenia rewitalizacji na obszarach rewitalizacji w sposób zintegrowany i kompleksowy.

Gminny Program Rewitalizacji jest zasadniczym dokumentem służącym zaplanowaniu i realizacji procesu rewitalizacji. Ma on charakter strategii, w której dokonuje się pogłębionej diagnozy stanu obszaru rewitalizacji oraz planuje i koordynuje działania służące osiągnięciu wizji stanu obszaru po rewitalizacji. Służy również koordynacji działań rewitalizacyjnych z szeregiem innych dokumentów gminnych. Gminny Program Rewitalizacji nie stanowi aktu prawa miejscowego. Nie wiąże mieszkańców ani przedsiębiorców. Stanowi dokument o charakterze wewnętrznym, wiążący burmistrza miasta i gminy.

Ustawa nie wprowadza bezpośrednio problematyki ochrony zabytków, ale wprowadza m.in. znaczące ułatwienia dla ich właścicieli i narzędzia ochrony historycznych układów urbanistycznych.

X. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Jest to tak zwana „ustawa krajobrazowa”, której celem było wprowadzenie mechanizmów umożliwiających powstrzymanie procesu degradacji krajobrazu.

Rada gminy może w formie uchwały określić zasady sytuowania obiektów reklamowych, a także zakaz umieszczania takich obiektów, a w przypadku sztyldów uchwała może określić warunki ich sytuowania, wielkość, oraz ich liczbę na nieruchomości. Burmistrz może nałożyć grzywnę na właściciela nieruchomości oszpecającej krajobraz, a dochód wpłynie do budżetu gminy.

XI. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1145).

Zgodnie z art. 6 ust. 5 i 5a) ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami, opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów ustawy z 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ochrona Pomników Zagłady w rozumieniu

przepisów o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady oraz miejsc i pomników upamiętniających ofiary terroru komunistycznego są celami publicznymi w rozumieniu ustawy.

Zgodnie z art. 13 ust. 4, 5 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków a także będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

W art. 29 ust. 2 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami jest mowa, że jeżeli przedmiotem umowy o oddanie nieruchomości gruntowej w użytkowanie wieczyste jest nieruchomość wpisana do rejestru zabytków, przy określaniu sposobu korzystania z tej nieruchomości można nałożyć, w razie potrzeby, na nabywcę obowiązek odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych, w terminie określonym w umowie.

Art. 96 ust. 1a ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami stanowi, że w odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję o podziale nieruchomości wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Bardzo istotnym, z punktu widzenia gminy, jest art. 109 ust. 1 pkt 4, zgodnie z którym gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

XII. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 2024 r. poz. 87).

Art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej stanowi, że państwo sprawuje mecenat nad działalnością kulturalną polegający na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami.

XIII. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385).

Zgodnie z art. 1 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach, muzeum jest jednostką organizacyjną nienastawioną na osiąganie zysku, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów.

Artykuł 5 ust. 3 ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach stanowi, że muzeami samorządowymi są muzea utworzone albo przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego.

Artykuł 5 ust. 4 tego artykułu stanowi, że podmioty tworzące muzea są obowiązane do zapewnienia środków do utrzymania i rozwoju muzeum, zapewnia bezpieczeństwa gromadzonym zbiorom i sprawowania nadzoru nad muzeum.

XIV. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).

Art. 3 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach stanowi, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Biblioteki organizują i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej.

Zgodnie z art. 19 ust. 1 ustawy o z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach, biblioteki publiczne są organizowane w sposób zapewniający mieszkańcom dogodny dostęp do materiałów bibliotecznych i informacji, a w myśl art. 19 ust. 2 tego artykułu gmina organizuje i prowadzi co najmniej jedną gminną bibliotekę publiczną, wraz z odpowiednią liczbą filii i oddziałów oraz punktów bibliotecznych.

XV. Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych (Dz. U. z 2018 r. poz. 2337).

Zgodnie z art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych, grobami wojennymi w rozumieniu ustawy są groby i miejsca spoczynku:

- 1) poległych w walkach o niepodległość i zjednoczenie Państwa Polskiego,
- 2) osób wojskowych, poległych lub zmarłych z powodu działań wojennych, bez względu na narodowość,
- 3) sióstr miłosierdzia i wszystkich osób, które wykonując zlecone im czynności przy jakiegokolwiek formacji wojskowej, poległy lub zmarły z powodu działań wojennych,
- 4) jeńców wojennych i osób internowanych,
- 5) uchodźców z 1915 r.,
- 6) osób wojskowych i cywilnych, bez względu na ich narodowość, które straciły życie wskutek represji okupanta niemieckiego albo sowieckiego od dnia 1 września 1939 r.,
- 7) ofiar niemieckich i sowieckich obozów, w tym cmentarzyska ich prochów,
- 8) osób, które straciły życie wskutek walki z narzuconym systemem totalitarnym lub wskutek represji totalitarnych lub czystek etnicznych od dnia 8 listopada 1917 r. do dnia 31 lipca 1990r.

W artykule 2 u.g.c.w. ustawodawca zaleca, aby groby wojenne bez względu na narodowość i wyznanie osób, w nich pochowanych, oraz formacje, do których osoby te należały, mają być pielęgnowane i otaczane należnym tym miejscom szacunkiem i powagą.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych bezpośredni dozór nad stanem grobów i cmentarzy wojennych sprawują gminy, jeżeli czynności dozoru nie powierzono zrzeszeniom i organizacjom społecznym a w razie uszkodzenia grobu lub jakichkolwiek urządzeń na cmentarzu wojennym wójt (burmistrz, prezydent miasta) lub inny podmiot sprawujący opiekę nad grobami i cmentarzami wojennymi jest obowiązany zawiadomić o tym wojewodę (art. 7 ust. 2 ustawy z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych).

XVI. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2024 r. poz. 1491).

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie w art. 4 ust. 1 pkt 16 określa, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m. in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.

W art. 19b ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie zawarte są regulacje, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 tej ustawy. Zgodnie z art. 19d ustawy organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

XVII. Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2025 r. poz. 707).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zwolnione są od podatku od nieruchomości.

Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce: podsumowanie

Dziedzictwo kulturowe stanowi szczególny zasób wspólnot lokalnych. Samorząd gminy, jako podstawowa jednostka samorządu terytorialnego w Rzeczypospolitej Polskiej ma bardzo szerokie kompetencje w dziedzinie ochrony zabytków i dziedzictwa narodowego:

- wyłącznie od gminy zależy należyte zagospodarowanie otoczenia wokół zabytku, gdyż właściwą formą tej ochrony jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 poz. 1292); planowanie przestrzenne jest również podstawowym narzędziem kształtowania i ochrony krajobrazu,
- jednostki samorządu terytorialnego powinny uchwalić programy opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 r. poz. 1292), realizując cele wytyczone na szczeblu centralnym w krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gmina jest organem egzekucyjnym decyzji wydawanych przez miejskich konserwatorów zabytków, a więc odpowiada za skuteczność m.in. decyzji nakazujących i zakazujących określonego działania, stanowiącego zagrożenie dla zabytku nieruchomego i wartości w nim zapisanych (art. 19 § 2 oraz art. 20 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji),
- rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest właściwą rzeczowo w zakresie ustanowienia parku kulturowego oraz ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (art. 16–20 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- zabytki są istotnym elementem rozwoju regionalnego i z tego względu problemy dotyczące ich ochrony powinny być uwzględniane w dokumentach strategicznych (szczególnie ważnych na poziomie województwa),
- zgodnie z art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami organy stanowiące gminy, powiatu i województwa mogą udzielić dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w podjętej

przez ten organ uchwale; zgodnie z 81 ust. 2 dotacja, w zakresie określonym w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,

- gmina jest zobowiązana do prowadzenia ewidencji zabytków, która powinna stanowić kompletne i podstawowe źródło wiedzy na temat zasobu zabytkowego Polski (art. 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- jednostki samorządowe są zobowiązane do sporządzenia wojewódzkiego, powiatowego i gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminy i powiaty, a także ich związki, mogą na podstawie stosownych porozumień wykonywać część kompetencji władczych wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 96 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- starosta jest upoważniony, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, do umieszczania na zabytku nieruchomym – wpisanym do rejestru zabytków – znaku informacyjnego o tym, że zabytek ten podlega ochronie (art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami),
- gminie przysługuje prawo pierwokupu w wypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości (art. 109 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 sierpnia 1997r. o gospodarce nieruchomościami),
- jednostki samorządu terytorialnego mają wiodącą rolę w przyjmowaniu funduszy strukturalnych przez sektor kultury,
- burmistrzowie i wójtowie mają obowiązek przekazywania wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków przyjętych zawiadomień o odkryciu przedmiotu o cechach zabytku lub znalezieniu zabytku archeologicznego (art. 32 ust.2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Jak wynika z powyższego, rola samorządu terytorialnego w ochronie dziedzictwa kulturowego jest współcześnie bardzo ważna, choć nie zawsze należycie zidentyfikowana. Efektywne wykonywanie wskazanych zadań własnych ma nie tylko znaczenie dla zachowania zasobu zabytkowego, ale również, jeżeli zostanie właściwie rozpoznane, korzystnie wpływa na rozwój lokalny, pobudzając wzrost ruchu turystycznego, a w konsekwencji rozwój gospodarczy i tworzenie nowych miejsc pracy. Trzeba jednak pamiętać, że jednostki samorządu terytorialnego są również, zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez Narodowy Instytut Dziedzictwa, właścicielem ok. 20% zabytków nieruchomych i w związku z tym są zobowiązane do ich zachowania w należyтым stanie. Obowiązek opieki obciążający właścicieli to: naukowe badanie i dokumentowanie zabytków, prowadzenie wymaganych prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, zabezpieczenie i utrzymanie zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie, korzystanie z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości, jak również popularyzowanie i upowszechnianie wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury (art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Zadania własne poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, odnoszące się do zachowania dziedzictwa kulturowego, należy więc postrzegać niezmiernie szeroko, a więc również z perspektywy gminy, powiatu i województwa jako właścicieli zabytków.

Do obowiązków organów samorządowych wszystkich szczebli należy ponadto uwzględnienie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji (art. 18 ust.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami):

- strategii rozwoju województw,
- planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej,
- analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu,
- strategii rozwoju gmin,
- strategii rozwoju ponadlokalnego,
- planów ogólnych gmin,
- miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego,
- decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Wśród najistotniejszych ustaleń międzynarodowych, przyjętych w Polsce należy wymienić:

Konwencję w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjętą na sesji w Paryżu (Dz. U. z 1976 r., nr 32, poz. 190).

Międzynarodowa umowa zobowiązująca państwa sygnatariuszy do identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturowego i naturalnego. Ustanawia ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego o wyjątkowej powszechnej wartości, m.in. przez nadawanie międzynarodowego statusu ochrony i poprzez wpisanie na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

W Art. 1. Konwencja definiuje dziedzictwo kulturowe jako:

- zabytki: dzieła architektury, monumentalnej rzeźby lub malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy oraz stanowiska archeologiczne mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

W rozumieniu Konwencji (Art.2) za dziedzictwo naturalne uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,

- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,
- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania naturalnego piękna.

Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 poz. 210)

Konwencja, która weszła w życie 1 grudnia 1987 r., a Polska ma obowiązek się do niej stosować od 1 marca 2012 r., obejmuje ochroną nie tylko zabytki, czyli wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i wyposażeniem, ale także takie dobra trwałe jak zespoły budynków czy tereny.

W przypadku zespołów budynków konwencja mówi o jednolitych zespołach zabudowy miejskiej lub wiejskiej, wyróżniających się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwartych, aby tworzyły określoną jednostkę urbanistyczną.

Za dziedzictwo architektoniczne podlegające ochronie konwencja uznaje również tereny jako dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyły jednostkę urbanistyczną, mającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.

Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego z 16 stycznia 1992 r., La Valetta (Dz. U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564) – popularnie zwana konwencją maltańską

Najważniejszym rezultatem Konwencji Maltańskiej jest zapewnienie, że żadna inwestycja nie będzie niszczyła stanowisk archeologicznych bez przeprowadzenia wcześniejszych wykopalisk ratowniczych. Skutkiem wprowadzenia w życie tej zasady stało się:

- uwzględnianie obecności stanowisk archeologicznych w ocenach oddziaływania inwestycji na środowisko,
- zwiększenie liczby wykopalisk ratowniczych i radykalne zmniejszenie liczby wykopalisk podejmowanych w celach czysto badawczych (na stanowiskach archeologicznych niezagrożonych zniszczeniem),
- zwiększenie zapotrzebowania na instytucje i firmy archeologiczne, które mogą prowadzić wykopaliska ratownicze w trudnych warunkach (np. zimą), to z kolei doprowadziło w wielu krajach do powstania tzw. archeologii komercyjnej lub kontraktowej, czyli pojawienia się licznych prywatnych firm wykopaliskowych.

Europejska konwencja krajobrazowa – sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 Nr 14 poz. 98)

Wielostronna umowa przyjęta w ramach Rady Europy 20 października 2000 r. we Florencji, przez Polskę została ratyfikowana w roku 2004.

Głównym celem Konwencji jest promowanie działań na rzecz krajobrazu, jego ochrona, zarządzanie i planowanie oraz organizowanie europejskiej współpracy w tym zakresie (art. 3). Do Konwencji nawiązują polskie polityki krajowe dotyczące zagospodarowania przestrzennego i polityki ekologicznej.

Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Cele konwencji to:

- ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego,
- tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i oddziaływać na siebie w sposób przynoszący im wzajemne korzyści,
- zachęcanie do dialogu kultur oraz szerszej wymiany kulturalnej na świecie w oparciu o szacunek i kulturę pokoju,
- popieranie międzykulturowości, tj. wspólnych form wyrazu kulturowego na drodze dialogu i wzajemnego poszanowania, rozwijania interakcji między kulturami i budowania pomostów między narodami,
- promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym,
- potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem na całym świecie, a zwłaszcza w krajach rozwijających się, oraz wspieranie krajowych i międzynarodowych działań ukierunkowanych na uznanie prawdziwej wartości tego związku,
- uznanie szczególnego charakteru działalności, dóbr i usług kulturalnych jako nośników tożsamości, wartości oraz znaczeń,
- potwierdzenie suwerennego prawa państw do wprowadzania w życie polityk oraz środków chroniących i promujących różnorodność form wyrazu kulturowego,
- umacnianie współpracy i solidarności międzynarodowej w duchu partnerstwa, ukierunkowanych w szczególności na zwiększenie potencjału krajów rozwijających się w zakresie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego.

Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (przyjęta 8 lutego 2011 r., Dz. U. z 2011 r. Nr 179, poz. 1018)

Konwencja przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne UNESCO w październiku 2003 roku. Jest wyrazem zainteresowania kwestią ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Jest pierwszym międzynarodowym traktatem, który stwarza ramy prawne, administracyjne i finansowe, umożliwiające prowadzenie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i podnoszenia jego rangi. Konwencję ratyfikowało 146 państw. Konwencja weszła w naszym kraju w życie 16 sierpnia 2011 roku. Główne cele Konwencji:

- ochrona niematerialnego dziedzictwa,
- zapewnianie poszanowania dla niematerialnego dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek,
- wzrost na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym, świadomości znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz zapewnienie, aby dziedzictwo to było wzajemnie doceniane przez różne grupy,
- zapewnianie międzynarodowej współpracy i pomocy w zakresie realizacji wszystkich wymienionych wyżej celów.

Dyrektywa 2007/2/WE ustanawiająca infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (INSPIRE) – (Dz.U.UE.L.2007.108.1)

Celem dyrektywy 2007/2/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 14 marca 2007 r. ustanawiającej infrastrukturę informacji przestrzennej we Wspólnocie Europejskiej (dyrektywy INSPIRE) jest utworzenie europejskiej infrastruktury informacji przestrzennej oraz ułatwienie dostępu do danych przestrzennych. Dyrektywa określa podstawowe zasady funkcjonowania infrastruktury w zakresie: metadanych, zbiorów danych przestrzennych i usług z nimi związanych. Reguluje zasady udostępniania i wspólnego korzystania z zasobów infrastruktury. Ponadto ustala mechanizmy koordynujące, monitorujące i raportujące wdrażanie INSPIRE w Unii Europejskiej.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026

Ten podstawowy dokument dla systemu ochrony dziedzictwa kulturowego Rzeczypospolitej został przyjęty Uchwałą nr 242 Rady Ministrów z dnia 8 grudnia 2023 r. „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” realizuje podmiot wiodący – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – we współpracy z instytucjami podległymi MKiDN, m.in. z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków oraz Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku. Krajowy program głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Głównym celem Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 jest stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez optymalizację systemu ochrony dziedzictwa kulturowego, wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami i budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Cel główny: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce** został dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych.

Cel szczegółowy 1: weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości

Cel ten wynika z realizacją w Polsce celów strategicznych Unii Europejskiej: wprowadzania nowych technologii w budownictwie, termomodernizacji, modernizacji infrastruktury drogowej i kolejowej oraz dekarbonizacji. Ekologiczne i pasywne budownictwo oraz szybki transport tworzą normy, którym tradycyjne, „stare” rozwiązania budowlane nie są w stanie sprostać. Dlatego konieczna jest weryfikacja zasobu oraz stworzenie narzędzi kompleksowej ochrony zarządzania zwłaszcza obiektami najcenniejszymi i reprezentatywnymi dla wybranej kategorii i cech zasobu zabytkowego. Istotne jest więc włączenie Polski w najważniejsze programy

międzynarodowe we współpracy z gremiami eksperckimi i wypracowanie spójnych narzędzi przeciwdziałania zagrożeniom. Wsparcia merytorycznego służb konserwatorskich, projektantów i właścicieli wymaga przygotowanie dokumentacji konserwatorskich na różnych szczeblach, zwłaszcza w przypadku obiektów objętych szczególną ochroną i opieką państwa. Doprecyzowanie przepisów i wzmocnienie ustawowych form ochrony zabytków w postaci pomnika historii i miejsc UNESCO dadzą podstawy prawne do zarządzania zasobem, który mimo swojej rangi ochrony systemowej, nie ma przepisów wykonawczych do realizacji koniecznych działań.

Cel szczegółowy 2: wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków

Cel ten jest implikowany znaczącym wzrostem postępowań administracyjnych w zakresie ochrony zabytków (rocznie o 20–30%) wskazuje na konieczność poprawy efektywności i usprawnienia dostępu do baz danych cyfrowych w celu przyspieszenia weryfikacji dokumentów niezbędnych do formalnej i merytorycznej oceny zgromadzonych materiałów, a także niezbędnej reformy systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami we współpracy międzyresortowej w zakresie m.in. kredytów preferencyjnych, crowdfundingu oraz ulg i zwolnień od podatku prac prowadzonych przy zabytku chronionym.

Cel szczegółowy 3: rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja)

Cel ten wynika z realizacji jednego z celów strategicznych Unii Europejskiej, jakim jest zrównoważony rozwój. Do realizacji tych celów zobligowane są wszystkie kraje UE, które na poziomie krajowym powinny zintensyfikować działania w ramach wyznaczonych priorytetów. Działania dotyczące klimatu w związku z nasilającymi się i trudnymi do opanowania zmianami klimatycznymi stanowią obecnie jedno z ważniejszych zadań również w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Dokumenty strategiczne odnoszące się do ograniczenia zmian klimatycznych wymagają włączenia zasobu zabytkowego, tradycyjnych materiałów oraz technik budowlanych do zagadnień wspierających cele zrównoważonego rozwoju. Zadania mające na celu wypracowanie narzędzi przeciwdziałania zmianom klimatycznym powinny identyfikować i promować tradycyjne rozwiązania budowlane, ale także zrównoważone podejście do eksploatacji zabytków, ich roli w środowisku, stabilizowaniu ekosystemów, budowaniu bioróżnorodności i wspierania lokalnych samorządów i społeczności.

Plan finansowy przedstawiony w Krajowym Programie Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026 zamyka się kwotą 55 796 050 złotych.

4.1.2. Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności” została przyjęta Uchwałą Nr 16 Rady Ministrów z dnia 5 lutego 2013 r. Polska 2030. Trzecia Fala Nowoczesności jest dokumentem o charakterze analitycznym i rekomendacyjnym, powstałym na bazie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z dnia 6 grudnia 2006 r. Określa on główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, a także kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zrównoważonego rozwoju. Stanowi opis nowego projektu cywilizacyjnego, zorientowanego na przyszłość, w perspektywie do 2030 roku. Głównym celem dokumentu **Polska 2030** jest poprawa jakości życia Polaków mierzona wskaźnikami jakościowymi, a także wartością oraz tempem wzrostu polskiego PKB.

4.1.2. Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r. została przyjęta Uchwałą Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Dokument ten jest aktualizacją średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju 2020 i jest obowiązującym, kluczowym dokumentem państwa polskiego w obszarze średnio- i długofalowej polityki gospodarczej. Strategia stanowi podstawę dla zmian w systemie zarządzania rozwojem, w tym obowiązujących dokumentów strategicznych: strategii, polityk, programów. Głównym celem Strategii Odpowiedzialnego Rozwoju jest „Tworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym”.

W poniższym opisie głównych obszarów koncentracji działań oraz obszarów wpływających na osiągnięcie Strategii odniesiono się jedynie do tych, które są związane z ochroną zabytków i dziedzictwa narodowego.

W celu szczegółowym III – skuteczne państwo wymieniono „Obszar E-państwo” i projektem strategicznym realizowanym w jego ramach jest digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej. Służyć temu ma kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

Wśród obszarów wpływającym na osiągnięcie celów Strategii wymieniono „Kapitał ludzki i społeczny” a czwartym z kierunków interwencji w tym obszarze wymieniono: wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W działaniach do 2030 r. ma to się przejawiać w:

- ochronie i promocji dziedzictwa narodowego poprzez:
 - wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty,
 - inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez:
 - uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym),
 - likwidację „białych plam” w dostępie do kultury.

4.1.3. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty uchwałą nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. i stanowi kontynuację oraz aktualizację Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, przyjętej 26 marca 2013 r. i jest instrumentem realizacji Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030 r.

W części Strategii poświęconej diagnozie obszaru „kultura” wskazano na:

- zły stan zabytków,
- niewykorzystany potencjał szlaków kulturowych,

- niewystarczający poziom ochrony zbiorów chodzących w skład narodowego zasobu bibliotecznego,
- brak spójnej i aktualnej krajowej koncepcji rozwoju cyfrowych zasobów kultury,
- deficyt kompetencji kulturowych,

ale wskazano także na rosnący potencjał muzeów w zakresie budowania kapitału społecznego.

Jako główny cel Strategii przyjęto wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. W części poświęconej celom, kierunkom interwencji oraz narzędziom realizacji celu przyjęto trzy cele szczegółowe:

- Cel szczegółowy I. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne.
- Cel szczegółowy II. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich.
- Cel szczegółowy III. Zwiększenie wykorzystania potencjału kulturowego i kreatywnego dla rozwoju.

W strategii podkreślono, iż podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest wzmacnianie prospołecznych postaw i tożsamości opartych na wspólnym dorobku kulturowym, co osiąga się poprzez szacunek do tradycji oraz poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii. Istotnym elementem Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego będą działania ukierunkowane na wzmocnienie i wykorzystanie potencjału kultury i zasobów dziedzictwa narodowego na rzecz utrwalania wzorców i kompetencji sprzyjających rozwojowi kapitału społecznego. Wśród zadań realizowanych w ramach celu szczegółowego II wyróżniono następujące priorytety:

- tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury poprzez:
 - dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków,
 - wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii, między innymi poprzez projekt strategiczny „Rozwój Turystyki Kulturowej” obejmujący działania na rzecz zabytków uznanych za Pomniki Historii na tych szlakach,
 - kontynuację projektu „Krajobraz mojego miasta”, którego celem jest zapobieżenie chaosowi reklamowemu i zrównoważonemu planowaniu przestrzeni miejskiej,
 - rozbudowywanie kolekcji dzieł sztuki współczesnej,
 - poszukiwanie i odzyskiwanie zrabowanych podczas II wojny światowej dzieł sztuki,
- digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury poprzez między innymi realizację projektu strategicznego „Digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej”, w ramach którego zostaną podjęte następujące zadania:
 - kontynuacja procesu digitalizacji wszystkich rodzajów zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym zasobów muzealnych, archiwalnych, audiowizualnych, bibliotecznych i zabytkowych w państwowych instytucjach kultury i archiwach,
 - systemowe udostępnianie zdigitalizowanych zasobów dziedzictwa kulturowego przez budowę centralnych punktów dostępu do zasobów kultury, nauki i administracji,
 - inwentaryzacja cyfrowych zasobów kultury, obejmująca instytucje kultury, archiwa i inne jednostki, w tym naukowe, prowadzące lub zlecające digitalizację i przechowujące cyfrowe zbiory,
 - podnoszenie kompetencji cyfrowych,
 - nowelizacja przepisów regulujących całość polskiej przestrzeni internetowej,
- umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, między innymi poprzez:

- realizację do 2022 r. strategicznego projektu „Niepodległa” oraz wykorzystanie instrumentów „polityki pamięci” po 2022 r.
- wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

W Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego wymieniono szereg projektów strategicznych, które przypisano do zakresu interwencji, wśród których należy wymienić:

- digitalizacja i Rozwój Kultury Cyfrowej,
- dziedzictwo Buduje Wspólnotę (utworzenie sieci muzeów historycznych, których głównym celem jest opowiadanie o historii Polski z różnych perspektyw),
- Niepodległa (budowa kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100 rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego),
- Program Rozwoju Uniwersytetów Ludowych – których celem jest wzrost poziomu edukacji ustawicznej dorosłych mieszkańców gmin wiejskich i wiejsko miejskich oraz zwiększenie poziomu kapitału społecznego na obszarach wiejskich i w małych miastach,
- Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami,
- Rozwój Turystyki Kulturowej.

4.1.4. Ochrona dziedzictwa niematerialnego

16 sierpnia 2010 r. w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 15 lutego 2010 roku, zadania wynikające z realizacji zapisów Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, zostały powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa, co jest realizacją zapisu artykułu 13 Konwencji, pkt. d, iii, w sprawie powołania instytucji dokumentujących niematerialne dziedzictwo kulturowe i umożliwiających dostęp do tego dziedzictwa.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego jako właściciel obiektów zabytkowych, oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego jest odpowiedzialny za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie opieki nad zabytkami na poziomie regionu. Do zadań samorządu województwa należy w szczególności:

1. w zakresie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:
 - a. uwzględnianie zadań ochrony zabytków i opieki nad zabytkami: przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województwa i planu zagospodarowania przestrzennego województwa (art. 18 ustawy),
 - b. udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, na zasadach określonych w uchwale podjętej przez sejmik województwa (art. 81 ustawy),
 - c. sporządzanie wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy).

2. w zakresie realizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym: uwzględnianie w planie zagospodarowania przestrzennego województwa i planie zagospodarowania przestrzennego obszaru metropolitalnego systemu obszarów krajobrazu kulturowego oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków (art. 39 ust. 3 p. 2).

3. w zakresie ustawy „krajobrazowej”:

a. Sporządzanie dla obszaru województwa audytu krajobrazowego (art. 38a ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Ponadto na podstawie odrębnych przepisów samorząd realizując swoje zadania w zakresie opieki nad zabytkami i dbałości o niematerialne dziedzictwo kulturowe może w szczególności:

- popularyzować dobre wzory aktywnej opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym;
- współpracować z jednostkami obu szczebli samorządu lokalnego w zakresie tworzenia prawnych form ochrony zabytków (parki kulturowe, plany miejscowe),
- organizować przedsięwzięcia edukacyjne związane z dziedzictwem kulturowym regionu oraz przedsięwzięcia promocyjne w tym zakresie,
- prowadzić promocję dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu,
- organizować współpracę z uczelniami na rzecz realizacji POnZ,
- obejmować patronatem Marszałka przedsięwzięcia w zakresie ochrony dziedzictwa.
- tworzyć katalogi wzorców budownictwa regionalnego charakterystycznego dla krajobrazów kulturowych poszczególnych części województwa
- wspierać promocyjnie tradycyjne produkty regionalne,
- organizować spotkania i konferencje dotyczących problematyki dziedzictwa,
- wspierać własne instytucje kultury w realizacji projektów i zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego regionu.
- przyznawać nagrody i stypendia osobom zajmującym się opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka, w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest zbieżny ze strategicznymi dokumentami wykonanymi na poziomie województwa, prezentowanymi w następujących poniżej dokumentach.

4.2.1. Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+.

Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+ przyjęta została uchwałą Nr XXVIII/399/20 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 21 grudnia 2020 r. Jest to dokument własny samorządu wojewódzkiego i podstawowy dokument polityki regionalnej określający wizję, cele rozwoju społeczno-gospodarczego województwa, a także działania służące ich realizacji. Przygotowanie nowej Strategii było podyktowane między innymi rozpoczęciem w 2021 roku kolejnej perspektywy finansowej, wyznaczającej określone obszary wsparcia regionu na kolejne 7 lat. Strategia jest najważniejszym dokumentem, wyznaczającym kierunki rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego w perspektywie do 2030 roku, przygotowanym przez Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego.

W Strategii dokonano analizy obszarów wykazujących sytuację problemową o charakterze społeczno-gospodarczym i jako obszar o negatywnej sytuacji rozumie się gminę, która wykazuje gorsze wartości wskaźników, a tym samym cechuje się niższym poziomem rozwoju w zakresie danej cechy. Na podstawie wskaźników wybrano najistotniejsze zagadnienia problemowe z zakresu społeczno-gospodarczego, w ramach których przeprowadzono analizę wskaźników statystycznych, takich jak: niski poziom rozwoju społecznego, niski poziom przedsiębiorczości oraz zaawansowanie

procesów starzenia się społeczeństwa. Gmina Dębowa Łąka została w Strategii zakwalifikowana do Obszaru negatywnej sytuacji społeczno-gospodarczej, zidentyfikowanego na poziomie regionalnym i została wymieniona w następujących dwu obszarach problemowych:

- niskiego poziomu rozwoju społecznego i niskiego poziomu przedsiębiorczości;
- obszaru zaawansowanego starzenia się społeczeństwa.

W dokumencie określono finalne efekty wprowadzenia Strategii Przyspieszenia 2030+ i są nimi:

- wzrost zamożności mieszkańców,
- Możliwości realizacji aspiracji życiowych na terenie województwa,
- Komfort zamieszkiwania w regionie o dobrym stanie środowiska i wysokiej jakości oferowanych usług.

Celem nadrzędnym Strategii Przyspieszenia 2030+ jest „jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”, który zamierza się osiągnąć poprzez koncentrację działań w czterech obszarach tematycznych rozwoju:

1. Obszarze Społeczeństwo, w ramach którego sformułowano dwa cele główne:
 - skuteczna edukacja,
 - zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo;
2. Obszarze Gospodarka, z głównym celem:
 - konkurencyjna gospodarka;
3. Obszarze Przestrzeń, z głównym celem:
 - dostępna przestrzeń i czyste środowisko;
4. Obszarze Spójność, z głównym celem:
 - spójne i bezpieczne województwo.

W ramach poszczególnych celów głównych sformułowano cele operacyjne, z których w obszarze kultury i dziedzictwa narodowego najważniejszy jest cel operacyjny 24 – Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe w obrębie obszaru Społeczeństwo i celu głównego „zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo”. Wśród działań przyczyniających się do rozwoju kultury w regionie godnym kontynuacji pomysłem jest wsparcie podmiotów realizujących międzynarodowe imprezy kulturalne w ramach projektu „Kujawsko-Pomorskie – rozwój poprzez kulturę”. Poza pozytywnym wpływem na kulturę w regionie projekt ma za zadanie stymulować lokalną gospodarkę dzięki przyciąganiu do regionu odbiorców wydarzeń spoza regionu co wpisuje się również w odrębny kierunek jakim jest „Rozwój turystyki jako dziedziny gospodarki”. Upowszechnianiu kultury ma służyć także cyfryzacja zasobów i ich udostępnianie. Sformułowano w tym zakresie kierunek dotyczący działań mających na celu ułatwienie dostępu do zasobów kultury oraz prowadzonych działalności kulturalnych poprzez udostępnianie w wersji cyfrowej zbiorów lub dokonywanie transmisji (względnie odtwarzania nagrań) wydarzeń kulturalnych (spektakli, koncertów itp.). Mogą to być zarówno przedsięwzięcia zakładające udostępnianie bezpłatne, jak i komercyjne. Digitalizacja i udostępnianie zasobów bibliotek ma natomiast przyczynić się do wzrostu czytelnictwa.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Kujawsko-Pomorskiego

Obowiązujący obecnie Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty Uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r.

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa to najważniejszy, obok strategii rozwoju województwa dokument, będący narzędziem planowania przestrzennego koordynującym zamierzenia rozwojowe samorządu na szczeblu wojewódzkim, realizującym także na tym szczeblu

ponadregionalne zamierzenia administracji rządowej. Wraz ze strategią stanowi integralny element systemu planowania rozwoju regionu, pełniąc rolę koordynacyjną wobec wszystkich podejmowanych w jego obszarze przedsięwzięć.

W dokumencie podkreślono walory przyrodniczo-turystyczne województwa kujawsko-pomorskiego, które są w znacznym stopniu zainwestowane i użytkowane ale z istniejącym potencjałem dalszego rozwoju turystyki i wypoczynku wykorzystując istniejący potencjał przyrodniczy i kulturowy.

W Planie wyróżniono obszary charakteryzujące się podobnymi uwarunkowaniami i teren gminy Dębowa Łąka znalazł się w obszarze IV. Północno-wschodnim, który charakteryzuje się następującymi cechami:

- obszar wybitnie rolniczy, o najwyższej przydatności dla rolnictwa na terenie województwa i szansą rozwojową rolnictwa wielkoobszarowego,
- bliskością największych ośrodków miejskich, co jest korzystnym uwarunkowaniem dla obsługi mieszkańców w zakresie usług wyższego rzędu,
- predyspozycją dla powstawania gospodarstw agroturystycznych,
- niekorzystną sytuacją na rynku pracy, zależną od sytuacji w rolnictwie

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego sformułowano cel nadrzędny, jakim jest „Poprawa konkurencyjności regionu i podniesienie poziomu życia jego mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju” a wśród przyjętych celów rozwoju społeczno-gospodarczego z punktu widzenia ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego należy wymienić:

- ochronę i racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego,
- ochronę dziedzictwa kulturowego, która zmierza do kształtowania struktur przestrzennych umożliwiających ochronę krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem, degradacją, dewaloryzacją oraz udostępniania dziedzictwa kulturowego społeczeństwu.

Aktualnie realizowane są prace nad nowym planem zagospodarowania przestrzennego - 8 lutego 2021r. Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego podjął uchwałę Nr XXIX/418/21 o przystąpieniu do sporządzenia Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, powierzając opracowanie tego ważnego dokumentu Kujawsko-Pomorskiemu Biuru Planowania Przestrzennego i Regionalnego we Włocławku.

4.2.4. Audyt Krajobrazowy dla województwa kujawsko-pomorskiego

Obowiązek sporządzania i przyjmowania nie rzadziej niż raz na 20 lat Audytu krajobrazowego wynika z implementacji Europejskiej Konwencji Krajobrazowej. W dokumencie tym identyfikuje się krajobrazy występujące na obszarze województwa, ich cechy charakterystyczne, dokonuje się oceny ich wartości oraz wskazuje krajobrazy priorytetowe. Oprócz walorów krajobrazowych i przyrodniczych w Audycie uwzględnia się także zabytki i walory historyczno-kulturowe przestrzeni i występowanie obiektów zabytkowych może mieć wpływ na zakwalifikowanie danej jednostki jako krajobrazu priorytetowego. Audyt krajobrazowy nie jest aktem prawa miejscowego.

Audyt krajobrazowy dla województwa kujawsko-pomorskiego został przyjęty Uchwałą Nr LXI/851/23 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 25 września 2023 r. Obowiązuje od 25 grudnia 2023. r.

W opisie ładu przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego stwierdzono, że województwo charakteryzuje się zróżnicowanym stanem ładu przestrzennego, na który wpływ miały:

- niekontrolowany rozwój przestrzenny (urbanizacja),
- nieład architektoniczny i urbanistyczny powstały na skutek deficytu estetyki (brzydoty) zabudowy, substandardowej zabudowy, degradacji przestrzeni publicznych poprzez zawłaszczanie przestrzeni np. grodzenie osiedli, chaosu przestrzennego zabudowy będącego następstwem żywiołowych procesów osadniczych i budowlanych, szczególnie w strefach podmiejskich, a także brakiem logicznej kontynuacji zwartej zabudowy,
- nieładu strukturalno-krajobrazowego powstałego na skutek zmniejszania się przestrzeni otwartych (niezabudowanych), malejącej czytelności struktur przestrzennych (powstawanie hybryd osadniczych), degradacji środowiska przyrodniczego i kulturowego
- nieładu funkcjonalnego powstałego na skutek niskiej funkcjonalności struktur przestrzennych, braków infrastrukturalnych, zlewania się wzajemnie kolizyjnych stref (rezydencjonalnych, komercyjnych, przemysłowych, komunikacyjnych), nieefektywności ekonomicznej przestrzeni, jak również problemów komunikacyjnych (słabej dostępności czasowej, niskiej drożności ulic, niedostatku miejsc parkingowych).

Zaburzenia ładu przestrzennego wynikają z nieuporządkowanego rozwoju przestrzennego, jak na przykład:

- wprowadzanie obcej stylistycznie dla danego terenu architektury, np. domy stylizowane na góralskie, agresywna kolorystyka elewacji budynków;
- budowę farm wiatrowych w sąsiedztwie obiektów o wybitnych walorach historyczno-kulturowych, co powoduje ich „przytłoczenie” elektrowniami wiatrowymi;
- eksploatację kopalni ze złóż chaotycznie rozrzuconych w przestrzeni, w sąsiedztwie zabudowy mieszkaniowej i obiektów użyteczności publicznej.

Na terenie gminy Dębowa Łąka nie występują obszary priorytetowe. Część terenów gminy położona jest na obszarze chronionego krajobrazu Doliny Drwęcy oraz Torfowiska-Jeziorno-Leśnego „Zgniłka-Wieczno-Wronie”. Tereny te są położone w obrębie Pojezierza Chełmińskiego, w regionie historyczno-kulturowym Ziemi Chełmińskiej. Ochrona zabytków i walorów środowiska kulturowego w Audycie krajobrazowym dla województwa kujawsko-pomorskiego odbywa się poprzez sformułowanie stosownych rekomendacji i wniosków umieszczonych w tzw. „Kartach rekomendacji” dla poszczególnych jednostek krajobrazowych. Rekomendacje i wnioski dotyczące kształtowania i ochrony krajobrazów zawierają wytyczne dla poziomu regionalnego i lokalnego sformułowane jako zestawienie zapisów mających na celu zachowanie wartości danego krajobrazu. Dotyczą one w szczególności: ochrony i kształtowania krajobrazów, ich wartości przyrodniczych, kulturowych, historycznych, architektonicznych, urbanistycznych, ruralistycznych, w tym obszarów zabudowanych wyróżniających się lokalną formą architektoniczną, oraz wartości estetyczno-widokowych, w tym w szczególności elementów ekspozycji takich jak przedpola ekspozycji, osie widokowe i punkty widokowe. Rekomendacje mają przeciwdziałać powstawaniu obiektów i infrastruktury dysharmonijnych w krajobrazie na terenach o wysokich walorach krajobrazowych, ale i również historyczno-kulturowych, nie dopuszczać do realizacji zagospodarowania degradującej walory zabytkowe obiektów, pozwalać na zachowanie zieleni w sąsiedztwie obiektów zabytkowych, jak również zagospodarować harmonijnie przestrzeń w sąsiedztwie zabytków, chronić przedpola ekspozycji obiektów i zespołów zabytkowych. Rekomendacje stanowią także swego rodzaju dobre praktyki gospodarowania przestrzenią. Ich wdrażanie w szczególności do gminnych dokumentów

planistycznych (głównie planów ogólnych gmin i miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) pozwoli z jednej strony na ochronę zachowanych dotąd walorów, a z drugiej strony na minimalizowanie zagrożeń i negatywnych przekształceń, które już nastąpiły w przestrzeni. Zdobyta na ich podstawie nowa wiedza o możliwościach ochrony i kształtowaniach krajobrazów będzie mogła być istotnym elementem prowadzenia kompleksowej polityki krajobrazowej w regionie.

W Audycie krajobrazowym brak jest dla terenów gminy Dębowa Łąka rekomendacji i wniosków dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazów priorytetowych oraz krajobrazów o obrębie obszarów lub obiektów, o których mowa w art. 38a, ust. 3 pkt 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

4.2.5. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2025–2028

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2025–2028 został przyjęty Uchwałą nr XII/199/25 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 maja 2025 r. – jest to kolejna, piąta edycja Programu. Pierwsza (obejmująca lata 2009-2012) i druga edycja (lata 2013-2016) były diagnozą, skatalogowanie, wskazaniem możliwości i instrumentów, w trzecim programie (lata 2017-2020) włączono działania związane z dziedzictwem niematerialnym, w czwartej edycji Programu (lata 2021-2024) skorelowano cele operacyjne Programu z celami strategicznymi wyznaczonymi przez Strategię rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 r. Piąty, obecnie obowiązujący Program na lata 2025-2028 strukturą celów jest w dalszym ciągu skorelowany z obowiązującą „Strategią rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenie 2030+”.

Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego realizuje zadania z zakresu ochrony zabytków występując w podwójnej roli: po pierwsze jako właściciel obiektów zabytkowych oraz jako jednostka samorządu terytorialnego poziomu regionalnego odpowiedzialna za wykonywanie zadań o charakterze wojewódzkim w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami na poziomie regionu.

Do zadań wynikających z zapisów ustawowych należą przede wszystkim sprawowanie opieki nad zabytkami, do których samorząd województwa posiada tytuł prawny (art. 5 i art. 71 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w związku z art. 6 ust 1 p. 2 ustawy o samorządzie województwa). Choć nie wynika to wprost z przepisu ustawy, to z szerszej zasady prawnej wyrażonej w art. 2 ust 2. ustawy o samorządzie województwa można wyczytać zadanie tworzenia rozwiązań budujących właściwy klimat wokół ochrony dziedzictwa. W tym sensie można przyjąć pogląd, że opieka nad zabytkami sprawowana przez samorząd województwa jako właściciela mienia będącego zabytkami powinna mieć charakter wzorcowy i inspirujący.

Głównym celem Programu jest wyznaczenie pożądanych kierunków zmian w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możliwych do rozpoczęcia lub osiągnięcia w perspektywie czasowej 4 lat. Istotnym celem programu jest dążenie do osiągnięcia odczuwalnej i akceptowanej społecznie poprawy w zakresie: stanu zachowania i utrzymania obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa, szeroko pojmowanego zasobu dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego. Zgodnie z ustawą, program opieki nad zabytkami jest dokumentem o charakterze uzupełniającym w stosunku do innych aktów strategicznych województwa. Nie stanowi aktu prawa miejscowego, lecz jest dokumentem polityki administracyjnej w zakresie podejmowanych działań dotyczących inicjowania, wspierania działań na rzecz ochrony i opieki zabytków i krajobrazu

kulturowego. Głównym zadaniem jest upowszechnianie i promowanie dziedzictwa kulturowego i wskazanie zadań, które leżą w gestii Samorządu Województwa.

W Programie odniesiono się do Europejskiego Zielonego Ładu, strategii Unii Europejskiej mającej na celu osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 r., między innymi poprzez transformację energetyczną. W kontekście opieki nad zabytkami wdrożenie tej strategii oznacza konieczność dostosowania historycznych obiektów do nowych wyzwań klimatycznych i ekologicznych. Wymogi Zielonego Ładu dotyczące izolacji termicznej, odnawialnych źródeł energii czy nowoczesnych technologii grzewczych muszą być wdrażane z poszanowaniem historycznej substancji budowlanej. Ochrona dziedzictwa kulturowego wymaga zatem znalezienia kompromisu między nowoczesnymi technologiami a zachowaniem autentyczności zabytków. Dla realizacji celów ochrony zabytków powstała inicjatywa Nowy Europejski Bauhaus (New European Bauhaus – NEB), która ma na celu połączenie aspektów ekologicznych, estetycznych i funkcjonalnych w budownictwie oraz urbanistyce. W kontekście opieki nad zabytkami Nowy Europejski Bauhaus promuje:

- renowację z poszanowaniem tradycji – stosowanie naturalnych, lokalnych materiałów, tradycyjnych technik budowlanych oraz ekologicznych technologii, takich jak tynki wapienne, drewno czy cegła;
- integrację nowoczesnych rozwiązań w historyczne struktury – wprowadzanie nowoczesnych rozwiązań, takich jak pasywne systemy ogrzewania, inteligentne systemy zarządzania energią czy adaptacyjne oświetlenie, w sposób harmonijny i zgodny z zabytkowymi formami;
- zrównoważony rozwój miast historycznych – tworzenie przestrzeni publicznych przyjaznych dla mieszkańców, opartych na zasadach ekologii, w tym m.in. rozwój terenów zielonych i małej architektury.

W programie opieki nad zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2025-2028 wymieniono szereg zagrożeń dla obiektów i zespołów zabytkowych i ekspozycji ich walorów, wśród których wymieniono między innymi wprowadzanie nowej zabudowy, bez uwzględniania lokalnych tradycji, architektury i historycznych uwarunkowań (styl i forma architektoniczna, materiały budowlane, gabaryty itd.), co prowadzi do zniekształcania zespołów zabudowy zarówno miejskiej, jak i wiejskiej.

W Programie podkreślono, że zasoby dziedzictwa kulturowego ze względu na swoją wartość kulturową, historyczną stanowią ogromny potencjał do promocji regionu, rozwoju turystyki i edukacji kulturowej oraz kształtowania tożsamości regionalnej. Szczególną rolę pełnią tak zwane wyróżniki kulturowe, czyli obiekty, osobistości, wydarzenia rozpoznawalne w kraju i za granicą, stanowiące często podstawę do kreowania produktów turystycznych. Przykładem mogą być tutaj szlaki turystyczne, które wyznaczane są w oparciu o zasoby i wyróżniki kulturowe.

W założeniach programowych i kierunkach działań wymieniono następujące cele główne, cele operacyjne oraz kierunki działań z przypisanymi im zadaniami dla województwa kujawsko-pomorskiego.

Cel główny: Skuteczna edukacja

Elementem wysokiej jakości kształcenia jest rozwój kompetencji uczniów w zakresie funkcjonowania we współczesnym społeczeństwie oraz rozwój edukacji regionalnej i lokalnej, mającej przede wszystkim na celu budowanie poczucia tożsamości regionalnej i lokalnej, ale także budowanie podstaw dla świadomego wiązania dalszego życia z województwem kujawsko-pomorskim. Województwo kujawsko-pomorskie, jak żaden inny polski region, składa się z ziem o zróżnicowanej przeszłości, edukacja regionalna jest więc elementem umacniania spójności i tożsamości regionalnej.

Cel operacyjny		Podniesienie jakości kształcenia i wychowania
Kierunek działań:	Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony zabytków <u>Opis:</u> w ramach działania wspierane będą wszelkie przedsięwzięcia mające na celu podnoszenie świadomości wśród dzieci i młodzieży oraz dorosłych z zakresu ochrony zabytków <u>Formy realizacji:</u> otwarty konkurs ofert w ramach pożytku publicznego, stypendia, inne formy współpracy <u>Źródła finansowania:</u> budżet państwa, budżet samorządu województwa	
Zadania Województwa	1. Przeprowadzenie Konkursu w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; 2. Przeprowadzenie nabór wniosków o stypendia Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury i opieką nad zabytkami; 3. Współorganizowanie Europejskich Dni Dziedzictwa; 4. Fundowanie nagród w konkursach kierowanych do twórców ludowych – Konkursu Aktywności Artystycznej Twórców Ludowych, Konkursu Sztuki Ludowej Pałuk i Konkursu Współczesnej Sztuki Ludowej w Borach Tucholskich oraz „Ku Kujawom”- Moja droga – kujawskie dziedzictwo oraz konkursu wojewódzkiego skierowanego do twórców ze wszystkich regionów etnograficznych wchodzących w skład województwa kujawsko-pomorskiego - Konkursu Aktywności Artystycznej Twórców Ludowych; 5. Wspieranie działań związanych z rozwojem Szlaku Kopernikowskiego, Szlaku Piastowskiego i Szlaku Dróg Świętego Jakuba; 6. Wspieranie działań służących propagowaniu wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony i opieki nad zabytkami.	
Kierunek działań:	Edukacja <u>Opis:</u> Edukacja to kierunek szerokich działań o charakterze ogólnym, edukacyjno-społecznym, przeznaczony dla grup, które nie są bezpośrednio odpowiedzialne za ochronę zabytków. Ma na celu zwiększenie zainteresowania dziedzictwem i skuteczniejsze docieranie z treściami istotnymi dla ochrony dziedzictwa do odbiorców nieposiadających ugruntowanej wiedzy o dziedzictwie i zabytkach <u>Formy realizacji:</u> otwarty konkurs ofert w ramach pożytku publicznego, konkursy, dotacje, projekty własne samorządu, inne formy współpracy <u>Źródła finansowania:</u> budżet państwa, budżet samorządu województwa	
Zadania Województwa	1. Finansowanie zadań związanych z rozwojem tzw. „Ulotnych tradycji”- cyfrowego repozytorium dziedzictwa niematerialnego Muzeum Etnograficznego w Toruniu; 2. Wspieranie Wojewódzkiego Konkursu Historycznego „Zabytki naszego regionu” organizowanego przez Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy; 3. Organizowanie Wojewódzkiego Konkursu im. gen. bryg. prof. Elżbiety Zawackiej "Oni tworzyli naszą historię"; 4. Wspieranie działań o charakterze edukacyjnym z zakresu dziedzictwa materialnego i niematerialnego; 5. Przeprowadzenie Konkursu w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; 6. Przeprowadzenie nabór wniosków o stypendia Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury i opieką nad zabytkami.	
Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo		
Cel operacyjny	Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe <i>Walory dziedzictwa kulturowego to jeden z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, a szczególnie w obszarze turystyki kulturowej. Wskazane kierunki działań mają na celu podkreślenie, iż dziedzictwo kulturowe, zarówno materialne jak i</i>	

	<i>niematerialne można wykorzystać do kreowania usług i produktów dotyczących rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, wspierania inicjatyw związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym, w tym wspierania tradycyjnych form działalności gospodarczej czy adaptacji obiektów do nowych funkcji związanych z poszerzaniem oferty kulturowej czy turystycznej.</i>
Kierunek działań:	Promocja <u>Opis:</u> jednym z największych zagrożeń dla dziedzictwa jest niska świadomość jego wartości wśród społeczeństwa. Aby temu zapobiec konieczne jest wskazywanie wartości historycznej, artystycznej obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie województwa. <u>Formy realizacji:</u> otwarty konkurs ofert w ramach pożytku publicznego, dotacje, projekty własne samorządu, inne formy współpracy <u>Źródła finansowania:</u> budżet państwa, budżet samorządu województwa
Zadania Województwa	1. Organizacja konkursu „Dziedzictwo wieków”; 2. Organizacja konkursu „Musejon - Kujawsko-Pomorskie Muzealne Wydarzenie Roku”; 3. Wspieranie konkursu fotograficznego „Portret z kujawsko pomorskim zabytkiem w tle” organizowanego przez Kujawsko-Pomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy; 4. Wspieranie działań promujących ochronę i opiekę nad zabytkami
Kierunek działań:	Dokumentacja i popularyzacja <u>Opis:</u> dokumentowanie dziedzictwa to proces rejestrowania, badanie i archiwizowania informacji o obiektach, tradycjach. Służy to pełnej identyfikacji i wszechstronnemu poznaniu pod względem historii, funkcji, stylu, stanu zachowania substancji zabytkowej, budowy i właściwości technologicznych, pierwotnej formy i wyglądu, kolejnych przekształceń i nawarstwień, w końcu znaczenia kulturowego oraz wartości materialnych i niematerialnych. <u>Formy realizacji:</u> otwarty konkurs ofert w ramach pożytku publicznego, stypendia, konkursy, dotacje, projekty własne samorządu, inne formy współpracy. <u>Źródła finansowania:</u> budżet państwa, budżet samorządu województwa
Zadania Województwa	1. Przeprowadzenie Konkursu w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; 2. Przeprowadzenie naboru wniosków o stypendia Marszałka Województwa Kujawsko-Pomorskiego dla osób zajmujących się twórczością artystyczną, upowszechnianiem kultury i opieką nad zabytkami; 3. Wspieranie działań mających na celu dokumentowanie i popularyzację dziedzictwa.
Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko	
Cel operacyjny	Przestrzeń kulturowa <i>Przestrzeń kulturową należy rozumieć jako zbiór obiektów i innych zjawisk mający szczególne znaczenie dla określonej grupy ludzi lub obszaru geograficznego. Stan zachowania dziedzictwa kulturowego ma bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, a jednocześnie kształtuje pewien indywidualny kontekst rozwojowy. Dziedzictwo kulturowe województwa kujawsko-pomorskiego to jedna z najmocniejszych stron województwa. W oparciu o nią należy budować tożsamość lokalną i regionalną. Nadaje swoisty charakter województwa, a tym samym decyduje o jego konkurencyjności. Świadomość wspólnej tożsamości przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich, które ułatwiają interakcje oraz współdziałanie. Wszelkie podejmowane działania nie mogą ograniczać się do pojedynczych obiektów zabytkowych, ponieważ województwo charakteryzuje się różnorodnością. Należy wskazywać najlepsze i wzorcowe działania oraz promować je.</i>
Kierunek działań:	Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane

	Opis: głównym celem współfinansowania prac konserwatorsko-restauratorskich i budowlanych przy zabytkowych obiektach nieruchomości i ruchomych służy poprawie i ocaleniu materii i formy obiektu zabytkowego dla przyszłych pokoleń. Formy realizacji: programy samorządu województwa Źródła finansowania: budżet samorządu województwa, środki z Funduszu Europejskiego Kujaw i Pomorza na 2021-2027
Zadania Województwa	1. Udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze Województwa Kujawsko-Pomorskiego posiadaczom obiektów zabytkowych. 2. Przeprowadzanie konkursów w ramach środków będących w dyspozycji Funduszu Europejskiego Kujaw i Pomorza na 2021-2027 z działań nakierowanych na poprawę infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego.
Kierunek działań:	Finansowanie prac przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego Opis: przedsięwzięcie dotyczy finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest Samorząd województwa Kujawsko-Pomorskiego lub jego jednostki organizacyjne. Formy realizacji: dotacje. Źródła finansowania: budżet państwa, budżet samorządu województwa, środki z Funduszu Europejskiego Kujaw i Pomorza na 2021-2027.
Zadania Województwa	1. Kompleksowy remont budowlano-konserwatorski zabytkowego zespołu pałacowo-parkowego w Nawrze wraz z jego wyposażeniem; 2. „Droga do Nowoczesności”- modernizacja i rewitalizacja zabytków oraz wdrożenie nowej oferty kulturalnej Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Bydgoszczy (województwo nie jest właścicielem obiektu, ale jest to siedziba wojewódzkiej instytucji kultury); 3. Modernizacja i rozbudowa wraz z dostosowaniem obiektu Młyna Górnego w Grudziądzu i utworzenie w nim Młyna Energii; 4. Remont konserwatorski i rozbudowa Filharmonii im. J.I. Paderewskiego w Bydgoszczy; 5. Remont zabytkowego pałacu Kronenbergów w Wieńcu; 6. Finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach zabytkowych, których właścicielem jest samorząd województwa kujawsko-pomorskiego lub jego jednostki organizacyjne; 7. Przeprowadzanie konkursów w ramach środków będących w dyspozycji Funduszu Europejskiego Kujaw i Pomorza na 2021-2027 z działań nakierowanych na poprawę infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego.

4.3. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie powiatu

4.3.1. Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu wąbrzeskiego

Powiat wąbrzeski nie posiada aktualnego Powiatowego Programu Opieki nad Zabytkami, brak jest także tego dokumentu programowego za lata ubiegłe.

4.3.2. Strategia Rozwoju Powiatu Wąbrzeskiego na lata 2013-2020

Powiat wąbrzeski nie posiada aktualnej Strategii Rozwoju. Ostatnim obowiązującym dokumentem strategicznym była Strategia Rozwoju Powiatu Wąbrzeskiego na lata 2013-2020, która została przyjęta Uchwałą nr XXV/142/2013 Rady Powiatu w Wąbrzeźnie 21 lutego 2013 r.

W nieaktualnym obecnie dokumencie znalazły się zapisy dotycząca rozwoju turystyki i agroturystyki, których rozwój sprzęgnięto z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego powiatu poprzez działania, które nie straciły na aktualności, takie między innymi jak: promocja walorów turystycznych powiatu, oznakowanie szlaków i atrakcji turystycznych, promocja działalności agroturystycznej. Bardzo istotnym wydaje się postulowana promocja i rozwój produktów tradycyjnych i regionalnych, które budują markę regionu i pozwalają na jego wyróżnienie spośród innych, wpływając na jego atrakcyjność.

4.3.2. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych dla Powiatu Wąbrzeskiego.

Powiat Wąbrzeski posiada aktualny Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktów zbrojnych i sytuacji kryzysowych, który został utworzony w 2005 r. i jest co roku aktualizowany. Dokument nie jest on dostępny na stronach internetowych powiatu wąbrzeskiego prezentowane poniżej uwagi dotyczą modelowego planu ochrony zabytków.

Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, polega na wykonywaniu następujących przedsięwzięć:

- prace przygotowawcze w okresie poprzedzającym wystąpienie konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- prace w okresie podwyższonej gotowości, to jest w okresie narastania bezpośredniego zagrożenia,
- reagowanie w czasie wystąpienia i trwania konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej,
- zabezpieczenie i dokumentowanie po zakończeniu konfliktu zbrojnego lub sytuacji kryzysowej.

4.3.4. Inicjatywy międzygminne

Gmina Dębowa Łąka należy do następujących organizacji i stowarzyszeń na szczeblu międzygminnym:

- od 2015 roku do Lokalnej Grupy Działania „Ziemia Wąbrzeska”;
- od 2014 roku do Kujawsko-Pomorskiego Stowarzyszenia Samorządowego „Salutaris”.
- od 2020 roku do Stowarzyszenia Związek Gmin Wiejskich Rzeczypospolitej Polskiej;
- od 2022 roku do Stowarzyszenia Obszaru Prowadzenia Polityki Terytorialnej Wąbrzeźna;
- od 2022 roku do Golubsko-Dobrzyńskiego Klastra Energii.

Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska”

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska”, jest zrzeszeniem osób fizycznych oraz osób z terenu powiatu wąbrzeskiego, do której należą następujące gminy powiatu: Dębowa Łąka, Książki, Ryńsk oraz miasto Wąbrzeźno

Obszar Lokalnej Grupy Działania „**Ziemia Wąbrzeska**” jest spójny pod względem historycznym, kulturowym, geograficznym. Obszar działania LGD w całości położony jest w granicach powiatu wąbrzeskiego. Z uwagi na fakt, że gminy wchodzą w skład LGD sąsiadują ze sobą i położone są w jednym historycznie ukształtowanym obszarze, ich rozwój społeczny i ekonomiczny przebiega w podobny sposób. Wspólne terytorium to wspólne problemy ale i wspólne możliwości rozwoju. Gminy są obszarami rolniczymi. Historyczne związki i wspólnota powiązań obszaru LGD wiążą się niewątpliwie z uwarunkowaniami przyrodniczymi. O spójności obszaru stanowi również analiza uwarunkowań demograficznych i ekonomicznych obszaru. Istnieją znaczne podobieństwa zarówno

pod względem struktury wieku, poziomu wykształcenia, jak w poziomie zatrudnienia, czy strukturze działalności lokalnych przedsiębiorstw.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska” działa na rzecz mieszkańców powiatu wąbrzeskiego w obecnej formie organizacyjnej od 2015 r. LGD „Ziemia Wąbrzeska” jako grupa nowoutworzona i właściwa dla celów wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2016-2022 stanowi kontynuację działań wdrażanych przez Fundację Lokalna Grupa Działania Wieczno, czerpiąc od niej wiedzę i doświadczenia nabyte w okresie programowania 2007-2013.

Statutowymi celami działalności Stowarzyszenia są, między innymi:

- promowanie obszaru objętego LSR;
- wsparcie działań na rzecz ochrony środowiska i klimatu;
- rozwijanie i promocja lokalnych zasobów: surowców, miejscowej infrastruktury, dziedzictwa: kulturowego, historycznego, przyrodniczego i potencjału mieszkańców;
- rozwijanie i promocja produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych oraz walorów turystycznych obszaru działania Stowarzyszenia;
- udzielanie wsparcia mieszkańcom obszaru objętego LSR w zakresie przygotowania projektów i pozyskania środków na ich realizację, w tym z programów pomocowych oraz innych projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej;
- pozyskiwanie innych źródeł finansowania oraz opracowywanie i realizacja innych programów pomocowych oraz projektów współfinansowanych ze środków publicznych i pomocowych;

Stowarzyszenie realizuje Lokalną Strategię Rozwoju obszaru Ziemi Wąbrzeskiej na lata 2016-2022, (LSR), która jest dokumentem oddolnie utworzonym przez lokalną społeczność (sektor społeczny, gospodarczy i publiczny) dla danego obszaru wiejskiego określającym kierunki jego rozwoju na podstawie przeprowadzonej diagnozy obszaru oraz identyfikacji lokalnych potrzeb. W dokumencie nakreślono wizję rozwoju obszaru Lokalnej Strategii Rozwoju: *Obszar Lokalnej Grupy Działania Ziemia Wąbrzeska jest atrakcyjnym miejscem zamieszkania, pracy i aktywnego wypoczynku. Oferta regionu wykorzystuje bogactwo lokalnego dziedzictwa kulturowego, środowiska naturalnego, tradycyjnych produktów oraz bogatej i dobrze funkcjonującej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej.*

Wśród zdefiniowanych celów LSR należy wymienić cel ogólny 3: Wzrost konkurencyjności obszaru Ziemi Wąbrzeskiej, wynika z niskiego poziomu konkurencyjności wobec sąsiadujących regionów, spowodowanego złym stanem technicznym dróg lokalnych, słabo rozwiniętej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej i innej infrastruktury, który nie odpowiada potrzebom lokalnych społeczności. Dla jego realizacji wyznaczono szereg celów szczegółowych, jak:

- rozwój infrastruktury dostosowanej do potrzeb lokalnych,
- wzrost atrakcyjności turystycznej regionu,
- rewitalizację obszarów zdegradowanych,
- dostosowanie infrastruktury kulturalnej do potrzeb lokalnych,

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Zagospodarowanie przestrzenne gminy Dębowa Łąka

24 września 2023 weszła w życie Ustawa z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Część zapisów ustawy wejdzie w życie z początkiem 2025 i w 2026 r. Zgodnie z ustawą plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. W przeciwieństwie do studium plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego. Jego ustalenia dadzą podstawę do uchwalania planów miejscowych oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy. W planie ogólnym zostaną określone strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. Można będzie też ustalić obszary uzupełnienia zabudowy i obszary uzupełnienia zabudowy śródmiejskiej. Zgodnie ze znowelizowaną w kwietniu 2025 r. ustawą plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 30 czerwca 2026 roku. Według aktualnie obowiązujących przepisów, w przypadku gdy gmina nie zdąży z uchwaleniem planu ogólnego do 2026 roku to nie będzie miała możliwości wydania nowych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego lub warunkach zabudowy. Ważność natomiast zachowałyby decyzje wydane wcześniej (i wciąż w mocy), a także realizować można byłoby inwestycje w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Znowelizowana ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym utrzymała w mocy wszystkie obowiązujące w dniu wejścia ustawy w życie, to jest 24 września 2023 r., akty planowania przestrzennego, czyli również miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

W celu realizacji rozwoju przestrzennego zmieniona została hierarchia aktów planowania przestrzennego, a ustawa zmieniająca nałożyła na gminy obowiązek obligatoryjnego sporządzenia strategii rozwoju gminy, co stanowi etap reformy planowania i zagospodarowania przestrzennego zapisanej w Krajowym Planie Odbudowy i Zwiększania Odporności. Do momentu wejścia w życie ustawy zmieniającej strategia rozwoju gminy, przewidziana w art. 10e ust. 1 ustawy z 8.3.1990 r. o samorządzie gminy, była aktem fakultatywnym. Obecnie staje się to dokumentem, który musi być przyjęty w każdej gminie, a dodatkowo musi zawierać postanowienia uszczegóławiające zakres modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej gminy oraz ustaleń i rekomendacji w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej, czyli strategia rozwoju gminy musi zawierać długookresową, strategiczną wizję rozwoju przestrzennego gminy, wynikającą z uwarunkowań związanych z jej położeniem, trendami rozwojowymi (zarówno globalnymi, np. demograficznymi, klimatycznymi czy technologicznymi, jak i specyficznymi dla gminy), oraz kierunki zmian przestrzennych planowanych w związku z jej realizacją.

5.1.1. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego w gminie Dębowa Łąka

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego stanowią akt prawa miejscowego i podstawę planowania przestrzennego w gminie stanowiąc powszechnie obowiązujące przepisy na terenie gminy, określający przeznaczenie, warunki zagospodarowania, zabudowy terenu a także rozmieszczenia inwestycji celu publicznego. Na terenie Gminy Dębowa Łąka obowiązuje 10 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Jedynie około 2,5% powierzchni gminy Dębowa Łąka objęty został miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego i podstawą gospodarowania przestrzennego na przeważającej powierzchni terenu gminy są wydawane decyzje o warunkach zabudowy i decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W prezentowanym poniżej zestawieniu ujęto wszystkie obowiązujące plany zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Dębowa Łąka, z informacją o obecności zapisów dotyczących ochrony dóbr kultury oraz z przytoczeniem zapisów ochronnych w planach, w których takie zapisy się

pojawiły. Poniżej tabelki zostały przytoczone w pełnym brzmieniu zapisy ochronne w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

	NR I DATA UCHWAŁY	TREŚĆ	ZAPISY DOTYCZĄCE OCHRONY DÓBR KULTURY
1	Uchwała Nr 10/12 Rady Gminy z dnia 26 kwietnia 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu
2	Uchwała Nr 21/12 Rady Gminy z dnia 13 lipca 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu oraz obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
3	Uchwała Nr 22/12 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 13 lipca 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka i Łobdowo	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu oraz obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
4	Uchwała Nr 23/12 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 13 lipca 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka i Łobdowo	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu oraz obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
5	Uchwała Nr 24/12 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 13 lipca 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Kurkocin i Wielkie Pułkowo	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu oraz obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
6	Uchwała Nr 27/12 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 10 sierpnia 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu oraz obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
7	Uchwała Nr 32/12 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 26 września 2012 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Niedźwiedź	stanowiska archeologiczne wskazane na rysunku planu
8	Uchwała Nr 15/18 Rady Gminy Dębowa Łąka	w sprawie uchwalenia miejscowego planu	obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i

	z dnia 27 grudnia 2018 r.	zagospodarowania przestrzennego obejmującego część terenu w miejscowości Wielkie Radowiska, gmina Dębowa Łąka	wskazane na rysunku planu.
9	Uchwała Nr 1/22 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 21 lutego 2022 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Kurkocin, Łobdowo i Wielkie Pułkowo	obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.
10	Uchwała Nr 14/22 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 18 maja 2022 r.	w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Dębowa Łąka i Niedźwiedz	obiekty o wartościach historyczno-kulturowych wymienionych w tekście i wskazane na rysunku planu.

5.1.1.1. Uchwała Nr 10/12 Rady Gminy z dnia 26 kwietnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-48/141, Dębowa Łąka, stan. 45, osada - PŚ-cz. nowożytna;
- 2) AZP 35-48/143, Dębowa Łąka, stan. 47, ślad osadn. - k. lendzielska;
- 3) AZP 35-48/142, Dębowa Łąka, stan. 46, ślad osadn. – neolit.

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.1.1.2. Nr 21/12 Rady Gminy z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-48/43, Dębowa Łąka, stan. 8, obozowisko - Ha-La;
- 2) AZP 35-48/44, Dębowa Łąka, stan. 9, osada - neolit (KPL, KAK), ślad osadn. Ha-La;;
- 3) AZP 35-48/101, Dębowa Łąka, stan. 48, osada – PŚ;
- 4) AZP 35-48/102, Dębowa Łąka, stan. 15, osada - Ha-La, ślad osad. WŚ;
- 5) AZP 35-48/103, Dębowa Łąka, stan. 16, ślad osadnictwa;
- 6) AZP 35-48/104, Dębowa Łąka, stan. 17, osada - OR, WŚ;
- 7) AZP 35-48/105, Dębowa Łąka, stan. 18, ślad osadnictwa - schyłkowy neolit;
- 8) AZP 35-48/106, Dębowa Łąka, stan. 19, ślad osadnictwa - Ha-La;
- 9) AZP 35-48/131, Dębowa Łąka, stan. 37, osada – KCWR;
- 10) AZP 35-48/132, Dębowa Łąka, stan. 38, osada – KCWR;
- 11) AZP 35-48/133, Dębowa Łąka, stan. 39, osada - KCWR, ślad osadn. – OR;
- 12) AZP 35-48/138, Dębowa Łąka, stan. 44, ślad osadn.;
- 13) AZP 35-48/145, Dębowa Łąka, stan. 49, cmentarzysko - k. pomorska.

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 14. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków objętych ochroną konserwatorską, przedstawione na rysunku planu.

2. W granicach stref, o których jest mowa w ust. 1 ochronie podlegają:

- 1) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 41 (dz. 274/2), z XIX w.;
- 2) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 53 (dz. 540/3), z przełomu XIX/XX w.;
- 3) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 55 (dz. 539), z przełomu XIX/XX w.

3. Dla obiektów, o których jest mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

1) nakaz zachowania wyglądu zabudowy historycznej w zakresie gabarytu i kształtu dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych;

2) wszelkie prace budowlane (remonty i modernizacje) mające wpływ na wygląd zewnętrzny zabudowy o wartości historyczno-kulturowej w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.1.1.3. Nr 22/12 Rady Gminy z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka i Łobdowo

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-48/81, Łobdowo, stan. 17, osada – OR;
- 2) AZP 35-48/75, Łobdowo, stan. 11, osada – OR;
- 3) AZP 35-48/80, Łobdowo, stan. 16, ślad osadnictwa – EK;
- 4) AZP 35-48/107, Łobdowo, stan. 26, osada - cz. Nowożytnie;
- 5) AZP 35-48/115, Łobdowo, stan. 32, ślad osadn. - pradzieje, OR;
- 6) AZP 35-48/76, Łobdowo, stan. 12, ślad osadn. – pradzieje;
- 7) AZP 35-48/114, Łobdowo, stan. 31, osada – pradzieje;
- 8) AZP 35-48/113, Łobdowo, stan. 30, osada - Ha-La;
- 9) AZP 35-48/108, Łobdowo, stan. 27, osada - Ha-La;
- 10) AZP 35-48/109, Łobdowo, stan. 28, osada - Ha-La;
- 11) AZP 35-48/110, Łobdowo, stan. 29, osada - Ha-La;
- 12) AZP 35-48/73, Łobdowo, stan. 9, osada - Ha-La;
- 13) AZP 35-48/71, Łobdowo, stan. 7, osada - Ha-La;
- 14) AZP 35-48/72, Łobdowo, stan. 8, ślad osadn. - Ha-La;
- 15) AZP 35-48/78, Łobdowo, stan. 14, osada - Ha-La;
- 16) AZP 35-48/77, Łobdowo, stan. 13, ślad osadn. - Ha-La;
- 17) AZP 35-48/79, Łobdowo, stan. 15, ślad osadn. - KCWR, KPL, KAK, WŚ;
- 18) AZP 35-48/60, Łobdowo, stan. 2, ślad osadn. – neolit;
- 19) AZP 35-48/61, Łobdowo, stan. 3, ślad osadn. – pradzieje;
- 20) AZP 35-48/63, Łobdowo, stan. 5, osada - Ha-La, ślad osadn. – OR;
- 21) AZP 35-48/62, Łobdowo, stan. 4, ślad osadn. – EK;
- 22) AZP 35-48/64, Łobdowo, stan. 6, osada - Ha-La;
- 23) AZP 35-48/92, Łobdowo, stan. 24, ślad osadn. – neolit;
- 24) AZP 35-48/93, Łobdowo, stan. 25, ślad osadnictwa - schyłkowy neolit/EB;
- 25) AZP 35-48/91, Łobdowo, stan. 23, ślad osadn. –pradzieje.

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 14. 1. Ustala się strefę ochrony zabytków objętych ochroną konserwatorską tożsamą ze strefą „B” ochrony konserwatorskiej, przedstawioną na rysunku planu.

2. *W granicach strefy o której jest mowa w ust. 1 ochronie podlega: zespół dworsko-folwarczny w Łobdowie (dz. 196/37), z poł. XIX w., w skład którego wchodzi: dwór, spichlerz, murowane ogrodzenie i aleja dojazdowa.*
3. *Dla obiektu, o którym jest mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:*
 - 1) *zachowanie wyglądu ww. zabudowy o wartości historyczno-kulturowej (ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków) w zakresie gabarytu i kształtu dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych;*
 - 2) *wszelkie prace budowlane (remonty i modernizacje) mające wpływ na wygląd zewnętrzny budynków, w tym kolorystyka elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;*
 - 3) *przywrócenie ceramicznego pokrycia dachu dworu spichlerza;*
 - 4) *nakaz zachowania murowanego ogrodzenia;*
 - 5) *nakaz zachowania alei dojazdowej i starodrzewia na terenie zespołu;*
 - 6) *ewentualna wycinka, w alei o której jest mowa w pkt 5, w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;*
 - 7) *podział geodezyjny, planowana zabudowa, zagospodarowanie terenu (nawierzchnie, mała architektura itp.), zmiana dotychczasowego użytkowania gruntów i budynków w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.*

5.1.1.4. Nr 23/12 Rady Gminy z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

- § 12. 1. *Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:*
- 1) *AZP 35-48/128, Dębowa Łąka, stan. 34, ślad osadn. - neolit, osada - Ha-La;*
 - 2) *AZP 34-48/94, Dębowa Łąka, stan. 48, ślad osadn. - schyłkowy neolit/EB.*
2. *Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.*
3. *Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.*
- § 14. 1. *Ustala się strefę ochrony zabytków objętych ochroną konserwatorską, przedstawioną na rysunku planu.*
2. *W granicach strefy, o której jest mowa w ust. 1 ochronie podlega budynek mieszkalno-gospodarczy, Dębowa Łąka nr 146 (dz. 130/1), z przełomu XIX/XX w.*
3. *Dla obiektów, o których jest mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:*
- 1) *nakaz zachowania wyglądu zabudowy historycznej w zakresie gabarytu i kształtu dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych;*
 - 2) *wszelkie prace budowlane (remonty i modernizacje) mające wpływ na wygląd zewnętrzny zabudowy o wartości historyczno-kulturowej w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.*

5.1.1.5. Nr 24/12 Rady Gminy z dnia 13 lipca 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Kurkocin i Wielkie Pułkowo.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-48/17, Kurkocin, stan. 25, osada – PŚ;
- 2) AZP 35-48/16, Kurkocin, stan. 24, obozowisko – pradzieje;
- 3) AZP 35-48/15, Kurkocin, stan. 23, ślad osadnictwa – pradzieje;
- 4) AZP 35-48/18, Kurkocin, stan. 26, osada - k. łżycka;
- 5) AZP 35-48/19, Kurkocin, stan. 27, osada - k. łżycka;
- 6) AZP 35-48/20, Kurkocin, stan. 28, osada - k. łżycka;
- 7) AZP 35-48/22, Kurkocin, stan. 30, osada – pradzieje;
- 8) AZP 35-48/21, Kurkocin, stan. 29, obozowisko – EB;
- 9) AZP 36-48/60, Kurkocin, stan. 55, ślad osadn. - pradzieje, osada - cz. nowożytnie;
- 10) AZP 36-48/58, Wielkie Pułkowo, stan. 38, osada - PŚ-cz. nowożytnie;
- 11) AZP 36-48/59, Kurkocin, stan. 54, ślad osadn.;
- 12) AZP 36-48/53, Wielkie Pułkowo, stan. 35, osada - PŚ-cz. nowożytnie;
- 13) AZP 36-48/9, Wielkie Pułkowo, stan. 5, osada – PŚ;
- 14) AZP 36-48/52, Wielkie Pułkowo, stan. 34, osada - PŚ-cz. nowożytnie;
- 15) AZP 36-48/4, Wielkie Pułkowo, stan. 4, osada – PŚ;
- 16) AZP 36-48/2, Wielkie Pułkowo, stan. 2, ślad osadn., osada - PŚ-cz. nowożytnie;
- 17) AZP 36-48/10, Wielkie Pułkowo, stan. 6, ślad osadn. - pradzieje, osada - PŚ-cz. nowożytnie;
- 18) AZP 36-48/54, Wielkie Pułkowo, stan. 36, osada - PŚ-cz. Nowożytnie.

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 14. 1. Ustala się strefę ochrony zabytków objętych ochroną konserwatorską tożsamą ze strefą „B” ochrony

konserwatorskiej, przedstawioną na rysunku planu.

2. W granicach strefy o której jest mowa w ust. 1 ochronie podlega: zespół dworsko-parkowy w Feliksowie. W skład zespołu wchodzi budynek dworu i park typu krajobrazowego o powierzchni 0,8 ha - datowany na koniec XIX wieku.

3. Dla obiektów (w tym parku), o których jest mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) nakaz zachowania wyglądu dworu w zakresie gabarytu i kształtu dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych;
- 2) wszelkie prace budowlane (remonty i modernizacje) mające wpływ na wygląd zewnętrzny budynków, w tym kolorystyka elewacji, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 3) nakaz zachowania i pielęgnacji starodrzewia znajdującego się na terenie zespołu;
- 4) ewentualna wycinka, starodrzewia o którym jest mowa w pkt 3, w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 5) nakaz rewaloryzacji parku po wcześniejszym sporządzeniu dokumentacji projektowej spełniającej wymagania dla dokumentacji rewaloryzacyjnej zabytkowych założeń zieleni i po uzgodnieniu jej z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- 6) zakaz ingerencji w rzeźbę terenu oraz zakaz wszelkich działań mogących negatywnie wpłynąć na warunki wodno-gruntowe oraz przyrodnicze na terenie parku;
- 7) podział geodezyjny, planowana zabudowa, zagospodarowanie terenu (nawierzchnie, mała architektura itp.), zmiana dotychczasowego użytkowania gruntów i budynków w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.1.1.6. Nr 27/12 Rady Gminy z dnia 10 sierpnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Dębowa Łąka.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-48/137, Dębowa Łąka, stan. 43, ślad osadn. – pradzieje;
- 2) AZP 35-48/117, Dębowa Łąka, stan. 23, ślad osadn. - schyłkowy neolit, Ha-La;
- 3) AZP 35-48/118, Dębowa Łąka, stan. 24, ślad osadn. - schyłkowy neolit, WŚ;
- 4) AZP 35-48/119, Dębowa Łąka, stan. 25, osada – PŚ;
- 5) AZP 35-48/120, Dębowa Łąka, stan. 26, ślad osadn. – pradzieje;
- 6) AZP 35-48/121, Dębowa Łąka, stan. 27, ślad osadn. – KPL;
- 7) AZP 35-48/122, Dębowa Łąka, stan. 28, osada - Ha-La;
- 8) AZP 35-48/111, Dębowa Łąka, stan. 20, osada - Ha-La 10;
- 9) AZP 35-48/112, Dębowa Łąka, stan. 21, ślad osadn. - EK, osada - Ha-La;
- 10) AZP 35-48/116, Dębowa Łąka, stan. 22, osada - k. lendzielska, ślad osadn. - KŁ, OR..

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 14. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków objętych ochroną konserwatorską, przedstawione na rysunku planu.

2. W granicach stref, o których jest mowa w ust. 1 ochronie podlegają:

- 1) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 103 (dz. 415/1), z przełomu XIX/XX w.;
- 2) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 105 (dz. 414/3), z przełomu XIX/XX w.;
- 3) budynek mieszkalny, Dębowa Łąka nr 107 (dz. 412), z przełomu XIX/XX w.

3. Dla obiektów, o których jest mowa w ust. 2 obowiązują następujące wymogi konserwatorskie:

- 1) nakaz zachowania wyglądu zabudowy historycznej w zakresie gabarytu i kształtu dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych;
- 2) wszelkie prace budowlane (remonty i modernizacje) mające wpływ na wygląd zewnętrzny zabudowy o wartości historyczno-kulturowej w uzgodnieniu z Kujawsko-Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

5.1.1.7. Nr 32/12 Rady Gminy z dnia 26 września 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Dębowa Łąka obejmującego część terenu w miejscowości Niedźwiedź.

Rozdział 4.

Ustalenia w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków

§ 12. 1. Ustala się strefy ochrony zabytków archeologicznych, oznaczone na rysunku planu:

- 1) AZP 35-47/111, Niedźwiedź, stan. 2, osada – PŚ;
- 2) AZP 35-47/131, Niedźwiedź, stan. 13, osada – PŚ;
- 3) AZP 35-47/110, Niedźwiedź, stan. 1, osada – PŚ;
- 4) AZP 35-47/130, Niedźwiedź, stan. 12, osada – PŚ;
- 5) AZP 35-47/112, Niedźwiedź, stan. 3, osada – PŚ.

2. Teren zajmowany przez stanowiska określone w ust. 1 jest dostępny do celów inwestycyjnych pod warunkiem przeprowadzenia ratowniczych badań wykopaliskowych wyprzedzających nową formę zagospodarowania.

3. Na prowadzenie badań, o których mowa w ust. 3 należy uzyskać pozwolenie od Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5.1.1.2. Nr 15/18 Rady Gminy z dnia 27 grudnia 2018 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obejmującego część terenu w miejscowości Wielkie Radowiska, gmina Dębowa Łąka.

**Rozdział 1.
Przepisy ogólne**

§ 4.1. Na obszarze objętym planem występują:

- a) obiekt wpisany do rejestru zabytków decyzją z dnia 13 lipca 1936 r., pod nr rejestru A/199/102 – kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Apostoła z 1 poł. XIV w.;
- b) obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków:
 - a) nieruchome zabytki archeologiczne nieekspozowane w terenie z nawarstwieniami kulturowymi objęte strefą ochrony konserwatorskiej OW,
 - b) historyczny układ ruralistyczny (typ ulicówka),
- c) obiekty i tereny ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków:
 - kościół parafialny p.w. Św. Jakuba Apostoła,
 - cmentarz przykościelny założony w XIV w., z murem ogrodzeniowym, zachowanymi nagrobkami z 2 poł. XIX w. i starodrzewem,
 - budynek mieszkalny z XIX w., Wielkie Radowiska 3, dz. nr 205,*
 - budynek mieszkalny z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 8, dz. nr 194/3,
 - budynek mieszkalny z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 56, dz. nr 118/2,
 - plebania z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 60, dz. nr 469/3,
 - budynek gospodarczy przy plebani z XIX/XX w., Wielkie Radowiska, dz. nr 441/1,
 - budynek mieszkalny z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 65, dz. nr 246/2,*
 - budynek mieszkalny z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 67, dz. nr 248/1,*
 - budynek gospodarczy z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 112, dz. nr 296,
 - budynek mieszkalny z XIX/XX w., Wielkie Radowiska 126, dz. nr 211/4, 211/7,
 - kuźnia z XIX/XX w., Wielkie Radowiska, dz. nr 252/2, 253.*

* - obiekty w 2025 r. wyłączane z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Rozdział 2.

Ustalenia szczegółowe

§ 5. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 3MNU, 6MNU, 13MNU, 16MNU, 18MNU, 19MNU, 22MNU, 23MNU ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenach oznaczonych symbolami 18MNU, 19MNU, 23MNU, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,
- b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego, na terenach oznaczonych symbolami 3MNU, 6MNU, 16MNU, 19MNU oraz na części terenów oznaczonych symbolami 13MNU, 18MNU, 22MNU, 23MNU nakazuje się:
 - zachowanie przebiegu historycznych ulic,
 - realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,
 - w przypadku wtórnego pokrycia dachów budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków przywrócenie pokrycia pierwotnego,
 - stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji,
 - prowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
 - dostosowanie nowej zabudowy do charakteru, typu, gabarytu i usytuowania zabudowy istniejącej o wartości historyczno-kulturowej, nowa zabudowa powinna prezentować wysoki poziom architektoniczny, nawiązywać rozwiązaniem elewacji do historycznej zabudowy ruralistycznej regionu oraz nosić znamiona obecnych czasów,
 - zachowanie starodrzewu towarzyszącego obiektom o wartościach historyczno-kulturowych,
- c) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego, na terenach oznaczonych symbolami 3MNU, 6MNU, 16MNU, 19MNU oraz na części terenów oznaczonych symbolami 13MNU, 18MNU, 22MNU, 23MNU zakazuje się:
 - tynkowania ceglanych elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
 - ocieplania elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- wprowadzania nowych dominant krajobrazowych, lokalizacji budynków i budowli wielkokubaturowych;

§ 6. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 5UP, 7UP, 21UP ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie oznaczonym symbolem 21UP, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,
- b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi - zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,
- w przypadku wtórnego pokrycia dachów budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków przywrócenie pokrycia pierwotnego,
- stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji,
- prowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dostosowanie nowej zabudowy do charakteru, typu, gabarytu i usytuowania zabudowy istniejącej o wartości historyczno-kulturowej, nowa zabudowa powinna prezentować wysoki poziom architektoniczny, nawiązywać rozwiązaniem elewacji do historycznej zabudowy ruralistycznej regionu oraz nosić znamiona obecnych czasów,
- zachowanie starodrzewu towarzyszącego obiektom o wartościach historyczno-kulturowych,
- c) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego zakazuje się:
- tynkowania ceglanych elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- ocieplania elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- wprowadzania nowych dominant krajobrazowych, lokalizacji budynków i budowli wielkokubaturowych;

§ 7. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem 12UK ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych oraz innych działań podejmowanych przy kościele parafialnym p.w. Św. Jakuba Apostoła pochodzącym z I poł. XIV w., wpisanym do rejestru zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zachowanie i ucytelnienie historycznej kompozycji cmentarza,
- zachowanie starodrzewu, ewentualna wycinka drzew zgodnie z przepisami odrębnymi
- zachowanie murowanego ogrodzenia cmentarza,
- nowe nasadzenia oraz zagospodarowanie terenu, zgodnie z historyczną kompozycją cmentarza,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,
- w przypadku wtórnego pokrycia dachów budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków przywrócenie pokrycia pierwotnego,
- stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji,
- prowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dostosowanie nowej zabudowy do charakteru, typu, gabarytu i usytuowania zabudowy istniejącej o wartości historyczno-kulturowej, nowa zabudowa powinna prezentować wysoki poziom architektoniczny, nawiązywać rozwiązaniem elewacji do historycznej zabudowy ruralistycznej regionu oraz nosić znamiona obecnych czasów,
- zachowanie starodrzewu towarzyszącego obiektom o wartościach historyczno-kulturowych,

b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego zakazuje się:

- tynkowania ceglanych elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- ocieplania elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- wprowadzania nowych dominant krajobrazowych, lokalizacji budynków i budowli wielkokubaturowych;

§ 9. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami **9RU** ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,
- w przypadku wtórnego pokrycia dachów budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków przywrócenie pokrycia pierwotnego,
- stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji,
- prowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dostosowanie nowej zabudowy do charakteru, typu, gabarytu i usytuowania zabudowy istniejącej o wartości historyczno-kulturowej, nowa zabudowa powinna prezentować wysoki poziom architektoniczny, nawiązywać rozwiązaniem elewacji do historycznej zabudowy ruralistycznej regionu oraz nosić znamiona obecnych czasów,
- zachowanie starodrzewu towarzyszącego obiektom o wartościach historyczno-kulturowych;

§ 10. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami 2RM, 4RM, 11RM, 15RM, 17RM, 20RM ustala się:

5) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania i zabudowy terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenach oznaczonych symbolami 15RM oraz na części terenów oznaczonych symbolem 17RM, 20RM, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego, na terenach oznaczonych symbolami 11RM, 17RM, 20RM oraz na części terenów oznaczonych symbolami 2RM, 4RM, 15RM nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,
- w przypadku wtórnego pokrycia dachów budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków przywrócenie pokrycia pierwotnego,
- stosowanie stonowanej kolorystyki elewacji,
- prowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dostosowanie nowej zabudowy do charakteru, typu, gabarytu i usytuowania zabudowy istniejącej o wartości historyczno-kulturowej, nowa zabudowa powinna prezentować wysoki poziom architektoniczny, nawiązywać rozwiązaniem elewacji do historycznej zabudowy ruralistycznej regionu oraz nosić znamiona obecnych czasów,
- zachowanie starodrzewu towarzyszącego obiektom o wartościach historyczno-kulturowych,

c) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego, na terenach oznaczonych symbolami 11RM, 17RM, 20RM oraz na części terenów oznaczonych symbolami 2RM, 4RM, 15RM, zakazuje się:

- tynkowania ceglanych elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- ocieplania elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- wprowadzania nowych dominant krajobrazowych, lokalizacji budynków i budowli wielkokubaturowych;

§ 12. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem **001KDZ** ustala się:

- 3) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego nakazuje się:

- a) zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- b) zachowanie starodrzewu, ewentualna wycinka drzew zgodnie z przepisami odrębnymi,
- c) realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi

§ 13. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem **002KDL** ustala się:

- 4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

- b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- zachowanie starodrzewu, ewentualna wycinka drzew zgodnie z przepisami odrębnymi,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi;

§ 14. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami **003KDD, 004KDD, 005KDD, 006KDD, 0014KDD** ustala się:

- 4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na terenie oznaczonym symbolem **006KDD, 014KDD**, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

- b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego na części terenów oznaczonych symbolami **003KDD, 04KDD, 005KDD, 006KDD, 014KDD** nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- zachowanie starodrzewu, ewentualna wycinka drzew zgodnie z przepisami odrębnymi,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi;

§ 15. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami **007KDW, 008KDW, 009KDW, 010KDW** ustala się:

- 4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

- a) na etapie projektowania i realizacji zagospodarowania terenu należy uwzględnić strefy ochrony konserwatorskiej „OW” dla nieruchomości zabytków archeologicznych nieekspozowanych z nawarstwieniami kulturowymi, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zlokalizowanych na części terenu oznaczonego symbolem **008KDW**, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków,

- b) w odniesieniu do strefy ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego, na terenach oznaczonych symbolami **007KDW, 008KDW, 009KDW** nakazuje się:

- zachowanie przebiegu historycznych ulic,
- zachowanie starodrzewu, ewentualna wycinka drzew zgodnie z przepisami odrębnymi,
- realizację inwestycji budowlanych i zagospodarowanie terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi;

5.1.1.8. Uchwała Nr 1/22 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 21 lutego 2022 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Kurkocin, Łobdowo i Wielkie Pułkowo.

Ustalenia szczegółowe

§ 4. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami: 1RM, 2RM, 3RM, 6RM, 7RM, 11RM, 13RM, 16RM, 17RM, 19RM, 20RM, 23RM ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury

a) w terenie oznaczonym symbolem 16RM, zgodnie z rysunkiem planu, zabudowa o historyczno-kulturowej w wojewódzkiej ewidencji zabytków – budynek mieszkalny nr 1, zlokalizowany na nr 160/1,

b) terenów oznaczonych symbolami 13RM, 16RM, 17RM, 19RM, zgodnie z rysunkiem planu, jest na obszarze historycznego ruralistycznego w typie owalnicy w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala ochrony konserwatorskiej historycznego ruralistycznego z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- na obszarze dopuszcza wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo w i nie historycznego ruralistycznego w typie owalnicy,

- nakaz utrzymania linii zabudowy wyznaczonej przez budynku o historyczno-kulturowej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- dopuszcza dwu- o do 10 m,

- nakaz lokalizacji zabudowy gospodarczej i inwentarskiej z

- nakaz stosowania dachów dwuspadowych zwróconych do ulicy,

- preferowane ceramiczne pokrycie dachów,

- nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego architektonicznego zabudowy o historyczno-kulturowej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania lub przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,

- zakaz ocieplania elewacji zabudowy o historyczno-kulturowej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o historyczno-kulturowej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- nakaz zachowania przedogródków przy zabudowie mieszkalnej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- nakaz zachowania ogrodzenia przy budynku mieszkalnym na nr 57 (adres: Łobdowo 2),

- nakaz stosowania stonowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy na obszarze ruralistycznego (w tym odcieniach

- wszelkie inwestycje na historycznego ruralistycznego zgodnie z przepisami odrębnymi,

§ 5. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem: **18MN** ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – teren oznaczony symbolem 18MN, zgodnie z rysunkiem planu, położony jest na obszarze historycznego układu ruralistycznego Łobdowa w typie owalnicy ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego

Łobdowa z następującymi zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

a) na obszarze układu dopuszcza się nową zabudowę charakteryzującą się wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo włączy się w przestrzeń i nie zniekształci historycznego układu ruralistycznego w typie owalnicy,

b) nakaz utrzymania linii zabudowy wyznaczonej przez budynku o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

c) dopuszcza się zabudowę dwukondygnacyjną o wysokości do 10 m,

d) nakaz lokalizacji zabudowy gospodarczej z tyłu działek,

e) nakaz stosowania dachów dwuspadowych zwróconych kalenicą do ulicy,

f) preferowane ceramiczne pokrycie dachów,

g) nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, kształtów bryły budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania lub przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu, oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,

h) zakaz ocieplania elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

i) zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

j) nakaz zachowania przedogródków przy zabudowie mieszkalnej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

k) nakaz stosowania stonowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy położonej, na obszarze

układu ruralistycznego (w tym odcieniach beżowych „cieplej” szarości),

l) wszelkie inwestycje mające wpływ na wygląd historycznego układu ruralistycznego Łobdowa należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi;

§ 6. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami: **8MN/U, 9MN/U, 10MN/U, 12MN/U, 15MN/U** ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) w terenie oznaczonym symbolem 12MN/U, zgodnie z rysunkiem planu, występuje zabudowa o wartości historyczno-kulturowej ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków – budynek mieszkalny nr 10, zlokalizowany na działce nr 52/1,

b) w terenie oznaczonym symbolem 15MN/U, zgodnie z rysunkiem planu, występuje zabudowa o wartości historyczno-kulturowej ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków:

- budynek mieszkalny nr 2, zlokalizowany na działce nr 57,

- budynek mieszkalny nr 8, zlokalizowany na działce nr 56;

c) część terenów oznaczonych symbolami 9MN/U, 10MN/U oraz tereny oznaczone symbolami 12MN/U, 15MN/U położone są na obszarze historycznego układu ruralistycznego Łobdowa w typie owalnicy ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego Łobdowa z następującymi zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- na obszarze układu dopuszcza się nową zabudowę charakteryzującą się wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo włączy się w przestrzeń i nie zniekształci historycznego układu ruralistycznego w typie owalnicy,

- nakaz utrzymania linii zabudowy wyznaczonej przez budynek o wartości historyczno-kulturowej ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- dopuszcza się zabudowę dwukondygnacyjną o wysokości do 9 m,

- nakaz lokalizacji zabudowy gospodarczej i inwentarskiej z tyłu działek,

- nakaz stosowania dachów dwuspadowych zwróconych kalenicą do ulicy,

- preferowane ceramiczne pokrycie dachów,

- nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, kształtów bryły budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania lub przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu, oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,

- zakaz ocieplania elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- nakaz zachowania przedogródków przy zabudowie mieszkalnej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

- nakaz zachowania ogrodzenia przy budynku mieszkalnym na działce nr 57 (adres: Łobdowo 2),

- nakaz stosowania stosowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy położonej, na obszarze układu ruralistycznego (w tym odcieniach beżowych „cieplej” szarości),

- wszelkie inwestycje mające wpływ na wygląd historycznego układu ruralistycznego Łobdowa należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi,

§ 7. Dla terenu oznaczonego na rysunku planu symbolem: **14UP** ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej – część terenu oznaczonego symbolem 14UP, zgodnie z rysunkiem planu, położona jest na obszarze historycznego układu ruralistycznego Łobdowa w typie owalnicy ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego Łobdowa z następującymi zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

a) na obszarze układu dopuszcza się nową zabudowę charakteryzującą się wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo włączy się w przestrzeń i nie zniekształci historycznego układu ruralistycznego w typie owalnicy,

b) nakaz utrzymania linii zabudowy wyznaczonej przez budynek o wartości historyczno-kulturowej ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,

c) dopuszcza się zabudowę dwukondygnacyjną o wysokości do 10 m,

d) nakaz lokalizacji zabudowy gospodarczej i inwentarskiej z tyłu działek,

e) nakaz stosowania dachów dwuspadowych zwróconych kalenicą do ulicy,

- f) preferowane ceramiczne pokrycie dachów,
- g) nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, kształtów bryły budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania lub przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu, oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych,
- h) zakaz ocieplania elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- i) zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- j) nakaz zachowania przedogródków przy zabudowie mieszkalnej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- k) nakaz stosowania stonowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy położonej, na obszarze układu ruralistycznego (w tym odcieniach beżowych „cieplej” szarości),
- l) wszelkie inwestycje mające wpływ na wygląd historycznego układu ruralistycznego Łobdowa należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi;

5.1.1.9. Uchwała Nr 14/22 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 18 maja 2022 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla miejscowości Dębowa Łąka i Niedźwiedź.

Rozdział 2.

Ustalenia szczegółowe

§ 5. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami: 1RM, 3RM, 5RM, 8RM, 9RM, 11RM, 20RM, 22RM, 27RM, 29RM, 35RM, 38RM, 40RM ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) tereny oznaczone symbolami 5RM, 8RM, 9RM, 11RM położone są na obszarze historycznego układu ruralistycznego wsi Dębowa Łąka w typie widlicy ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego z następującymi

zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: na obszarze układu dopuszcza się nową zabudowę charakteryzującą się wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo włączy się w przestrzeń i nie zniekształci historycznego układu ruralistycznego w typie widlicy, dopuszcza się zabudowę dwu- kondygnacyjną o wysokości do 10,0 m, nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, kształtów bryły budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych, zakaz ocieplania elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków, nakaz stosowania stonowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy położonej na obszarze układu ruralistycznego (w tym w odcieniach beżowych „ciepłych” szarości), nakaz zachowania, pielęgnacji i uzupełnienia dębowych nasadzeń alejowych stanowiących element krajobrazu kulturowego, wszelkie inwestycje mające wpływ na wygląd historycznego układu ruralistycznego Dębowa Łąka należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi;

b) w następujących terenach, zgodnie z rysunkiem planu, występuje zabudowa o wartości historycznokulturowej ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków: budynek mieszkalny nr 26, zlokalizowany na działce nr 388 w terenie 9RM, ruiny budynku mieszkalnego nr 58 (kuźnia), zlokalizowanego na działce nr 398 w terenie 11RM;

§ 6. Dla terenów oznaczonych na rysunku planu symbolami: 4MN, 6MN, 14MN ustala się:

4) zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej:

a) tereny oznaczone symbolami 4MN, 6MN, 14MN położone są na obszarze historycznego układu

ruralistycznego wsi Dębowa Łąka w typie widlicy ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków, dla którego ustala się strefę ochrony konserwatorskiej historycznego układu ruralistycznego z następującymi zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków: na obszarze układu dopuszcza się nową zabudowę charakteryzującą się wysokimi walorami estetycznymi, która bezkonfliktowo włączy się w przestrzeń i nie zniekształci historycznego układu ruralistycznego w typie widlicy, dopuszcza się zabudowę dwu-kondygnacyjną o wysokości do 10,0 m, nakaz zachowania lub przywrócenia historycznego wyglądu architektonicznego zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie: gabarytów, kształtów bryły budynków oraz geometrii dachów i rodzajów pokrycia dachów, kompozycji elewacji, tzn. zachowania przywrócenia historycznego detalu architektonicznego, wielkości, kształtu oraz proporcji historycznych otworów okiennych i drzwiowych, zakaz ocieplania elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zakaz tynkowania ceglanych elewacji zabudowy o wartości historyczno-kulturowej ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków, nakaz stosowania stonowanej kolorystyki elewacji tynkowanych zabudowy położonej na obszarze układu ruralistycznego (w tym w odcieniach beżowych „ciepłych” szarości), nakaz zachowania, pielęgnacji i uzupełnienia dębowych nasadzeń alejowych stanowiących element krajobrazu kulturowego, wszelkie inwestycje mające wpływ na wygląd historycznego układu ruralistycznego Dębowa Łąka należy prowadzić zgodnie z przepisami odrębnymi;

b) w terenie oznaczonym symbolem 14MN, zgodnie z rysunkiem planu, występuje zabudowa o wartości historyczno-kulturowej ujęta w wojewódzkiej ewidencji zabytków – budynek mieszkalny nr 57 (plebania), zlokalizowany na działce nr 525/3;

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (SUIKZP) gminy Dębowa Łąka

Uchwałą Nr 51/11 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 19 grudnia 2011 r. uchwalono Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dębowa Łąka. W związku z wejściem w życie ustawy z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, plan ogólny zastąpi studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy. Zgodnie ze znowelizowaną w kwietniu 2025 r. ustawą plany ogólne powinny zostać przyjęte do dnia 30 czerwca 2026 roku – do tego czasu obowiązują ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dębowa Łąka.

Studium nie stanowi aktu prawa miejscowego. Jest dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy, w którym zostają określone zasady zagospodarowania przestrzennego. Jednym z najważniejszych celów, który musi być uwzględniony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy są wymagania ładu przestrzennego, związane ściśle z wymogami ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego, ochrony obiektów zabytkowych i zespołów urbanistycznych.

W części Studium poświęconej kierunkom zagospodarowania przestrzennego gminy Dębowa Łąka wskazano sposoby sprawowania ochrony zabytków, jakie realizowane mają być w miejscowych planach, sporządzanych w oparciu o Studium. Są one także wskazówkami przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy i lokalizowaniu inwestycji celu publicznego w sytuacji braku w danym obszarze aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego. W zależności od stopnia zachowania istniejącej historycznej kompozycji ruralistycznej i substancji zabytkowej wyznaczono w gminie Dębowa Łąka następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- „A” - strefę pełnej ochrony konserwatorskiej,
- „B” - strefę ochrony konserwatorskiej,
- „K” - strefę ochrony krajobrazu,
- „E” - strefę ochrony ekspozycji,

„OW” – strefę obserwacji archeologicznej

Strefa „A” pełnej ochrony konserwatorskiej obejmuje:

- zespoły sakralne - cmentarze przykościelne wraz z kościołami, wpisane do rejestru zabytków.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „A” jest przede wszystkim zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej, usuwanie obiektów dysharmonizujących, dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy, do historycznej kompozycji ruralistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej, dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołów zabytkowych, eliminacja funkcji uciążliwych, dążenie do kompleksowych badań historycznych obszaru. W zespołach pałacowo- i dworsko-parkowych nie wystarczy zabezpieczanie stanu istniejącego, wskazane są działania przywracające ich integralność poprzez usuwanie elementów błędnie w nie wprowadzonych, nie związanych z funkcjonowaniem ww. zespołów, takich jak np. drogi użytkowane jako przejazdy, sieci wodociągów, kanalizacji, trakcje energetyczne, telefoniczne itp, obniżające walory historyczne, krajobrazowe i przyrodnicze.

Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje

- układy ruralistyczne wsi: Dębowa Łąka, Lipnica, Łobdowo, Małe Pułkowo, Niedźwiedź i Wielkie Radowiska;
- zespoły dworsko-parkowe i część zespołów pałacowo- i dworsko parkowych nie wpisanych do rejestru zabytków w Dębowej Łące, Feliksowie, Kurkocinie, Niedźwiedziu, Lipnicy, Łobdowie;
- cmentarze grzebalne czynne i nie czynne.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „B” jest: zachowanie historycznego układu zabudowy (linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokości, podziały historyczne, wkomponowanie w krajobraz naturalny), zachowanie zabudowy historycznej (jej konserwacja i rewaloryzacja), dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji, zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków, alei i cmentarzy, usuwanie obiektów dysharmonizujących.

Strefa „K” strefa ochrony krajobrazu obejmuje:

- układ ruralistyczny wsi Kurkocin,
- zespół zabudowy Wielkie Pułkowo.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „K” jest: utrzymanie i utrwalenie krajobrazu kulturowego, zespolonego z elementami naturalnymi, tworzącymi zindywidualizowane wartości terenu.

Strefa „E” strefa ochrony ekspozycji obejmuje:

- układy ruralistyczne wsi: Dębowa Łąka, Kurkocin, Lipnica, Łobdowo, Małe Pułkowo, Niedźwiedź, Wielkie Radowiska.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „E” jest: zabezpieczenie właściwego eksponowania zespołu zabytkowego, zachowanie jego indywidualnej sylwety, ochrona przed powstawaniem dominant widokowych, zachowanie historycznych relacji przestrzennych, ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów i wysokości zabudowy nowowprowadzanej.

Strefa „OW” strefa obserwacji archeologicznej obejmuje tereny o rozpoznanej, na podstawie badań, zawartości ważnych reliktyw archeologicznych. Na obszarze strefy wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi. Zakres prac archeologicznych określony zostaje na etapie uzgadniania projektu budowlanego.

Celem działalności konserwatorskiej w strefie „OW” jest rozpoznanie, zbadanie zasobów archeologicznych przed dopuszczeniem działalności inwestycyjnej.

Na obszarze gminy Dębowa Łąka większość obiektów zabytkowych, znajdujących się w ewidencji zabytków, objęta została strefami ochrony konserwatorskiej. Obiekty zabytkowe, ujęte w ewidencji konserwatorskiej, zlokalizowane poza wyznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej, objęte są ochroną w ramach wpisu do gminnej ewidencji zabytków i podlegają takim wytycznym konserwatorskim jak dla strefy ochrony konserwatorskiej „B”. Dla ochrony wartości kulturowych gminy w prawie lokalnym, jakim są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, należy zawrzeć stosowne zapisy i strefy ochrony.

5.1.3. Strategia Rozwoju Gminy Dębowa Łąka na lata 2021-2030

Uchwałą Rady Gminy Dębowa Łąka nr 16/22 z dnia 18 maja 2022 r. przyjęto „Strategię Rozwoju Gminy Dębowa Łąka na lata 2021-2030”. Strategia Rozwoju Gminy Dębowa Łąka jest dokumentem, który ujmuje główne cele i priorytety w kilkuletnim horyzoncie a jej konstruowanie jak i realizacja odbywa się przy czynnym uczestnictwie społeczeństwa lokalnego. Dokument ten stanowi spójną koncepcję działań na rzecz długotrwałego rozwoju Gminy, w sposób kompleksowy określając jej kierunki i cele rozwoju w zadanej perspektywie. Strategia rozwoju gminy jest najbardziej istotnym dokumentem samorządu gminnego – ogólnym programem działań podejmowanych w gminie, przy wykorzystaniu posiadanych zasobów zmierzających do osiągnięcia założonych celów. Strategia wskazuje wizję, cele strategiczne i operacyjne oraz kierunki działań wyznaczone do realizacji w okresie jej obowiązywania. Dokument zawiera syntetyczną diagnozę Gminy w zakresie sytuacji społeczno-ekonomicznej oraz analizę strategiczną mocnych i słabych stron. Jest jednym z podstawowych instrumentów zarządzania i stanowi podstawę do prowadzenia przez władze samorządowe długookresowej polityki rozwoju gminy.

W dokumencie dokonano analizy stanu gminy w sferze środowiska przyrodniczego, społecznej, gospodarczej, infrastruktury technicznej oraz infrastruktury społecznej. Grupa ekspertów zidentyfikowała, iż kluczowym problemem jest niedostateczny rozwój gospodarczy i społeczny gminy.

Określono cel strategiczny gminy: „Rozwinięta gospodarczo i społecznie gmina”, którego realizacja będzie przebiegała na polach rozwoju strategicznego gminy, wyznaczonych przez następujące cele cząstkowe:

- sprzyjające warunki do inwestowania w gminie;
- wykorzystanie walorów turystyczno rekreacyjnych;
- sprzyjające warunki do rozwoju gospodarstw rolnych;
- dobry stan obiektów komunalnych gminy;
- aktywne społeczeństwo.

Dla wykorzystania walorów turystyczno-rekreacyjnych wysiłki władz gminy powinny między innymi iść w kierunku:

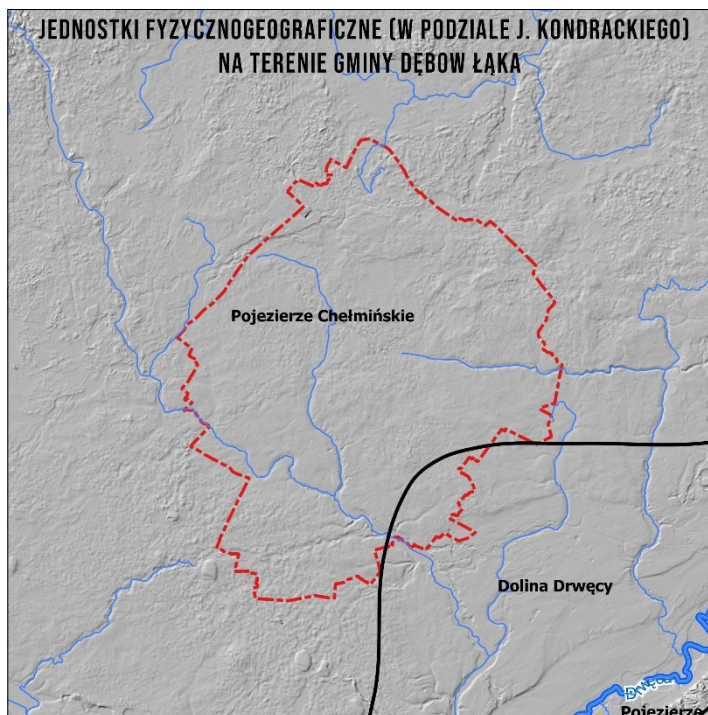
- powstawaniu nowych oraz modernizowanie obiektów infrastruktury rekreacyjnej, kultury i aktywnego wypoczynku;
- tworzeniu markowych produktów turystycznych i kulturalnych;
- powstaniu ofert programowych w zakresie turystyki i kultury;
- budowy i rozbudowy szlaków pieszych i ścieżek rowerowych;
- tworzeniu nowych miejsc noclegowych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Charakterystyka geograficzno-przyrodnicza gminy Dębowa Łąka

Gmina Dębowa Łąka położona jest w północno-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w historycznej Ziemi Chełmińskiej. Gmina graniczy z gminami: Golub-Dobrzyń i Kowalewo Pomorskie w powiecie golubsko-dobrzyńskim, gminami Książki i Ryńsk powiatu wąbrzeskiego oraz gminą Bobrowo w powiecie brodnickim. Powierzchnia gminy to 86,12 km². Tereny gminy charakteryzują się urodzajnymi glebami, które przyciągały osadnictwo od czasów najdawniejszych. Gmina ma charakter wybitnie rolniczy

Pod względem fizycznogeograficznym (w podziale według J. Kondrackiego) gmina leży w prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego, w podprowincji Pojezierza Południowobałtyckiego, w makroregionie Pojezierza Chełmińsko-Dobrzyńskiego, w mezoregionie Pojezierza Chełmińskiego. Jedynie niewielki fragment powierzchni gminy leży w mezoregionie Doliny Drwęcy. Cechą charakterystyczną Pojezierza Chełmińskiego jest urozmaicona rzeźba terenu o pochodzeniu polodowcowym z licznymi jeziorami polodowcowymi oraz niska lesistość. Powierzchnię terenu pokrywają utwory czwartorzędowe o pochodzeniu lodowcowym powstałe w okresie recesji lądolodu subfazy krajeńsko-wąbrzeskiej, wodnolodowcowym oraz rzeczny o dużej miąższości. Dominującą

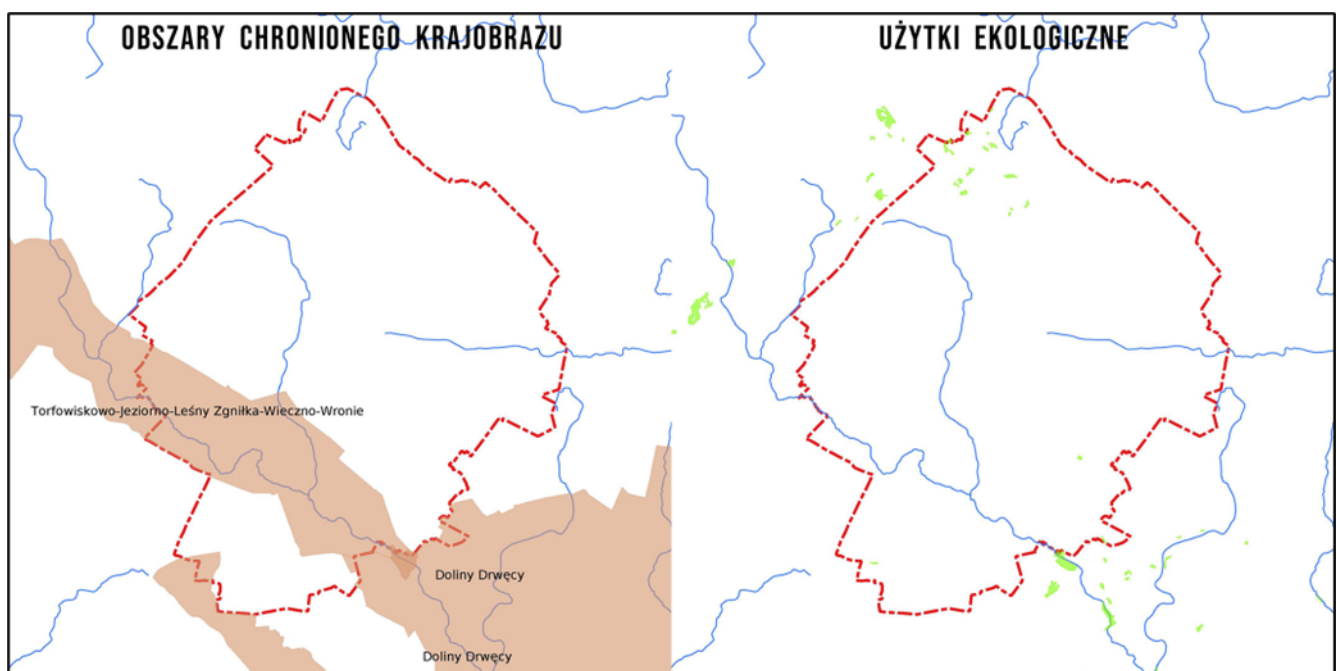
formą ukształtowania powierzchni są ciągi moren czołowych w postaci falistej i pagórkowatej wysoczyzny a charakterystycznym elementem rzeźby równiny morenowej na terenie gminy są liczne doliny wód roztopowych, wykorzystywane często przez ciekі spływające w kierunku Strugi Wąbrzeskiej i Wawrzonki. Pod względem hydrograficznym gmina położona jest w dorzeczu Wisły, w obrębie zlewni Osy będącej prawobrzeżnym dopływem Wisły. W części północnej gminy przebiega wododział Drwęcy i Osy i znajdują się tutaj większe pokrywy leśne. Część centralna gminy z licznymi

pagórkami morenowymi dzięki pokrywie gleb brunatnych jest wykorzystywana jako użytki rolne. Część południowa gminy charakteryzuje się bogatszą siecią hydrograficzną, ze Strugą Wągrzeską, Strugą Wawrzonka, urozmaiconą rzeźbą terenu oraz dużym udziałem użytków ekologicznych: oczek wodnych, zagłębień śródpolnych. Elementem rzeźby wyraźnie zaznaczającym się w topografii terenu południowo-zachodniej części gminy jest rynna polodowcowa wąbrzeska.

Na terenie gminy Dębowa Łąka do obszarów objętych prawną ochroną przyrody należą:

- obszary chronionego krajobrazu,
- użytki ekologiczne,
- . pomniki przyrody

Południowo-zachodnia część obszaru gminy wchodzi w skład **obszarów chronionego krajobrazu**. Tą formą ochrony przyrody objęty jest pas terenu o szerokości około 2-3 km wzdłuż biegu Strugi Wąbrzeskiej. Pełni on bardzo ważną funkcję korytarza ekologicznego łączącego tereny wodno-błotne („Zgniłka-Wieczno-Wronie”) z doliną Drwęcy. Łącznie w granicach obszaru chronionego krajobrazu znajduje się powierzchnia około 1400 ha (16,3% powierzchni gminy), z czego około 1350 ha położone jest w granicach obszaru „Zgniłka-Wieczno-Wronie”, a 65 ha w obszarze „Dolina Drwęcy”. Zasadniczym celem ochrony obszarów jest zachowanie różnorodności biologicznej siedlisk,

Pod względem klimatycznym tereny gminy Dębowa Łąka charakteryzuje przejściowość i zmienność warunków temperatury, opadów, ciśnienia, wiatru i zachmurzenia. Średnia suma opadów należy do najniższych w kraju, co skutkuje deficytem wody w okresie wegetacji roślin. Na obszarze gminy przeważają wiatry z kierunku zachodniego, najwięcej opadów notuje się w lipcu, najmniej w styczniu, zaś średnia roczna temperatura wynosi 7,7°C. Zjawiskiem obserwowanym w obecnej fazie holocenu są zmiany klimatyczne polegające na wzroście średniej rocznej temperatury, zwiększenie liczby dni z temperaturami średnimi powyżej 25°C, wydłużenie okresu wegetacyjnego, zmniejszenie liczby dni z pokrywą śnieżną, zwiększenie wielkości maksymalnego opadu dobowego oraz wydłużenie okresów pomiędzy kolejnymi opadami. Warunki klimatyczne, zwłaszcza przejściowość klimatu, sprzyjają występowaniu ekstremalnych zjawisk meteorologicznych i hydrologicznych jakimi są między innymi susze.

Teren gminy Dębowa Łąka charakteryzuje mała lesistość wynosząca jedynie 9,3% powierzchni, przy średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego 23,1% oraz Polski prawie 29%. Największy kompleks leśny o powierzchni ponad 500 ha występuje w północno-zachodniej części gminy, a drugi znacznie mniejszy powierzchniowo kompleks leśny występuje w południowej części gminy. Urozmaiceniem dla pól uprawnych, są kompleksy zieleni przydrożnej w postaci alei, zieleni parkowej oraz cmentarnej, związanej z cmentarzami ewangelickimi i rzymsko-katolickim. Na terenie gminy znajdują się liczne parki podworskie w: Dębowej Łące, Kurkocinie, Niedźwiedziu, Feliksowie. Parki te posiadają znaczną wartość przyrodniczą w rolniczym krajobrazie gminy.

Południowo-zachodnia część terenów gminy znajduje się w obrębie prawnie chronionej przyrody, którymi są Obszary Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy (65 ha) oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Torfowiskowo-Jeziorno-Leśny Zgniłka-Wieczno-Wronie (około 1350 ha), łącznie ponad 1400 ha, co stanowi około 16% powierzchni gminy.

Na terenie gminy Dębowa Łąka dominują urodzajne gleby klasy bonitacyjnej IIIa, IIIb i IVa, które stanowią łącznie około 72,5% powierzchni gruntów ornych. Największe areale gleb dobrych występują w sołectwach Dębowa Łąka, Kurkocin i Łobdowo, gdzie stanowią ponad 80% gruntów ornych. Na terenie gminy Dębowa Łąka brak jest udokumentowanych złóż kruszywa naturalnego, surowców ilastych oraz złóż kredy jeziornej. Stwierdzono jedynie gniazdowe występowanie piasków i żwirów o niewielkich i o małej miąższości, które eksploatowane były na potrzeby lokalne.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

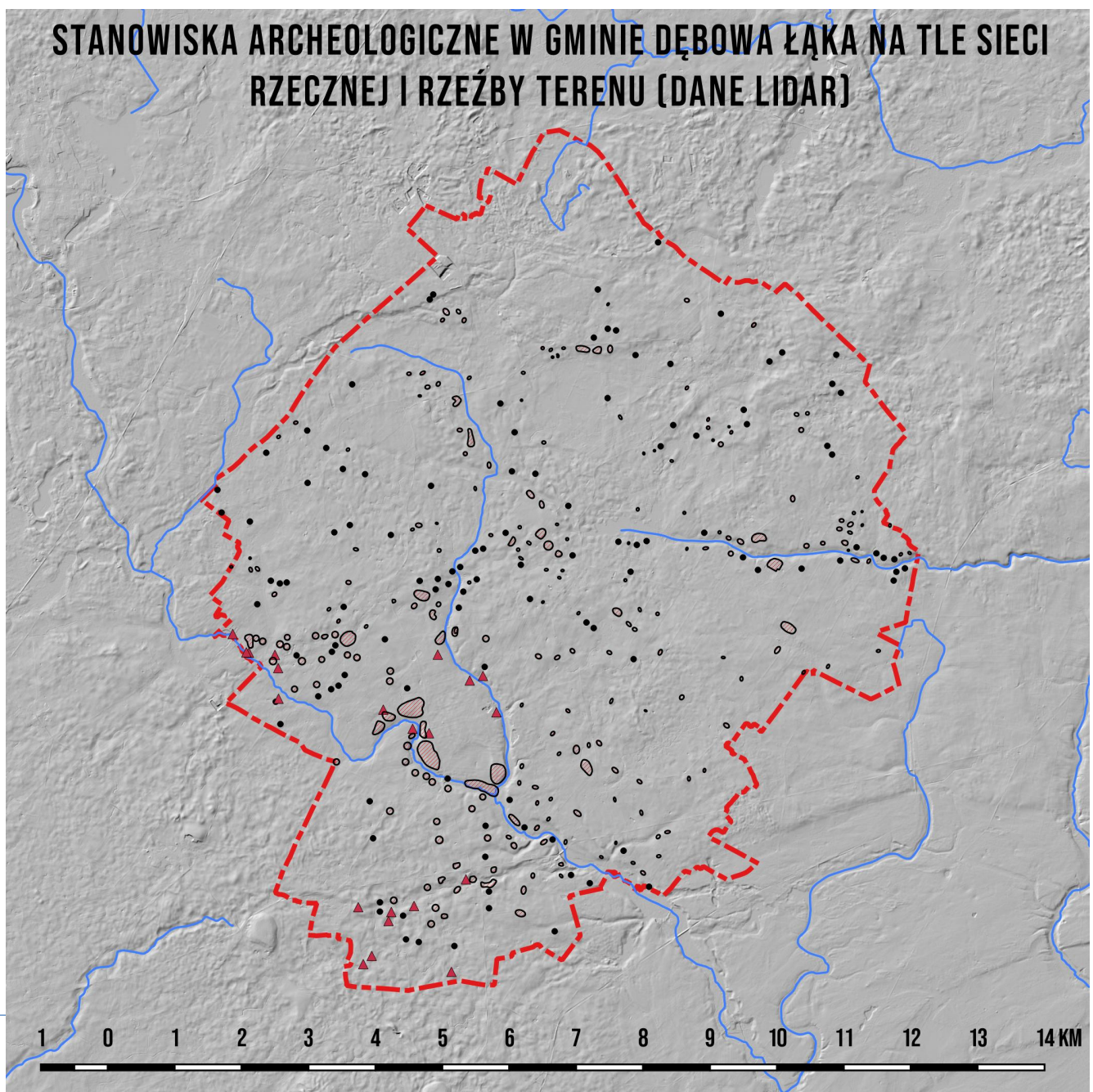
Osadnictwo w Gminie Dębowa Łąka od pradziejów do średniowiecza

Stanowiska archeologiczne wyznaczone na terenie Gminy Dębowa Łąka pochodzą głównie z badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach projektu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz w niewielkim stopniu ze stacjonarnych planowych badań wykopaliskowych. Łącznie do tej pory znanych jest 379 stanowisk archeologicznych, zlokalizowane na pięciu obszarach AZP - szczegółowo omówionych w rozdziale 5.4.2 niniejszego opracowania. Na stanowiskach zarejestrowano znaleziska obejmujące okres od pradziejów poprzez wczesne średniowiecze, późneśredniowiecze do okresu nowożytnego, reprezentujące część kultur archeologicznych występujących na Ziemi Chełmińskiej. Wymienione w tabeli nr 3 stanowiska archeologiczne zawierają 581 faktów osadniczych z najliczniejszą grupą stanowisk na których zanotowano osadnictwo z okresu pradziejowego, to jest datowanych neolitu do wczesnego średniowiecza (356 faktów osadniczych). Niestety, jedynie dla okresu neolitu (157 faktów osadniczych) wyróżniono znane z pradziejów ziem polskich kultury, takie jak kulturę ceramiki wstęgowej rytej (36!), kultury późnego cyklu wstęgowego (3), kulturę „lendzielską” (12), kulturę pucharów lejkowatych (44), kulturę amfor kulistych (27) oraz kulturę ceramiki sznurowej (1). Brak jest wyróżnionych kultur archeologicznych ze schyłkowego neolitu (9 faktów osadniczych) a także wczesnej epoki brązu (3 stanowiska), co zapewne wynika ze stanu badań nad tym okresem w okresie, kiedy wykonywane były badania AZP na terenie gminy Dębowa Łąka. Poza kulturami archeologicznymi z okresu neolitu badacze wyróżnili jeszcze materiały kultury łużyckiej (na 5 stanowiskach), co jest niezwykle małą liczbą i z całą pewnością można powiedzieć, że wśród 52 stanowisk, na których wyróżniono materiały datowane jako „halsztat”, „halsztat-laten”, „laten” z pewnością znajdują się zabytki kultury łużyckiej. Kolejną liczną grupę znalezisk z okresu pradziejowego stanowią 39 znaleziska datowane na okres wpływów rzymskich, z których niestety żadne nie zostało przypisane do występujących w Polsce kultur archeologicznych. Bardzo cenne są 43 stanowiska z okresu wczesnego średniowiecza (archeolodzy datują je na okres od VI do końca XIII

w.), wśród których podobnie, jak w przypadku okresów pradziejowych, przeważają znaleziska ogólnie wydatowane jako „wczesne średniowiecze” – 39 stanowisk. Brak jest jak do tej pory znalezisk z wcześniejszych faz wczesnego średniowiecza, to jest okresu od VI do IX w., kiedy to budowały się na tym terenie trwałe organizmy plemienne. Bardzo liczne są znaleziska datowane przez badaczy na okres późnego średniowiecza – 113 stanowiska oraz datowane w ramach „późnego średniowiecza-czasów nowożytnych” 49 stanowisk.

Trudność z określeniem przynależności kulturowej bądź dokładniejszym rozwarstwieniem chronologicznym znalezisk wynika przede wszystkim z małej ilości znajdowanego na powierzchni terenu materiału zabytkowego, często wysoce rozdrobnionych fragmentów ceramiki, mało charakterystycznych znalezisk jak np. odłupki krzemienne, fragmenty wiórów i tzw krzemiennych odpadów produkcyjnych lub fragmentów przedmiotów o niemożliwej do określenia funkcji a tym samym nie czułych chronologicznie. Liczba stanowisk w rozbiciu na miejscowości kształtuje się następująco: Dębowa Łąka – 48 stanowisk, Kurkocin – 55 stanowisk, Lipnica 45 stanowisk, Łobdowo – 89 stanowisk, Małe Pułkowo – 32 stanowiska, Niedźwiedź – 31 stanowisk, Wielkie Pułkowo – 37 stanowisk oraz Wielkie Radowiska – 84 stanowiska.

Z przedstawionej powyżej analizy materiału zabytkowego, odkrytego podczas badań powierzchniowych należy wysnuć wniosek, że tereny gminy Dębowa Łąka były bardzo atrakcyjne dla

osadnictwa grup ludzkich i przez to zasiedlone w pradziejach. Od czasów najdawniejszych osadnictwo grup ludzkich koncentrowało się wzdłuż cieków wodnych użytkując żyzniejsze gleby.

Dzięki licznym znaleziskom z okresów pradziejowych z terenu gminy, możliwe jest przedstawienie zarysu pradziejów gminy Dębowa Łąka. W próbie tej posiłkować się możemy dodatkowo licznymi znaleziskami zabytków archeologicznych na pozostałych ziemiach Polski, dzięki którym archeolodzy w miarę dobrze rozpoznali i opisali procesy osadnicze zachodzące w pradziejach.

Paleolit i mezolit – starsza i środkowa epoka kamienia (IX tys. pne – 8000 - 4000 pne)

Na terenie gminy Dębowa Łąka brak jest jak do tej pory znalezisk z tych okresów w pradziejach. W okresie schyłkowego paleolitu tereny Ziemi Chełmińskiej nawiedzany były przez ludność, którą można łączyć z kręgiem kultur ludów koczowniczych trudniących się głównie polowaniem na renifery i drobniejszą zwierzyną oraz zbieractwem. Paleolit schyłkowy obejmuje okres późnego zlodowacenia, nieznacznie przekraczając granicę plejstocenu i obejmuje początki holocenu, zamykającym się w przedziale czasowym pomiędzy 14 tysiącleciem p.n.e. do 8 -7 tysiąclecia p.n.e.. Pozostałością bytności ludów penetrujących te ziemie są charakterystyczne zabytki krzemienne służące do wyrobu grotów strzał i narzędzi do obróbki skór. Pobyt łowców i zbieraczy z tego okresu, ze względu na charakter gospodarki – sezonowe obozowiska - był krótkotrwały i dlatego znaleziska należą do nielicznych i ubogich.

Okres mezolitu, nazywany środkową epoką kamienia, na ziemiach polskich datuje się na czas od około 8300 do około 4000 lat p.n.e. . Jest to okres ocieplenia klimatu, w którym panowały sprzyjające warunki dla osadnictwa. Tereny w okolicach większych rzek i ich dopływów, z licznymi piaszczystymi pagórkami, były typowymi miejscami obozowisk mezolitycznych myśliwych i rybaków. Jedynymi pozostałościami po ludności mezolitycznej są materiały krzemienne, głównie są to odpadki powstałe podczas wytwarzania narzędzi krzemiennych lub napraw narzędzi krzemiennych. Nielicznie znajdowane gotowe wyroby krzemienne to najczęściej zbrojniki strzał, z reguły takie, które zostały porzucone lub zniszczone w trakcie użytkowania. Ludność w okresie mezolitu reprezentowała typ gospodarki zbieracko-łowieckiej, co wymuszało przemieszczanie się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu terenów obfitujących w pożywienie, często podążając za stadami zwierząt, na które polowano. Charakter gospodarki przyswajającej „dobrą” natury rzutował z pewnością na strukturę społeczną i model osadniczy grup ludzkich.

Neolit – młodsza epoka kamienna

Na tereny gminy Dębowa Łąka pierwsze fale osadnictwa ludności neolitycznej, która w odróżnieniu od ludności mezolitycznej, zajmowała się rolnictwem i hodowlą, dotarła z Polski południowej. Najstarszymi kolonizatorami ziem polskich, którzy przynieśli z sobą rolnictwo była ludność pochodzenia południowego tzw. kręgu kultur naddunajskich. Reprezentowana jest ona głównie przez **kulturę ceramiki wstęgowej rytej (KCWR)** oraz **kulturę cyklu wstęgowego (KCW)**. Nazwy te pochodzą od kulistej formy naczyń glinianych zdobionych ornamentem rytym w postaci wstęg spiralnych i innych wątków geometrycznych. Przedstawiciele KCWR przywędrowali na obszar południowej Polski ok. 5600 p.n.e. Była to pierwsza w pełni neolityczna kultura na polskich ziemiach. Ludność tej kultury przemieszczała się wzdłuż linii Wisły i Warty a jej stanowisko na terenie gminy Dębowa Łąka znane są z Dębowej Łąki, Kurkocina, Lipnicy, Łobdowa, Małego Pułkowa i Wielkich Radowisk.

Z kręgiem kultur naddunajskich związane są znaleziska z terenu gminy Dębowa Łąka określane przez badaczy jako należące do kultury lendzielskiej (nazwa pochodzi od miejscowości Lengyel w regionie Tolna koło Kaposváru na Węgrzech) i poświadczone stanowiskami w Dębowej Łące, Kurkocinie, Niedźwiedziu i Wielkich Radowiskach. Ludność tej kultury zakładała rozległe osady, złożone zarówno z dużych domów naziemnych zbudowanych na planie prostokątnym, jak również ziemianki o planie owalnym. Spotyka się osady otwarte, ale też otoczone rowami obronnymi, również budowle o nieznanym przeznaczeniu, tzw. rondele. Ludność zajmowała się zarówno rolnictwem, jak i hodowlą bydła. Terenami eksploatowanymi przez gospodarkę rolno-hodowlaną były już nie tylko dna dolin rzecznych, ale także brzegi wysoczyzn. Zmarłych chowano na cmentarzyskach w pobliżu osad, w pozycji skurczonej, w grobach szkieletowych wyposażonych w ceramikę oraz narzędzia krzemienne.

Następnym etapem zasiedlania ziem gminy Dębowa Łąka było pojawienie się ludności rolniczej, która reprezentowała zawansowane rolnictwo i hodowlę udomowionych zwierząt. Wprowadziła też orkę sprzężaną. Tą szczególną rolę w pradziejach zajmuje kultura pucharów lejkowatych – nazwa pochodzi od charakterystycznych form naczyń glinianych których część wylewowa była ukształtowana w formie zbliżonej do lejka – której przedstawiciele zintensyfikowali na masową skalę rolnictwo. Wylesiano ogromne obszary by prowadzić na ich uprawy i hodowlę. Jest to najczęściej występująca kultura archeologiczna wczesnej fazy neolitu. Trwała ona na naszych ziemiach od około 3900 lat pne. do około 1900 lat pne. Ludność tej kultury wytwarzała zawansowane narzędzia krzemienne np. sierpy, siekiery kamienne, motyki rogowe, topory kamienne i rogowe. Wysoko zawansowane było tkactwo o czym świadczą liczne znaleziska ciężarków tkackich. Ponadto zajmowała się wydobywaniem i obróbką na masową skalę krzemienia do wyrobu potrzebnych narzędzi. Z kulturą tą wiążą się też pierwsze w Polsce znaleziska drobnych przedmiotów metalowych – głównie miedzianych. Z terenów gminy Dębowa Łąka stanowiska tej kultury znamy z Dębowej Łąki, Kurkocina, Lipnicy, Łobdowa, Małego Pułkowa, Niedźwiedzia, Wielkiego Pułkowa i Wielkich Radowisk.

Kultura amfor kulistych

Kolejną grupą ludności neolitycznej jest ludność reprezentująca kulturę amfor kulistych. Także w przypadku nazwy tej kultury, została ona zaczerpnięta od charakterystycznej formy naczyń wytwarzanych i użytkowanych przez ludność kultury amfor kulistych. Przyjmuje się, że wytworzyła się ona na podłożu kultury pucharów lejkowatych. Nasza wiedza o ludności tej kultury pochodzi przede wszystkim z nielicznych znalezisk grobów, w których wyposażeniu znajdowano gładzone krzemienne siekiery z krzemienia pasiastego. Groby ludności tej kultury z reguły występują na wyniosłościach, bardzo często są to pojedyncze groby, bardzo rzadko więcej niż trzy. Zmarli chowani byli w pozycji skurczonej, podczas gdy ludność kultury pucharów lejkowatych grzebała swoich zmarłych w pozycji wyprostowanej. Ponieważ zdarzało się, że wraz z ludźmi grzebano także bydło i inne zwierzęta domowe, wysnuto wniosek, że hodowla odgrywała dużą rolę u ludności tej kultury. Z terenów gminy Dębowa Łąka stanowiska tej kultury znamy z Dębowej Łąki, Kurkocina, Lipnicy, Łobdowa, Małego Pułkowa, Niedźwiedzia i Wielkich Radowisk.

Okres neolitu zamyka na terenach Polski kultura ceramiki sznurowej, której nazwa pochodzi od charakterystycznego sposobu zdobienia naczyń glinianych odciskami sznura. Posługiwała się już przedmiotami i ozdobami metalowymi (miedź, brąz, srebro i nawet złoto). Społeczność o charakterze, jak się przypuszcza, koczowniczym – pasterskim. Rozpowszechniona szeroko w Europie środkowej i wschodniej. Liczna w Polsce południowej i wschodniej. Jedno stanowisko tej kultury pochodzi z

przypadkowego znaleziska z Lipnicy, znanego z literatury archeologicznej i nie potwierdzonego w terenie.

Epoka brązu (1800 – ok. 700 p.n.e.)

W początkach epoki brązu (1800-1450 p.n.e.) najprawdopodobniej tereny gminy Dębowa Łąka zasiedla ludność różnych kultur o rolniczo-pasterskim charakterze, które różnią się między sobą stopniem adaptacji nowych idei docierających na te tereny z południa, z obszaru Bałkan i Anatolii. W okresie tym na masową skalę zaczęto używać metali do produkcji narzędzi i ozdób. Pierwsze wyroby miedziane szybko zastępują wykonane ze stopów miedzi i cyny (tzw. brązy), które początkowo są importami z południa. Następnie, w II i III okresie epoki brązu (1450-1200 p.n.e.) tereny Ziemi Chełmińskiej zamieszkuje ludność reprezentująca kulturę przedłużycką, należącą do kręgu kultur mogiłowych i cechuje ją silnie rozwinięta metalurgia brązu z którego wykonywano miecze, miecze obosieczne, naramienniki, szpile, bransolety oraz narzędzia: sierpy i motyki. Ludność tej kultury charakteryzuje szkieletowy obrządek pogrzebowy. W III okresie epoki brązu (1200-1000 p.n.e.) na terenie całej Europy następują istotne przemiany związane ekspansją ludów indoeuropejskich, które to doprowadziły do ujednolicenia kulturowego i z kręgu kultur pól popielnicowych wyodrębnia się kultura łużycka. Jak do tej pory z terenu Gminy Dębowa Łąka posiadamy nieliczne znaleziska związane z tą kulturą, z Dębowej Łąki, Kurkocina i Małego Pułkowa. Jest prawie pewne, że wśród 52 stanowisk określanych przez badaczy jako należące do okresu halsztackiego, halsztackiego-lateńskiego i lateńskiego są także należące do kultury łużyckiej. Ludność kultury łużyckiej na przełomie epoki brązu i żelaza (ok. 700 p.n.e.) obok osad otwartych, po raz pierwszy w historii Ziemi Polski, buduje grody obronne. Rozwijają się rzemiosła związane z obróbką brązu, rogu, kości i drewna oraz garncarstwo i tkactwo. Ludność kultury łużyckiej zakłada rozległe cmentarze grobów popielnicowych, ze względu na formę pochówków ciałałpalnych, w których zwęglone szczątki umieszczano w urnach i zakopywano w ziemi. Na cmentarzyskach znajdowane są liczne urny, często z bogatym wyposażeniem. Ludność tej kultury opanowała w wysokim stopniu umiejętność wytopu metali kolorowych, a w późnej fazie swojego rozwoju, także żelaza. Charakteryzowała się bogatym zdobnictwem wytwarzanych przedmiotów i naczyń.

Epoka żelaza. Okres halsztacki (od ok. 700 p.n.e. – 400 p.n.e.), okres lateński (od ok. 400 p.n.e. – do pocz. naszej ery) W okresie halsztackim epoki żelaza na terenie północnej Polski kultura łużycka pod wpływem impulsów płynących z terenów południowych ulega przekształceniom i powstaje kultura pomorską. Na obszarze występowania tej kultury występuje obrządek ciałałpalny, którego charakterystycznym elementem, są popielnice, na których umieszczano, w górnej części naczynia, schematyczne przedstawienie twarzy ludzkiej, symbolizującej zmarłego, czasem z dodatkowymi scenami rodzajowymi lub wyobrażeniami przedmiotów codziennego użytku i uzbrojenia (miecze, oszczepy, tarcze) umieszczanymi na brzuscu. Popielnice przykryte były pokrywami niekiedy stylizowanymi na nakrycie głowy. Dodatkowo czasami nakładano na nie naszyjniki lub napierśniki, a plastyczne przedstawienia uszu zdobiono kolczykami. Popielnice z prochami zmarłych ustawiano w prostokątnych skrzyniach z kamiennych płyt, stąd też inna nazwa tej kultury – kultura grobów skrzynkowych. Ubogie wyposażenie grobowe stanowią ozdoby oraz narzędzia, bardzo rzadko broń. Jak do tej pory potwierdzone cmentarzysko ludności kultury pomorskiej pochodzi z odkrycia przypadkowego w Niedźwiedziu – stanowisko to nie zostało potwierdzone podczas badań AZP. Wśród bardzo licznego materiału ceramicznego przypisanego na okres halsztacki-lateński nie wyróżniono zespołów kultury pomorskiej, co raczej świadczy o stanie badań nad tą kulturą a nie poświadcza braku osadnictwa ludności kultury pomorskiej na Ziemi

Chełmińskiej.

Okres wpływów Rzymskich i Wędrówek Ludów.

Stanowiska archeologiczne z okresu wpływów rzymskich należą do bardzo licznych na terenie Gminy Dębowa Łąka i znaleziska z tego okresu pochodzą ze wszystkich miejscowości gminy. Niestety ale żadne ze znalezisk nie zostało przypisane konkretnej kulturze archeologicznej występującej na terenie Ziemi Chełmińskiej w tym okresie. We wczesnym okresie wpływów rzymskich (20 - 210 r.n.e.) obok ludności miejscowej na tereny Ziemi Chełmińskiej zamieszkują nowe grupy osadników, w tym Gotów przybyłych ze Skandynawii. Na Pomorzu trwa w tym czasie kultura wielbarska, dawniej jako kultura gocko- gepidzka, związana z żywiołem germańskim a której nazwa pochodzi od cmentarzyska w Malborku-Wielbarku. Kultura ta wykształciła się na przełomie I i II w. n.e. Obrządek pogrzebowy ludności kultury wielbarskiej charakteryzują groby szkieletowe i ciałopalne (z przewagą popielnicowych), płaskie i kurhanowe, konstrukcje kamienne, kręgi, stele. Charakterystyczne wytwory ludności tej kultury to ozdoby brązowe, złote lub srebrne zdobione techniką filigranowania i granulacji. Charakterystyczne zabytki to bransolety zakończone głowami węży, wisiorki gruszkowate, klamerki esowate, srebrne paciorki i wisiory opasane. Przewodnym typem ceramiki są duże dwuosobowe naczynia zdobione ornamentem na przemian gładzonych i chropowatych trójkątów. Gospodarka ludności kultury wielbarskiej oparta jest na uprawie roli, a osad

Wczesne średniowiecze i średniowiecze

Okres ten jest nierozdzielnie związany z żywiołem słowiańskim i początkami Państwowości Polskiej. W pierwszym okresie funkcjonowania państwa polskiego, Ziemia Chełmińska stanowiła jego pograniczną, niezwykle istotną część. W połowie X wieku władcy państwa Polan zakończyli proces jednoczenia Ziemi Wielkopolskiej, Kujaw i Mazowsza, w tym także regionu Chełmińskiego. W wyniku podziału Polski testamentem Bolesława Krzywoustego Ziemia Chełmińska weszła w skład dzielnicy mazowieckiej. Na początku XIII w. Ziemia Chełmińska została spustoszona przez najazdy Prusów, stała się kolebką państwa krzyżackiego.

Najstarsze znaleziska z terenu gminy Dębowa Łąka pochodzą z IX wieku. Znaleziska z tego okresu poświadczają, że ludność zamieszkiwała głównie osady otwarte, niekiedy wzmocnione ostrokołem.

Późniejsze osadnictwo do końca XV wieku związane jest z tzw. drobnymi rycerskimi nadaniami i z czasem przechodzi w powstawanie większych jednostek tworzące majątki szlacheckie. Z okresu tego dysponujemy już źródłami pisanymi, z których pochodzą wzmianki o najstarszych miejscowościach w gminie. Poniższe informacje podane są na podstawie następujących źródeł: Nazwy miejscowe Polski pod redakcją Kazimierza Rymuta, Słownik Historyczno-geograficzny ziem polskich w średniowieczu – wydanie internetowe <http://www.slownik.ihpan.edu.pl/index.php>

Dębowa Łąka

W źródłach występuje jako: 1319 – *Muchonwalde*, 1414 *Mockenwald*, 1423-1424 *Mockenwalde*, 1445 *Mokkynwaldt*, 1561 *Dębowaląka*, 1647 *Dębowa łąka*, 1667-1672 *Dębowaląka sive Dębołęka*, 1796-1802 *Dembowalonka*, w 1921 (w Skorowidzu miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowanym na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu miejscowości z dn. 30.IX.1921, tom XI woj. pomorskie, st. 63) *Dębowaląka*, niem. *Wittenburg*. Nazwę na *Wittenburg in Westpreussen* zmieniono w 1907 r. Nazwiazuje ona do *Wittenburga* z Saksonii.

W 1414 r. szkód wojennych na 300 grzywien, wieś została spalona. Ok. 1423-4 własność rycerska z obowiązkiem do 1 służby w zbroi lekkiej; w dokumencie z

1561 Wojciech z Konojad zastawia 10 łanów w Dębowej Łące Mikołajowi z Wichulca; w 1570 właściciel Wojciech Dębołęcki, 29 1/2 łanów chłopskich, 13 zagrodników, karczma.

Dębowa Łąka założona w średniowieczu, prawdopodobnie na przełomie XIII i XIV w. Wkrótce powstała w niej parafia. Pierwsza wzmiankę pisemną o miejscowości w akcie lokacyjnym wystawionym w 1319 r. przez komtura kowalewskiego Heinricha Thuvela, dotyczącym nadania lasu wsi Kurkocin pomiędzy Dębową Łąką, a Kurkocinem. W dokumencie Dębowa Łąka zwana jest *Mockenwald*. Od połowy XV w. była wsią rycerską, a później szlachecką. W 1892 r. Dębowa Łąka zostaje kupiona przez Pruską Komisję Osadniczą, która sprowadza z Saksonii-Anhalt kolonistów niemieckich, w olbrzymiej większości ewangelików. Z myślą o nich na terenie parku wybudowano w 1901 r. kościół ewangelicki (obecnie rzymskokatolicki filialny p.w. Matki Bożej Bolesnej), a nieco wcześniej (1899) w pałacu utworzono ewangelickie seminarium duchowne. Mieściła się w nim również siedziba zakonu. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę pałac nadal służył celom duchowo-edukacyjnym. Siostry zakonne prowadziły zakład wychowawczy dla panien, zakonnicy szkołę dla chłopców, a w latach 1925-1930 była tutaj średnia szkoła rolnicza. W czasie okupacji hitlerowcy urządzili w nim obóz dla księży z regionu wąbrzeskiego..

We wsi znajdują się pozostałości zespołu pałacowo-parkowego. Zabudowa wsi niska, domy mieszkalne usytuowane kalenicowo względem dróg. Dominanty architektoniczne stanowią dwa kościoły, pałac oraz komin mleczarni.

Kurkocin

po raz pierwszy w źródłach nazwa pojawia się w 1317 jako Rynischdorff, w źródłach także jako *Rynischdorf*, *Reynisdorff*, *Rynysdorf*, w 1570 jako Kurkoczyn.

W 1317 komtur kowalewski Henryk nadaje wsi przywilej na pr. Chełmińskim, założonej przez jego poprzedników na 47 łanach; sołtys ma 4 ł. wolne, karczmę, 1/3 opłat z sądownictwa; wieś ma dawać czynszu rocznie 28 grzywien bez 4 szkoców i 80 kur bez 2; 1319 komtur kowalewski Henryk Thuvel nadaje sołtysowi Lutholfowi i całej wsi las i rolę między granicami i Dębową Łąką za czynsz 1 grzywny z łanu po upływie 8 lat wolnizny, oraz dziesięcinę plebanowi z Kurkocina po korcu owsa z łanu; w okresie wolnizny drewno dębowe lepsze zastrzeżone dla Zakonu, gorsze dla użytku wsi, po czym wszelkie drewno ma być dla wsi, sołtys otrzymuje 1 ł. lasu.

Lipnica

po raz pierwszy w źródłach nazwa pojawia się 1409 jako *Lynde*, w źródłach także jako *Linde*, *Linda*, w 1570 jako Lipnica.

Ok. 1423-4 część Lipnicy własność szlachecka o 16 łanach, z obowiązkiem 1 służby w zbroi lekkiej; bez daty – całość wsi 69 ł., z czego 6 ł. parafialnych, 5 łanów sołtysich i 1 łan starego sołtysa, 6 łanów wolnych ma Hans; 1433 Anna z Lipnicy i jej syn oddają plebanowi 1/2 grodziska (Burgwall) i 7 morgów roli z 16 łanami rycerskimi; 1437-8 wieś, własność Zakonu, 46 łanów czynszowych, os. po 1/2 grzywny z łanu i 10 denarów za nadmiar, sołtys ma 7 łanów wolnych, płaci 1/2 wiardunku z łanu i 3 denary za nadmiar, karczmarz daje 2 grzywny i za

3 morgi 3 wiardunki, stary sołtys 1/2 grzywny za 1/2 łąnu. W 1446 wielki mistrz Konrad v. Erlichshausen potwierdza oddanie w zastaw plebanowi 7 1/2 łąnu przez wdowę Boben i innych w Lipnicy. W 1448-9 z posiadłości rycerska, 1 łąn przechodzi na sołtysa, 6 łąnów do karczmarza, 9 łąnów do wspólnoty wsi. W 1570 własność królewska, 12 łąnów chłopskich, 3 lemanów ma 6 łąnów, 4 łąny sołtys, karczma z 1 łąnem, 6 zagrodników, kowal.

Łobdowo

W źródłach występuje jako: 1372 – *Lobdowo*, 1414 *Lobdau*, *Lobedau*, 1437 *Lowdaw*, 1570 *Łobdowo*, 1647 *Łobdowo*, 1667-1672 *Łobdowo* teut. *Lobdau*, 1786-1802 *Lobdowo*, w 1921 (w Skorowidzu miejscowości Rzeczypospolitej Polskiej opracowanym na podstawie wyników pierwszego powszechnego spisu miejscowości z dn. 30.IX.1921, tom XI woj. pomorskie, st. 63) *Łobdowo*, niem. *Lobedau*.

1302-9 komtur ziemi chełmińskiej Günther v. Schwarzburg zakłada wieś Lobdau o 60 łąnach; 1372 komtur kowalewski wystawia nowy przywilej na 63 łąnach, 6 łąnach sołtysich wolnych, karczma; 1437-8 własność Zakonu, 50 łąnów czynszowych, po 15 szkojców z łąnu, sołtys ma 6 łąnów wolnych i płaci 3 szkójce z łąnu za nadmiar, karczmarz daje 5 wiardunków, 36 łąnów osiadłych, wieś płaci 8 grzywien 9 szkojców czynszu leśnego; 1570 własność królewska, 16 chłopów, sołtys ma 8 łąnów, 7 zagrodników, kowal, 1 komornica, karczma, wyszynk gorzałki.

Małe Pulkowo

po raz pierwszy nazwa pojawia się w 1387, 1413 jako *Cleyne Palcow*, w źródłach także jako *Klein Polkau*, *Cleyne Pulkaw*, *Wenige Polkaw*, *Pelkowo*. 1413 własność Zakonu, we wsi 16 koni do pług; ok. 1423-4 własność rycerska o 42 łąnach, obowiązek do 1 służby w zbroi ciężkiej; 1526 Zygmunt I daje przywilej Dawidowi Galczewskiemu na wsie Pelkowo i inne. Po 15 VII 1410 Hanos z Pelkowa, członek Towarzystwa Jaszczurczego zajmuje Kowalewo, na skutek represji Zakonu ucieka do Polski.

Niedźwiedź

po raz pierwszy nazwa pojawia się w 1312 jako *Berenwalde vulgariter Mezuez*, w źródłach także jako *Berwalth*, *Berenwald*, *Bernwald*, *Bärendorf*, *Berenwaldt*, W jako 1570 Niedzwiecz.

1312 biskup płocki Jan otrzymuje od Zakonu w drodze zamiany wieś z 40 grzywnami dochodu; Zakon zastrzega dla siebie służbę w obronie kraju oraz utrzymywania brzegu Drwęcy; 1384 biskup płocki Ścibor sprzedaje Zakonowi wieś za 800 grzywien z prawem odkupu; przed 1410 r. 57 łąnów czynsz po 1 grzywnie z łąnu, karczma płaci 7 wiardunków 1 łąn lasu; 1570 własność biskupstwa płockiego, 15 łąnów chłopskich, 6 łąnów sołtysich i lemańskich, 19 zagrodników, 2 rzemieślników, 4 luźnych, karczma.

Wielkie Pulkowo

po raz pierwszy miejscowość pojawia się w źródłach w 1306 jako *Polcow*, w źródłach także jako *Polkau*, *Polkaw*, *Polkow*, w 1570 jako Pulkowo.

W 1306 mistrz kraj. Konrad Sack nadaje Franciszkowi 12 ł. we wsi Nogat w zamian za jego posiadłość czynsz. we wsi Polcow; 1437-8 własność Zakonu, 56 łąnów, czynsz, po 14 szkojców z łąnu, 6 łąnów wolnych sołtysich, od 5 z nich

czynsz po 1/2 wiardunku, a od 1 łanu 14 szkojców, 2 1/2 łanu nadmiaru wolne, od których wieś płaci od 2 łanów po 1/2 wiardunku i od 1/2 łanu 7 szkojców 10 denarów, karczmarz płaci 2 grzywny; we wsi 17 łanów osadników; 1570 własność królewska, 10 chłopów, sołtys ma 8 łanów, 5 zagrodników, 2 rzemieślników, 2 komornice, karczma.

Wielkie Radowiska po raz pierwszy miejscowość pojawia się w źródłach w 1340, 1414 jako *Grosse Redewisch*, w źródłach także jako *Reddewisch*, *Redewichss*, *Redewisch*, w 1472 *Radonisko Maius*, *Radoniska*.

1340 komtur kowalewski Betke v. Bonstete nadaje przywieleż wsi; 1418 w. m. Michał Kūchmeister nadaje Hannosowi z Orzechowa młyn wodny we wsi na prawach takich, jak Orzechowo; 1437-8 własność Zakonu, 49 łanów chłopskich, czynsz 15 szkojców z łanu i 1/2 wiardunku za nadmiar, ponadto 3 denary za 2 łany nadmiaru, karczmarz daje 1 funt szafranu; 1472 wieś Radonisko Maius i młyn tamże własność królewska; 1570 21 chłopów os., 6 łanów sołtysich, 3 komornice, 1 zagrodnik.

Gmina Dębowa Łąka zlokalizowana jest na historycznej Ziemi Chełmińskiej, którą we wczesnym średniowieczu zamieszkiwała ludność słowiańska, a na początku X lub XI/XII weszła w skład monarchii pierwszych Piastów. W wyniku podziału Polski testamentem Bolesława Krzywoustego Ziemia Chełmińska weszła w skład dzielnicy mazowieckiej. Niemal przez całe średniowiecze Ziemia Chełmińska była areną ścierania się wpływów litewskich, jaćwieskich, polskich i po 1222 r. krzyżackich. W wyniku podziału Polski testamentem Bolesława Krzywoustego Ziemia Chełmińska weszła w skład dzielnicy mazowieckiej. W okresie rozdrobnienia feudalnego z Ziemi Chełmińskiej prowadzone były akcje misyjne Konrada Mazowieckiego, który w 1222 r. nadał biskupowi pruskiemu Chrystianowi dobra w zachodniej części ziemi chełmińskiej. Wyprawy krzyżowe wywoływały wyprawy odwetowe ze strony pogańskich plemion pruskich. W celu obrony ziem przed najazdami pruskimi Konrad Mazowiecki sprowadził Krzyżaków i nadał zakonowi Ziemię Chełmińską w dzierżawę, jednak Krzyżacy na podstawie sfałszowanego dokumentu, tzw. falsyfikatu kruszwickiego, z 1230 roku (rzekomo nadającego im ziemię chełmińską w wieczyste posiadanie, a nie w dzierżawę), uzyskali w 1234 r. bullę papieża Grzegorza IX, który uznał suwerenną władzę Krzyżaków w ziemi chełmińskiej. Dodatkowo na skutek starań Krzyżaków cesarz Fryderyk II wydał im w 1235 roku tzw. Złotą Bullę z Rimini (antydatowaną na 1226 r.), która potwierdzała nadanie Krzyżakom ziemi chełmińskiej, jednak nie jako lenna nadanego im przez Konrada Mazowieckiego, ale jako własności. W XIII i XIV wieku na Ziemi Chełmińskiej miała miejsce szeroko rozwinięta akcja kolonizacyjna i osadnicza. W ramach powstałej w 1243 r. diecezji chełmińskiej, założona została gęsta sieć parafii, w których powstały murowane kościoły. Późniejsze ostre konflikty o terytoria zakonu doprowadziły do wojen polsko-krzyżackich. Dopiero wojna trzynastoletnia (1454-1466 r.) i II pokój toruński w 1466r. spowodowały powrót Ziemi Chełmińskiej do państwa polskiego. Odtąd Ziemia Chełmińska wchodziła w skład Prus Królewskich.

Wojny toczne przez Rzeczpospolitą, a szczególnie najazdy szwedzkie w XVII wieku przyniosły spustoszenie wsi i ogromne straty wśród ludności. Wojny te doprowadziły do prawie stuletniego upadku Ziemi Chełmińskiej. Po rozbiorach i upadku Księstwa Warszawskiego Ziemia Chełmińska znalazła się w zaborze pruskim i rozpoczął się okres jej dynamicznego rozwoju. Wiek XIX przyniósł przemiany cywilizacyjne. Rząd pruski realizował "pruską drogę do kapitalizmu" na wsi. Około 1830r. nastąpiło uwłaszczenie chłopów. Majątki szlacheckie przeobraziły się w przedsiębiorstwa rolne oparte na pracy najemnej a chłopci uzyskali szansę na tworzenie dużych, silnych

ekonomicznie gospodarstw. Rozpoczęła się budowa nowoczesnej sieci szkolnej. Pod koniec XIX wieku już w co drugiej wsi funkcjonowała szkoła. Budynki po pruskich szkołach przetrwały do dziś, pełniąc obecnie inne funkcje, najczęściej mieszkalne. Wiek XIX przyniósł rozpętaną przez rząd pruski „walkę o kulturę”, czyli. walkę z wszelkimi przejawami polskości. Eliminowano język polski ze szkół, na co odpowiedzią były strajki szkolne. Jedną z form walki z polskością było wykupywanie majątków ziemskich, najczęściej polskich, przez pruską komisję kolonizacyjną, ich parcelowanie i osadzanie niemieckich kolonistów. Działania te spowodowały przyspieszoną germanizację tych wsi. Przed wybuchem I wojny światowej tylko kilka wsi miało przewagę ludności polskiej. Polska administracja, zreorganizowana od 1935r. działała prężnie i wraz z parafiami oraz szkołami stanowiła silną ostoję procesów polonizacyjnych. W latach 1939-1945 gminę włączono do Rzeszy Niemieckiej.

5.2.3. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne jest źródłem tożsamości i ciągłości różnych grup społecznych na danym terenie. Termin ten został przyjęty przez organizację UNESCO w październiku 2003 r. w Paryżu w Konwencji o ochronie dziedzictwa niematerialnego.

Zgodnie z treścią artykułu 2 Konwencji dziedzictwem niematerialnym są: „praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedza i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa - które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Niematerialne dziedzictwo kulturowe, zgodne z definicją podaną powyżej, przejawia się w następujących dziedzinach:

- tradycje i przekazy ustne, których nośnikiem jest język: bajki, legendy, przysłowia, zagadki, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, modlitwy, śpiewy, lamenty pogrzebowe, zawołania, zaklęcia;
- sztuki widowiskowe;
- zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne: rytuały i zwyczaje doroczne, sytuacyjne, rodzinne, chrzciny, wesela, pogrzeby, ceremoniały lokalne, zwyczaje odpustowe, pielgrzymki, gry i zabawy, folklor dziecięcy, sposoby świętowania, praktyki nawiązywania kontaktów międzyludzkich, gwarę;
- umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym;
- wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata: tradycyjne sposoby leczenia, zamawiania medyczne, meteorologia ludowa, wiedza o wszechświecie.

Od 1945 władze Polski prowadziły na akcję osiedleńczą na rozparcelowanych gospodarstwach poniemieckich, osiedlając wówczas rodziny pochodzące z Polski południowo-wschodniej. Nastąpiło wymieszanie kultur i spowodowało małą tożsamość lokalną mieszkańców i zbyt małe kultywowanie tradycji lokalnych. Ale najszybciej zanikowi ulega dziedzictwo niematerialne, które w formie szczątkowej zostało zachowane i kultywowane głównie poprzez zachowanie obrzędowości zwyczajów dorocznych, tradycji związanych ze świętami kościelnymi oraz silną tradycję patriotyczną, najczęściej manifestowaną poprzez oprawę religijno-patriotyczną świąt państwowych a także świąt kościelnych. Obrzędowość kościelna to także dbałość o miejsca kultu: kościoły, kapliczki i krzyże

przydrożne, z nadal żywym zwyczajem przystrajania krzyży i kapliczek przydrożnych oraz śpiewania „majówek”.

Polityka państwa polskiego po 1945 r., najczęściej wsparta negatywną propagandą wobec dawnych mieszkańców a także brak reakcji organów Państwa doprowadziły do katastrofalnego stanu niemieckich, protestanckich cmentarzy. Dopiero po zmianach ustrojowych w 1989 r. nastąpiła zmiana polityki Państwa oraz nastawienia mieszkańców, którzy zaczęli się interesować historią lokalną i szeroko pojętym dziedzictwem kulturowym, będącym elementem budowy tożsamości „małej ojczyzny”.

Dla promocji Gminy należałoby wypromować produkt kulinarny, który wśród mieszkańców jest najbardziej rozpoznawalny i kojarzony z gminą Dębowa Łąka, i który powinien być zgłoszony na Krajową Listę Produktów Tradycyjnych w Ministerstwie Rolnictwa. Krajową Listę Produktów Tradycyjnych utworzono na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2004 r. o rejestracji i ochronie nazw i oznaczeń produktów rolnych i środków spożywczych oraz o produktach tradycyjnych. Jednym z głównych celów powstania tej listy jest promocja i rozpowszechnianie informacji o produktach wytwarzanych tradycyjnymi, historycznie ugruntowanymi metodami na terenie kraju, po to, aby następnie móc je skuteczniej promować także za granicą. Na terenie napotkamy potrawy i napoje charakterystyczne zarówno dla Kujaw, jak również i Pomorza. Istotne, że kuchnia na tym obszarze podlegała wpływom niemieckim, co choćby widać w nazewnictwie potraw i produktów – *sznek*, *ajntopf*, czy *zupakartofel*.

Materialnym świadectwem niematerialnych wierzeń, wciąż zachowanym i ciągle kultywowanym na terenie gminy Dębowa Łąka są kapliczki i krzyże przydrożne. Kapliczki te o różnej genezie: jako przejaw kultu Maryjnego i jako wota (po przeżytych epidemiach), jako miejsca upamiętniające wydarzenia istotne w życiu społeczności zamieszkującej te tereny, jako punkty orientacyjne na rozstajach itp. Stanowią one do dzisiaj lokalne ośrodki życia duchowego, szczególnie w postaci Nabożeństw Majowych odprawianych w formie Litanii Loretańskiej w wioskach przy kapliczkach, które są szczególnie starannie w tym okresie przystrajane. Tradycja ta pojawiła się w kulturze chrześcijańskiej Europy na przełomie XIII i XIV w. a szczególnie upowszechniła się dzięki zakonowi jezuitów po dobie reformacji, kiedy to w połowie XVI w. maj został nazwany miesiącem Maryi.

Dobór miejsca, w którym stawiano kapliczki czy krzyże nie był przypadkowy i był zawsze uzasadniony. Mógł wiązać się z upamiętnieniem ważnych wydarzeń historycznych, a także osobistych. Były kapliczki dziękczynne a także błagalne. Powstawały na obrzeżach wsi, w centrach wsi, nad zbiornikami wodnymi, w miejscu przepraw przez wodę, w lasach czy na ich obrzeżach.

Tożsamość regionalna to wspólnota oparta na tradycji, odnoszącej się do określonego terytorium, jego specyficznych cech społecznych, kulturowych i gospodarczych wyróżniających go spośród innych rejonów. Dla wspólnot tych charakterystyczny jest wysoki poziom integracji społecznej. Utrwalanie, przy jednoczesnym kreowaniu nowych wzorców charakterystycznych dla kultury wybranych obszarów, staje się sposobem na życie. Wiele zjawisk z zakresu dziedzictwa niematerialnego regionów etnograficznych województwa kujawskopomorskiego zanikło bądź pojawia się we współczesnych formach. Tradycyjna kultura wraz z jej niematerialnymi wartościami funkcjonuje dzisiaj na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w takich formach jak: autentyczność, rekonstrukcja bądź stylizacja. Duże znaczenie dla zachowania dziedzictwa niematerialnego i utrzymania tożsamości regionalnej ma działalność instytucji kultury (m.in. KujawskoPomorskie Centrum Kultury w Bydgoszczy, Muzeum Etnograficzne w Toruniu, Muzeum Ziemi Dobrzyńskiej i Kujawskiej we Włocławku), poprzez wprowadzanie atrakcyjnych i

nowoczesnych form popularyzacji tej wiedzy. Instytucje te prowadzą również badania terenowe, pozyskiwanie materiałów archiwalnych, tworzenie dokumentacji multimedialnych, digitalizacja folkloru słownego i muzycznego, publikacje, organizacja warsztatów i spotkań oraz działania edukacyjno-popularyzatorskie. Badanie ankietowe przeprowadzone w latach 2013-2016 wśród gmin i powiatów województwa kujawskopomorskiego wykazały ich duże zaangażowanie w inicjatywy, związane z upowszechnianiem zasobu dziedzictwa niematerialnego i kultywowaniem tradycji

Ziemia Chełmińska Kultura ludowa Chełminiaków jest zbliżona jednocześnie do kujawskiej, kociewskiej i dobrzyńskiej. Razem z Kujawiakami i Dobrznianami mówią oni gwarą kujawską dialektu wielkopolskiego. Ziemia Chełmińska, którą zamieszkują Chełminiacy, to jednostka terytorialna dawnej Polski, do której początkowo zaliczano obszar leżący w łuku Wisły pomiędzy jej prawym, wschodnim brzegiem a Drwęcą na południu i Osą aż do jej ujścia na północy. Dwa główne i najstarsze (prawa miejskie 1233 r.) miasta Ziemi Chełmińskiej to położone nad Wisłą Chełmno – od którego pochodzi nazwa regionu i Toruń. Większe miasta: Toruń, Grudziądz, Brodnica, Chełmno, Golub-Dobrzyń, Chełmża, Wąbrzeźno, Nowe Miasto Lubawskie, Lubawa i Lidzbark. Ziemia Chełmińska jest najbogatszym w zabytki regionem województwa kujawsko-pomorskiego.* Zaliczamy dziś do niego także ziemię michałowską i lubawską, które początkowo stanowiły oddzielne jednostki. Ziemia chełmińska należy do tych regionów etnograficznych, którego oblicze kulturowe jest mniej czytelne od takich regionów jak sąsiednie Kujawy czy Bory Tucholskie. Procesy cywilizacyjne spowodowały, że już w XIX w. na ziemi chełmińskiej nie odnotowano regionalnego stroju ludowego.

5.2.4. Infrastruktura kultury

Gminna Biblioteka Publiczna w Dębowej Łące

Na terenie gminy Dębowa Łąka brak jest wyspecjalizowanej jednostki organizującej życie kulturalne i zadania w zakresie kultury realizuje Gminna Biblioteka Publiczna w Dębowej Łące wraz z filią w Wielkich Radowiskach. GBP Uchwałą Rady Gminy w Dębowej Łące nr 1/06 z dnia 30 stycznia 2006 otrzymała statut. Do szczegółowego zakresu działania Bibliotek należy między innymi współdziałanie z instytucjami, organizacjami i towarzystwami w zakresie potrzeb oświatowych i kulturalnych mieszkańców gminy. Uzupełnieniem działalności GBP są funkcjonujące we wszystkich miejscowościach gminy świetlice wiejskie, z których 3 to nowo wybudowane w Lipnicy, Niedźwiedziu i Kurkocinie a pozostałe są po gruntownym remoncie i termomodernizacji. W świetlicach działają Koła Gospodyń Wiejskich.

GBP w Dębowej Łące wraz z filią w Wielkich Radowiskach w swoim dorobku może się poszczycić kalendarzem imprez i wydarzeń kulturalnych, które zrealizowano bądź współrealizowano. Z wydarzeń kulturalnych, które miały miejsce w ostatnich latach należy wymienić między innymi:

- Biblioteczna Fabryka Pomysłów – cykl spotkań literacko-plastycznych dla dzieci;
- Ogólnopolski Dzień Głośnego Czytania- promocja książek i czytania w szkołach;
- cykliczne wizyty z ofertą czytelnictwa w Domu Seniora w Lipnicy
- Pasowanie na czytelnika klasy I
- Mała Książka -Wielki Człowiek - udział w ogólnopolskim projekcie polegającym na wydawaniu dzieciom w wieku 3-6 lat wyprawek czytelniczych,
- zajęcia podczas ferii i wakacji
- cykl spotkań Dyskusyjnego Klubu Książki dla Dzieci
- TEATR – z okazji Dnia Pluszowego Misia, spotkania z dziećmi
- lekcje biblioteczne, zajęcia z dziećmi, cykliczne spotkania z udziałem dzieci,

- wiosenne spotkanie z dziećmi z miejscowego przedszkola w Wielkich Radowiskach,
- kiermasz książek
- wernisaż „Czytanie obrazów z Cecylią Szymańską”

Szlaki turystyczne na terenie gminy Dębowa Łąka

Przez teren gminy przebiegają między innymi międzyregionalne szlaki kulturowe: Szlak Kopernikowski, Szlak Tysiąclecia i Szlak Grunwaldzki oraz Szlak Franciszkański, którego część prowadzi m.in. od

Golubia-Dobrzynia drogą wojewódzką do Wąbrzeźna i dalej do Książek.

Szlaki turystyczne – regionalne: Szlak Zamków Ziemi Chełmińskiej (część odcinka Golub-Dobrzyń – Lipnica – Brodnica) oraz znakowany pieszy szlak turystyczny (kolor zielony), prowadzący z Ciechocina do Jabłonowa Pomorskiego. Na terenie gminy Dębowa Łąka szlak prowadzi przez miejscowości: Wielkie Radowiska, Wymysłanka (sioło) i Niedźwiedź.

Poza tym przez tereny gminy Dębowa Łąka przebiega szereg szlaków turystycznych, zarówno wędrówki pieszej jak i rowerowych (za <https://www.wabrzezno.pl/6337,szlaki-turystyczne>):

- Szlak rowerowy Zieleń-Piątkowo-Wielkie Radowiska (38, 6 km);
- Szlak rowerowy Kościołów Ziemi Chełmińskiej (48,8 km);
- Szlak rowerowy Książki-Brudzawy-Osieczek-Dębowa Łąka (43,1 km).

Organizacje pozarządowe oraz prowadzące działalność pożytku publicznego

Miarą aktywności społecznej Mieszkańców danego obszaru jest przede wszystkim liczba aktywnie działających organizacji pozarządowych na tym terenie. Gmina Dębowa Łąka posiada potencjał kapitału społecznego i rozwija się też dzięki działalności grupy sprawdzonych i doświadczonych organizacji pozarządowych.

Gmina Dębowa Łąka realizuje zadania ze sfery publicznej we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na podstawie Uchwał Rady Gminy w sprawie „Wieloletniego programu współpracy Gminy Dębowa Łąka z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2024 - 2028”.

Organizacje pozarządowe Gminie Dębowa Łąka

- Stowarzyszenie Marketingowe Rolników Indywidualnych w Dębowej Łące,
- Stowarzyszenie Kobiet Gminy Dębowa Łąka,
- Stowarzyszenie Kreatywni Dębowa Łąka,
- Stowarzyszenie Michałowe,
- Stowarzyszenie „Zgodni w działaniu”,

W poszczególnych miejscowościach w gminie Dębowa Łąka działają Koła Gospodyń Wiejskich, z których KGW Kurkocin działa od ponad 60 lat.

5.3 Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. 2024 poz. 1292), formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze gminy Dębowa Łąka funkcjonują obecnie dwie z wymienionych wyżej form ochrony: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Wpis do rejestru zabytków wywołuje skutki prawne w postaci objęcia danego obiektu ochroną prawną, pozwalającą na ingerencję państwa w konstytucyjnie chronione prawo własności. Rejestr opiera się na zasadzie wyboru, która oznacza, że historyczny obiekt proponowany do indywidualnej ochrony konserwatorskiej poprzez wpis do rejestru zabytków w celu jego zachowania powinien mieć wartości wyższe wobec innych obiektów tego samego typu i ponadprzeciętne. Ustawa wymienia kolejno: prowadzenie robót budowlanych w otoczeniu zabytku, prowadzenie badań konserwatorskich i architektonicznych. Należy uzyskać zgodę konserwatora również na przemieszczanie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego oraz zmianę jego przeznaczenia i sposobu korzystania z tego zabytku, a także na umieszczanie urządzeń technicznych i reklamowych oraz podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku. W przypadku zabytków (stanowisk) archeologicznych niezbędne jest uzyskanie pozwolenia na badania archeologiczne oraz na poszukiwania prowadzone przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania. Pozwolenie WKZ ma formę decyzji administracyjnej, tak więc w toku postępowania mają zastosowanie przepisy Kodeksu postępowania administracyjnego.

Tryb wydawania pozwoleń reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków*. Rozporządzenie to precyzuje zakres wniosku i załączników dla każdego typu działań przy zabytku.

Prowadzenie jakichkolwiek działań, prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych w obiekcie zabytkowym, jak i na obszarach wpisanych do rejestru zabytków wymaga uzyskania pozwolenia konserwatorskiego zgodnie z art. 36 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1292).

Art. 36. 1. Pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków wymaga:

- 1) prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, w tym prac polegających na usunięciu drzewa lub krzewu z nieruchomości lub jej części będącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem lub inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 2) wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku;*
- 3) prowadzenie badań konserwatorskich zabytku wpisanego do rejestru;*
- 4) prowadzenie badań architektonicznych zabytku wpisanego do rejestru;*
- 5) prowadzenie badań archeologicznych;*
- 6) przemieszczanie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 7) trwale przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje;*
- 8) dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru;*
- 9) zmiana przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru lub sposobu korzystania z tego zabytku;*
- 10) umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru: urządzeń technicznych, tablic reklamowych lub urządzeń reklamowych w rozumieniu art. 2 pkt 16b i 16c ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073) oraz napisów, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;*
- 11) podejmowanie innych działań, które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu zabytku wpisanego do rejestru; z wyłączeniem działań polegających na usuwaniu drzew lub krzewów z terenu nieruchomości lub jej części niebędącej wpisanym do rejestru parkiem, ogrodem albo inną formą zaprojektowanej zieleni;*
- 12) uchylony.*
- 13) wydobywanie wielkogabarytowego zabytku ruchomego, wymagające użycia maszyn budowlanych.*

Art. 36b. 1. Poszukiwania ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych przy użyciu urządzeń elektronicznych lub technicznych może prowadzić osoba pełnoletnia pod warunkiem posiadania zgody właściciela nieruchomości i posiadacza nieruchomości oraz po dokonaniu zgłoszenia poszukiwań do rejestru poszukiwań.

Do tej pory najmniej wykorzystywaną przez samorządy lokalne prawną formą ochrony zabytków, która jednocześnie może zwiększyć atrakcyjność turystyczną jest utworzenie parku kulturowego. Jest to jedyna forma ochrony wskazująca na ochronę krajobrazu kulturowego – jego utworzenie należy do kompetencji rady gminy, po zasięgnięciu opinii właściwego konserwatora zabytków. W intencji ustawodawców celem parku kulturowego powinno być zachowanie i kultywowanie regionalnych tradycji kulturowych, regionalnego budownictwa a także osadnictwa.

Park kulturowy przekraczający granice gminy może być utworzony na podstawie zgodnych uchwał rad gmin (związku gmin), na których terenie ma być utworzony. W województwie kujawsko-pomorskim, cechującym się dużym bogactwem form krajobrazu i dziedzictwa kulturowego, wielością narodowościową i wyznaniową (obrzędy, tradycja, obyczaje) oraz dużą powierzchnią obszarów cennych przyrodniczo, jak do tej pory utworzono następujące parki kulturowe:

- Park Kulturowy Wietrzychowice, który powstał w czerwcu 2006 r.,
- Park Kulturowy Kalwaria Pakoska, który został utworzony w 2008 r.,
- Park Kulturowy – Kościół pw. Św. Oswalda, utworzony w 2009 r.,
- Park Kulturowy Sarnowo, utworzony w 2010 r.,

- Parku Kulturowego Stare Miasto w Bydgoszczy, utworzony w 2021 r.

5.3.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie gminy Dębowa Łąka znajdują się cztery zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego wymienione niżej w tabeli nr 1. Są to tym samym najcenniejsze elementy krajobrazu kulturowego na terenie gminy podlegający ścisłej ochronie konserwatorskiej, wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tabela nr 1: Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w Gminie Dębowa Łąka

	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	CZAS POWSTANIA	REJESTR ZABYTKÓW	
				NR REJESTRU	DATA DECYZJI
1.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół filialny, ob. parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła	XIII/XIV w., przebud. pocz. XVII w.	A/197	06.05.1930 r.
2.	DĘBOWA ŁĄKA	Cmentarz parafialny przykościelny wraz z murem ogrodzeniowym przy kościele p.w. śś. Piotra i Pawła	XIII/XIV w.	A/197	31.12.1987 r.
3.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół ewangelicki ob. filialny rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Bolesnej	1900 r.	A/195	15.10.2004 r.
4.	DĘBOWA ŁĄKA	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/52	30.12.2002 r.
5.	DĘBOWA ŁĄKA	Park w zespole pałacowo-parkowym	1 poł. XIX w.	A/52	08.10.1984 i 11.03.2003
6.	DĘBOWA ŁĄKA	Dom ogrodnika w zespole pałacowo-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/52	30.12.2002 r.
7.	KURKOCIN	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja	1 poł. XIV w., zakrycia XVII w.	A/196	30.07.1936 r.
8.	KURKOCIN	Cmentarz parafialny przykościelny	2 poł. XIX w., na terenie cmentarza średniowiecznego	A/196	31.12.1987 r.
9.	KURKOCIN	Wiatrak typu „koźlak”	koniec XIX w.	A/1254	11.07.1980 r.
10.	KURKOCIN	Park dworski	poł. XIX w.	A/607	01.10.1985 r.
11.	LIPNICA	Cmentarz parafialny	1923 r.	A/201	31.12.1987 r.
12.	ŁOBDOWO	Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty	1 poł. XIV w.	A/198	13.07.1936 r.
13.	ŁOBDOWO	Cmentarz parafialny przykościelny w zespole kościoła	2 poł. XIX w., na terenie cmentarza średniowiecznego	A/198	31.12.1987 r.
14.	ŁOBDOWO	Kostnica w zespole kościoła	2 poł. XIX w.	A/198	31.12.1987 r.
15.	ŁOBDOWO	Mur ogrodzeniowy w zespole kościoła	2 poł. XIX w.	A/198	31.12.1987 r.
16.	NIEDŹWIEDŹ	Kościół parafialny p.w. św. Jerzego	prezb. k. XIII w., nawa, wieża 1 poł. XIV w., poł. XIX w.	A/199	22.04.1930 r.
17.	NIEDŹWIEDŹ	Cmentarz parafialny w zespole kościoła	na terenie cm. śred., poł. XIX w.	A/199	31.12.1987 r.
18.	NIEDŹWIEDŹ	Pałac w założeniu pałacowo-parkowym	XIX/XX w.	A/936	22.09.1960 r.

19.	NIEDŹWIEDŹ	Park w założeniu pałacowo-parkowym	XIX/XX w.	A/936	08.10.1984 r.
20.	WIELKIE RADOWISKA	kościół parafialny p.w. Jakuba Apostoła	1 poł. XIV w., XIV/XV w., wieża 1580, 1805 r.;	A/200	13.07.1936 r.

5.3.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy, to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zgodnie z art. 6 ust. 2 ww. ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania: zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zgodnie z art. 10.1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2024 poz. 1292) „Do rejestru wpisuje się zabytek ruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku”. Czyli w przypadku postępowania o wpis do rejestru zabytku ruchomego, może być ono wszczęte jedynie na wniosek właściciela tego zabytku. Kompetencja Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków do wszczęcia postępowania z urzędu ograniczona jest do wyjątkowych sytuacji wskazanych w art. 10 ust. 2, tj. przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

Z uwagi na bezpieczeństwo zabytków nie podaje się szczegółów dotyczących zabytków ruchomych ujętych w rejestrze zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków.

5.3.3. Zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Wojewódzka ewidencja zabytków nie jest formą ochrony zabytków w ścisłym rozumieniu (nie są wymienione w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292)), ale jest sposobem zwiększenia skuteczności ochrony zabytków.

Wojewódzka ewidencja zabytków jest podstawowym źródłem informacji o zasobie zabytkowym. Ewidencja prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków zgodnie z art. 22 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292). Stanowi ona zbiór kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa, sporządzanych zgodnie z przepisami Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. z 2011 r. nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021. poz. 56).

Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku. Zgoda właściciela zabytku nie jest wymagana w wypadku kart ewidencyjnych zabytków nieruchomych.

Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków, składającą się z kart ewidencyjnych, zawierających następujące informacje: nazwa, materiał, technika, miejscowość, adres i miejsce przechowywania, przynależność administracyjna, właściciel i jego adres, forma ochrony, opracowanie karty ewidencyjnej, styl, czas powstania, autor, szkoła, warsztat, wymiary, liczba obiektów; fotografia, opis, znaki, sygnatury, napisy; historia, stan zachowania i najpilniejsze postulaty konserwatorskie, akta archiwalne, źródła ikonograficzne, adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach, uwagi. Wpis do wojewódzkiej ewidencji zabytków nie wywołuje skutków prawnych. Sporządzenie karty ewidencyjnej stanowi formę dokumentacji i rozpoznania zasobu zabytków ruchomych na terenie województwa. Rodzi jednak pewne obowiązki informacyjne (zob. art. 28 u.o.z.o.z.). Do zabytków nieruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków zastosowanie będzie miał również art. 31 ust. 1a u.o.z.o.z., zgodnie z którym osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować:

1. Roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo
2. Roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

jest obowiązana, z zastrzeżeniem art. 82 a ust. 1, pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dzięki wojewódzkiej ewidencji zabytków, która odzwierciedlać powinna cały zasób zabytkowy na danym terenie, można umiejscowić dany obiekt we właściwym miejscu w hierarchii wartości obiektów historycznych. Skutkiem wpisu do wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzonej niezależnie od rejestru przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest obowiązek informacyjny. Zgodnie z art. 28 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, niezależnie od obowiązków wynikających z opieki nad zabytkami, określonych w art. 5 nin. ustawy, właściciel lub posiadacz zabytku wpisanego do rejestru lub zabytku znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków zawiadamia wojewódzkiego konserwatora zabytków o:

1. Uszkodzeniu, zniszczeniu, zaginięciu lub kradzieży zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zdarzenia;

2. Zagrożeniu dla zabytku, niezwłocznie po powzięciu wiadomości o wystąpieniu zagrożenia;
3. Zmianie miejsca przechowania zabytku ruchomego w terminie miesiąca od dnia nastąpienia tej zmiany;
4. Zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku, nie później niż w terminie miesiąca od dnia ich wystąpienia lub powzięcia o nich wiadomości.

Listę obiektów zabytkowych ujętych w prowadzonej przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Toruniu, przedstawiono w tabeli nr 2 – są to zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dębowa Łąka.

5.3.4. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dokumenty te zostały szczegółowo omówione w rozdziale poświęconym relacji gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

Należy zwrócić uwagę, że w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, które stanowią prawo terenie ich obowiązywania, znajdują się szczegółowe zapisy ochronne dotyczące obiektów występujących w wojewódzkiej (a więc także i w gminnej) ewidencji zabytków), wśród których należy dla przypomnienia przytoczyć niektóre z tych, które najczęściej nie są przestrzegane podczas przeprowadzanych prac remontowo-budowlanych:

- *zakaz tynkowania ceglanych elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,*
- *zakaz ocieplania elewacji budynków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków,*
- *zachowanie wyglądu zabudowy o wartości historyczno-kulturowej, ujętej w wojewódzkiej ewidencji zabytków w zakresie historycznego gabarytu, kształtu i pokrycia dachu, kompozycji elewacji tzn. zachowania detalu architektonicznego, rozmieszczenia, wielkości, kształtu oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych,*
- *prorowadzenie prac budowlanych, w tym remontów, modernizacji, mających wpływ na wygląd zewnętrzny budynków figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi.*

5.4 Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Wojewódzka ewidencja zabytków i gminne ewidencje zabytków nie są formami ochrony zabytków w ścisłym rozumieniu, ale są sposobem zwiększenia skuteczności ochrony zabytków. Wojewódzka i gminne ewidencje zabytków są podstawowym źródłem informacji o zasobie zabytkowym. Gminna ewidencja zabytków formalnie więc nie stanowi formy ochrony zabytków wymienionych w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t. j. Dz. U. 2024 poz. 1292). Pomimo to, w piśmiennictwie prawniczym, w związku z zapisami art. 7 pkt 4 i art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami pojawił i funkcjonuje termin „nienazwanych form ochrony zabytków” w odniesieniu do gminnej ewidencji zabytków, w związku z przypisanymi tej ewidencji skutkami prawnymi (wspomniany wyżej art. 19 ust. 1 i 1 a u.o.z.o.z.). Pomimo nieujęcia gminnej ewidencji zabytków w art. 7 u.o.z.o.z. to może być

ona kwalifikowana jako forma ochrony zabytków. Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami.

Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (punkt ten został uznany za niezgodny z Konstytucją Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 maja 2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granice niezgodnie z prawem (Dz. U. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) określają zakres informacji, który powinna zawierać karta adresowa zabytku nieruchomego. Znowelizowane w 2019 roku rozporządzenie nakłada na wojewódzkich konserwatorów zabytków obowiązek poinformowania o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty - wojewódzki konserwator zabytków zawiadamia niezwłocznie właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, a także wójta (burmistrza, prezydenta miasta) o włączeniu karty ewidencyjnej, wraz z odpowiednio potwierdzoną kopią takiej karty. Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty ewidencyjnej zabytku, o sporządzeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty ewidencyjnej zabytku, o włączeniu nowej karty ewidencyjnej zabytku do wojewódzkiej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty ewidencyjnej zabytku z wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) nałożyło na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek niezwłocznego zawiadomienia właściciela lub posiadacza zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o włączeniu tej karty, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku, o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków lub o wyłączeniu tej karty właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości, która przestała być zabytkiem. Zawiadomienia o zamiarze włączenia do gminnej ewidencji zabytków, o zamiarze wyłączenia z gminnej ewidencji zabytków oraz o sporządzeniu

nowej karty adresowej zabytku będącego historycznym układem urbanistycznym lub ruralistycznym, historycznym zespołem budowlanym, terenem, na którym znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych lub nieruchomością o nieuregulowanym stanie prawnym, dokonuje się w drodze obwieszczenia umieszczonego na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie innych ustaw znacząco wzmocniła rangę gminnej ewidencji zabytków. W wyniku nowelizacji ustawy w 2010 r. ewidencja zabytków zyskała kluczową funkcję w prawnym systemie ochrony zabytków, wywołuje skutki prawne, związane z powstaniem po stronie właściciela lub posiadacza zabytku określonych obowiązków, zbliżonych do tych, jakie powstają wraz z wpisem do rejestru zabytków. Obowiązki te w głównej mierze dotyczą dokonywania uzgodnień z WKZ w postępowaniach dotyczących wydawania: pozwolenia na budowę (w tym rozbiórkę obiektu), decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o lokalizacji celu publicznego i innych. Włączenie zabytku do gminnej ewidencji zabytków skutkuje ich ochroną (obiekty i obszary) i ujęcie w gminnej ewidencji zabytków uwzględnia się w:

- miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków
- planów ogólnych gmin - Wojewódzki Konserwator Zabytków może wyznaczyć nakazy i zakazy dotyczące obszarów bądź budynków
- decyzji o warunkach zabudowy - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego - Gmina przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- decyzji o realizacji inwestycji drogowej, lokalizacji linii kolejowej lub realizacji inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego - wojewoda lub starosta przed wydaniem decyzji przesyła ją do uzgodnienia Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków
- prawie budowlanym – pozwolenia na budowę lub rozbiórkę uzgadniane są z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków

W art. 24 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2024 poz. 1292) ustawodawca nałożył na Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego określenie, w drodze rozporządzenia, przesłanek, od których spełnienia jest uzależnione wyłączenie kart ewidencyjnych i adresowych z ewidencji. Wobec niezrealizowania tego obowiązku należy domniemywać, że wyłączenie zabytku z gminnej ewidencji zabytków jest możliwe w odniesieniu do zabytku, który utracił wartości, na podstawie których został włączony do ewidencji albo jego wartość nie zostanie potwierdzona w nowych ustaleniach. W przypadku wyłączenia zabytku z gminnej ewidencji zabytków na wójcie spoczywa obowiązek poinformowania właściciela lub posiadacza zabytku, zgodnie z Rozporządzeniem z dnia 10 września 2019 r. (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Gmina Dębowa Łąka posiada Gminną Ewidencję Zabytków prowadzoną jest w formie zbioru kart adresowych dla zabytków nieruchomych i stanowisk archeologicznych z terenu gminy. **Została ona** uzgodniona z Kujawsko – Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Trouniu. Listę obiektów, które znalazły się w Gminnej Ewidencji Zabytków opublikowano w formie załączników do wymienionego Zarządzenia: załącznika zawierającego nieruchomości „architektoniczne” oraz oddzielnie załącznika zawierającego wykaz i karty adresowe stanowisk archeologicznych z terenu gminy Dębowa Łąka.

5.4.1. Zabytki nieruchome ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dębowa Łąka

Gminna Ewidencja Zabytków jest zbiorem otwartym. Zgodnie z art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w gminnej ewidencji zabytków mogą być ujęte inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków), z zachowaniem zastrzeżenia Trybunału Konstytucyjnego w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Tabela nr 2: Zabytki nieruchome w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dębowa Łąka – w zestawieniu ujęto także obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.

	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	NR DZIAŁKI	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU
1.	DĘBOWA ŁĄKA	Historyczny układ ruralistyczny – typ widlica	87-207 Dębowa Łąka na działkach ewid. zgodnie z załączoną obok mapką obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001	XIII-XIV w.	
2.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół filialny, ob. parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła	nr. dz. ewid.: 525/2 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.525/2	XIII/XIV w., przebud. pocz. XVII w.	A/197 z 06.05.1930 r.
3.	DĘBOWA ŁĄKA	Cmentarz parafialny przykościelny wraz z murem ogrodzeniowym przy kościele p.w. śś. Piotra i Pawła	nr. dz. ewid.: 525/2 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.525/2	XIII/XIV w.	A/197 z 31.12.1987 r.
4.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół ewangelicki ob. filialny rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Bolesnej	nr. dz. ewid.: 275 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.275	1900 r.	A/195 z 15.10.2004 r.
5.	DĘBOWA ŁĄKA	Układ przestrzenny zespołu pałacowo-folwarcznego	na działkach ewid.: 274/2, 274/3, 274/5, 274/7, 274/8, 275, 278/5, 278/7, 284/5, 284/9, 287/7, 290/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001. -patrz wyżej	pocz. XIX w., poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r. A/52 z 08.10.1984 i 11.03.2003
6.	DĘBOWA ŁĄKA	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	Dębowa Łąka nr 39 nr. dz. ewid.: 274/8 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.274/8	ok. poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r.
7.	DĘBOWA ŁĄKA	Park w zespole pałacowo-parkowym	nr. dz. ewid.: 274/8 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.274/8	1 poł. XIX w.	A/52 z 08.10.1984 i 11.03.2003
8.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna (dom ogrodnika) w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 40 nr. dz. ewid.: 274/5 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.274/5	ok. poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r.
9.	DĘBOWA ŁĄKA	Dwór, później rządówka w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 16 nr. dz. ewid.: 284/9 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.284/5	1 poł. XIX w.	
10.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 15 nr. dz. ewid.: 284/9 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.284/5	2 poł. XIX w.	

11.	DĘBOWA ŁĄKA	Czworak (owczarnia) w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 10 nr. dz. ewid.: 278/5 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.278/5	koniec XIX w.	
12.	DĘBOWA ŁĄKA	Mleczarnia w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 18 nr. dz. ewid.: 290/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.290/1	pocz. XX w.	
13.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna w zespole dworskim	Dębowa Łąka nr 41 nr. dz. ewid.: 274/2 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.274/2	XIX w.	
14.	DĘBOWA ŁĄKA	Karczma i sala taneczna	Dębowa Łąka nr 19A i 162 nr. dz. ewid.: 293/5 i 293/7 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001. 293/5 i 293/7	1938 r.	
15.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 23 nr. dz. ewid.: 295/20 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001. 295/20	XIX/XX w.	
16.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 26 nr. dz. ewid.: 388 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.388	XIX/XX w.	
17.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 53 nr. dz. ewid.: 540/3 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.540/3	XIX/XX w.	
18.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 54 i 54A nr. dz. ewid.: 538/1 i 538/3 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.538/1 i 538/3	XIX/XX w.	
19.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 55 nr. dz. ewid.: 539/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.539/1	XIX/XX w.	
20.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 65 nr. dz. ewid.: 527 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.527	XIX/XX w.	
21.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 66 nr. dz. ewid.: 528 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.528	XIX/XX w.	
22.	DĘBOWA ŁĄKA	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 92 nr. dz. ewid.: 426/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.426/1	XIX/XX w.	
23.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek gospodarczy	nr. dz. ewid.: 426/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.426/1	XIX/XX w.	
24.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 103 nr. dz. ewid.: 415/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.415/1	XIX/XX w.	
25.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 105 nr. dz. ewid.: 414/3 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.414/3	XIX/XX w.	
26.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 107 nr. dz. ewid.: 412 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.412	XIX/XX w.	
27.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 110 nr. dz. ewid.: 386 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.386	XIX/XX w.	
28.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 132 nr. dz. ewid.: 298/6 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.298/6	XIX/XX w.	

29.	DĘBOWA ŁĄKA	Szkoła	Dębowa Łąka nr 133 nr. dz. ewid.: 145/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.145/1	XIX/XX w.	
30.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 134 nr. dz. ewid.: 143/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.143/1	XIX/XX w.	
31.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	Dębowa Łąka nr 135 nr. dz. ewid.: 160/2 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.160/2	XIX/XX w.	
32.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Dębowa Łąka nr 146 nr. dz. ewid.: 130/1 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.130/1	XIX/XX w.	
33.	DĘBOWA ŁĄKA	Cmentarz ewangelicki	nr. dz. ewid.: 317 obręb: DĘBOWA ŁĄKA ID: 041702_2.0001.317	1 poł. XIX w.	
34.	KURKOCIN	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja	nr. dz. ewid.: 221/2 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.221/2	1 poł. XIV w.	A/196 z 30.07.1936 r. 31.12.1987 r.
35.	KURKOCIN	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja	nr. dz. ewid.: 221/2 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.221/2	1 poł. XIV w., zakrystia XVII w.	A/196 z 30.07.1936 r.
36.	KURKOCIN	Cmentarz parafialny przykościelny	nr. dz. ewid.: 221/2 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.221/2	2 poł. XIX w., na terenie cmentarza średniowiecznego	A/196 z 31.12.1987 r.
37.	KURKOCIN	Plebania, ob. budynek mieszkalny	Kurkocin nr 1 nr. dz. ewid.: 222/3 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.222/3	pocz. XX w.	
38.	KURKOCIN	Wiatrak typu „koźlak”	nr. dz. ewid.: 169/1 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.169/1	koniec XIX w.	A/1254 z 11.07.1980 r.
39.	KURKOCIN	Zespół dworsko-parkowy	nr. dz. ewid.: 167/5, 167/13 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002. 167/5, 167/13	poł. XIX w.	A/607 z 01.10.1985 r.
40.	KURKOCIN	Park dworski	nr. dz. ewid.: 167/13 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.167/13	poł. XIX w.	A/607 z 01.10.1985 r.
41.	KURKOCIN	Dwór	nr. dz. ewid.: 167/13 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.167/13	ok. 1830 r.	
42.	KURKOCIN	Spichlerz ze stajnią (5) w zespole dworskim	nr. dz. ewid.: 167/5, obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002. 167/13	1887 r.	
43.	KURKOCIN	Szkoła, ob. Ośrodek Rehabilitacyjny	Kurkocin nr 2 nr. dz. ewid.: 255/26 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.255/26	poł. XIX w.; 2023 r.	
44.	KURKOCIN	Budynek mieszkalny	Kurkocin nr 19 nr. dz. ewid.: 310/2 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002.310/2	XIX/XX w.	
45.	KURKOCIN	Cmentarz miejsce pamięci narodowej	nr. dz. ewid.: 13/1, 14/1 obręb: KURKOCIN ID: 041702_2.0002. 13/1, 14/1	1939 r., 1965, 1997	
46.	LIPNICA	Dwór	Lipnica nr 1 nr. dz. ewid.: 65/3 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.65/3	1909 r.	
47.	LIPNICA	Stodoła w zespole dworskim	nr. dz. ewid.: 65/3 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.65/3	XIX/XX w.	
48.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	Lipnica nr 4 nr. dz. ewid.: 137 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.137	XIX/XX w.	

49.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	Lipnica nr 11 nr. dz. ewid.: 153/1 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.153/1	XIX/XX w.	
50.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	Lipnica nr 12 nr. dz. ewid.: 151 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.151	XIX/XX w.	
51.	LIPNICA	Budynek gospodarczy	w zagrodzie Lipnica nr 13 nr. dz. ewid.: 152 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.152	k. XIX w.	
52.	LIPNICA	Budynek gospodarczy	w zagrodzie Lipnica nr 14 nr. dz. ewid.: 143 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.143	k. XIX w.	
53.	LIPNICA	Czworak w zespole dworskim	Lipnica nr 16 i 16A nr. dz. ewid.: 147 i 146/1 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.147, 146/1	2 poł. XIX w.	
54.	LIPNICA	Zajazd	Lipnica nr 21 nr. dz. ewid.: 111/1 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.111/1	pocz. XX w.	
55.	LIPNICA	Cmentarz parafialny	nr. dz. ewid.: 66 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.66	1923 r.	A/201 z 31.12.1987 r.
56.	LIPNICA	Cmentarz choleryczny	nr. dz. ewid.: 128 obręb: LIPNICA ID: 041702_2.0003.128	2 poł. XIX w.	
57.	ŁOBDOWO	Historyczny układ ruralistyczny – typ owalnica	na działkach ewid. zgodnie z załączoną na karcie mapką obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.	pocz. XIV w.	
58.	ŁOBDOWO	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Małgorzaty	na dz. ewid.: 73/8 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.73/8	1 poł. XIV w.	A/198 z 13.07.1936 r. 31.12.1987 r.
59.	ŁOBDOWO	Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty	na dz. ewid.: 73/8 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.73/8	1 poł. XIV w.	A/198 z 13.07.1936 r.
60.	ŁOBDOWO	Cmentarz parafialny przykościelny w zespole kościoła	na dz. ewid.: 73/8 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.73/8	2 poł. XIX w., na teren cmentarza średniowiecznego	A/198 z 31.12.1987 r.
61.	ŁOBDOWO	Kostnica w zespole kościoła	na dz. ewid.: 73/8 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.73/8	2 poł. XIX w.	A/198 z 31.12.1987 r.
62.	ŁOBDOWO	Mur ogrodzeniowy w zespole kościoła	na dz. ewid.: 73/8 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.73/8	2 poł. XIX w.	A/198 z 31.12.1987 r.
63.	ŁOBDOWO	Cmentarz ewangelicki	na dz. ewid.: 159 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.159	poł. XIX w.	
64.	ŁOBDOWO	Założenie dworsko-parkowe	na dz. ewid.: 196/37 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004. 196/37	pocz. XIX w.	
65.	ŁOBDOWO	Dwór w zespole dworskim	Łobdowo nr 90 na dz. ewid.: 196/37 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004. 196/37	pocz. XIX w.	
66.	ŁOBDOWO	Spichlerz w zespole dworsko- parkowym	na dz. ewid.: 196/37 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004. 196/37	2 poł. XIX w.	
67.	ŁOBDOWO	Czworak w zespole dworsko- parkowym	Łobdowo nr 87 na dz. ewid.: 196/4 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004. 196/4	2 poł. XIX w.	
68.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 2 na dz. ewid.: 57 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.57	XIX/XX w.	

69.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 8 na dz. ewid.: 56 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.56	XIX/XX w.	
70.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 10 na dz. ewid.: 52/1 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.52/1	XIX/XX w.	
71.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny, dom młynarza	Łobdowo nr 11 na dz. ewid.: 50 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.50	XIX/XX w.	
72.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 12 na dz. ewid.: 51 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.51	XIX/XX w.	
73.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 16 na dz. ewid.: 46 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.46	XIX/XX w.	
74.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	Łobdowo nr 22 na dz. ewid.: 44 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.44	XIX/XX w.	
75.	ŁOBDOWO	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	Łobdowo nr 28 na dz. ewid.: 72 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.72	XIX/XX w.	
76.	ŁOBDOWO	Plebania	Łobdowo nr 29 na dz. ewid.: 65/1 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.65/1	2 poł. XIX w.	
77.	ŁOBDOWO	Budynek gospodarczy	na dz. ewid.: 65/2 obręb: ŁOBDOWO ID: 041702_2.0004.65/2	XIX/XX w.	
78.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 6 nr. dz. ewid.: 87/8 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.87/8	XIX/XX w.	
79.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 12 nr. dz. ewid.: 228/6 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.228/6	XIX/XX w.	
80.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 19 nr. dz. ewid.: 222/1 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.222/1	XIX w.	
81.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 33 nr. dz. ewid.: 158/2 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.158/2	XIX/XX w.	
82.	MAŁE PUŁKOWO	Kuźnia w dawnym zespole dworskim	w zagrodzie Małe Pułkowo nr 34 nr. dz. ewid.: 159/1 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.159/1	1905 r.	
83.	MAŁE PUŁKOWO	Dwór w dawnym zespole dworskim, później kaplica ewangelicka, ob. zajazd weselny	nr. dz. ewid.: 156/2 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.156/2	2 poł. XIX w.	
84.	MAŁE PUŁKOWO	Spichlerz w dawnym zespole dworskim, następnie szkoła, ob. budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 37 nr. dz. ewid.: 155 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.155	1884 r., przebudowany 1906	
85.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek gospodarczy przy dawnej szkole	w zagrodzie Małe Pułkowo nr 37 nr. dz. ewid.: 155 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.155	XX w., po 1909 r.	
86.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Małe Pułkowo nr 38 nr. dz. ewid.: 143/3 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.143/3	XIX/XX w.	

87.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Małe Pułkowo nr 40 nr. dz. ewid.: 142/3 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.142/3	XIX/XX w.	
88.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny,	Małe Pułkowo nr 41 nr. dz. ewid.: 141/3 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.141/3	XIX/XX w.	
89.	MAŁE PUŁKOWO	Cmentarz ewangelicki	nr. dz. ewid.: 213 obręb: MAŁE PUŁKOWO ID: 041702_2.0005.213	2 poł. XIX w.	
90.	NIEDŹWIEDŹ	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jerzego	nr. dz. ewid.: 154 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.154	prezb. k. XIII w., nawa, wieża 1 poł. XIV w., poł. XIX w.	A/199 z 22.04.1930 r. 31.12.1987 r.
91.	NIEDŹWIEDŹ	Kościół parafialny p.w. św. Jerzego	nr. dz. ewid.: 154 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.154	prezb. k. XIII w., nawa, wieża 1 poł. XIV w., poł. XIX w.	A/199 z 22.04.1930 r.
92.	NIEDŹWIEDŹ	Cmentarz parafialny w zespole kościoła	nr. dz. ewid.: 154 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.154	na terenie cm. śred., poł. XIX w.	A/199 z 31.12.1987 r.
93.	NIEDŹWIEDŹ	Układ przestrzenny zespołu dworskiego	nr. dz. ewid.: 151, 173/1, 173/2 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.151, 173/1	2 poł. XIX – 1 ćw. XX w.	A/936 z 22.09.1960 r. 08.10.1984 r.
94.	NIEDŹWIEDŹ	Pałac w założeniu pałacowo-parkowym	Niedźwiedź nr 56 nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	XIX/XX w.	A/936 z 22.09.1960 r.
95.	NIEDŹWIEDŹ	Park w założeniu pałacowo-parkowym	nr. dz. ewid.: 151, 173/1, 173/2 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.151, 173/1, 173/2	XIX/XX w.	A/936 z 08.10.1984 r.
96.	NIEDŹWIEDŹ	Spichlerz w zespole podworskim	nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	2 poł. XIX w.	
97.	NIEDŹWIEDŹ	Obora w zespole dworskim	nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	2 poł. XIX w., przeb. 2 poł. XX w.	
98.	NIEDŹWIEDŹ	Dom ogrodnika w zespole dworskim	nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	2 poł. XIX w.	
99.	NIEDŹWIEDŹ	Brama północna i ogrodzenie zespołu dworskiego	nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	2 poł. XIX w.	
100.	NIEDŹWIEDŹ	Figura Matki Boskiej w zespole dworskim	nr. dz. ewid.: 173/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.173/1	2 poł. XIX w.	
101.	NIEDŹWIEDŹ	Sześciórak w zespole dworskim	Niedźwiedź nr 64 nr. dz. ewid.: 95/10 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.95/10	XIX/XX w.	
102.	NIEDŹWIEDŹ	Czworak w zespole dworskim	Niedźwiedź nr 65 nr. dz. ewid.: 95/9 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.95/9	XIX/XX w.	
103.	NIEDŹWIEDŹ	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	Niedźwiedź nr 59 nr. dz. ewid.: 91/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.91/1	XIX/XX w.	
104.	NIEDŹWIEDŹ	Budynek mieszkalny	Niedźwiedź nr 69 nr. dz. ewid.: 90 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.90	XIX/XX w.	
105.	NIEDŹWIEDŹ	Młyn	Niedźwiedź nr 74 nr. dz. ewid.: 84 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.84	4 ćw. XIX w.	

106.	NIEDŹWIEDŹ	Dom młynarza	Niedźwiedź nr 73 nr. dz. ewid.: 85/1 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.85/1	4 ćw. XIX w.	
107.	NIEDŹWIEDŹ	Budynek mieszkalny	Niedźwiedź nr 79 nr. dz. ewid.: 165 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.165	XIX/XX w.	
108.	NIEDŹWIEDŹ	Plebania	Niedźwiedź nr 81 nr. dz. ewid.: 158/2 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.158/2	XIX/XX w.	
109.	NIEDŹWIEDŹ	Cmentarz ewangelicki	nr. dz. ewid.: 105/2 obręb: NIEDŹWIEDŹ ID: 041702_2.0006.105/2	2 poł. XIX w.	
110.	WIELKIE PUŁKOWO	Założenie dworsko-parkowe Feliksowo	nr. dz. ewid.: 12/11, 12/12, 12/13, 12/14 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 12/11, 12/12, 12/13, 12/14	koniec XIX w.	
111.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwór w zespole podworskim „Felixowo”	Wielkie Pułkowo nr 72 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 12/14 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007.12/14	koniec XIX w.	
112.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwojak w zespole podworskim „Felixowo”	Wielkie Pułkowo nr 70 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 12/1 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 12/1	koniec XIX w.	
113.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwojak w zespole podworskim „Felixowo”	Wielkie Pułkowo nr 71 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 12/1 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 12/1	koniec XIX w.	
114.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalno-gospodarczy	Wielkie Pułkowo nr 2 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 92/3 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 92/3	XIX/XX w.	
115.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Wielkie Pułkowo nr 3 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 90 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 90	XIX/XX w.	
116.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Wielkie Pułkowo nr 8 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 179 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 179	XIX/XX w.	
117.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Wielkie Pułkowo nr 14 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 104 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 104	XIX/XX w.	
118.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	Wielkie Pułkowo nr 16 87-207 Wielkie Pułkowo nr. dz. ewid.: 122/1 obręb: WIELKIE PUŁKOWO ID: 041702_2.0007. 122/1	XIX/XX w.	
119.	WIELKIE RADOWISKA	Historyczny układ ruralistyczny – typ ulicówka	a działkach ewid. zgodnie z załączoną na karcie mapką obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.	XIII/XIV w.	
120.	WIELKIE RADOWISKA	Zespół kościoła parafialnego p.w. Jakuba Apostoła	Wielkie Radowiska nr 127 nr. dz. ewid.: 211/8 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008. 211/8	1 poł. XIV w., XIV/XV w., wieża 1580, 1805 r.; cment. na gruncie cment. z XIV w., 2 poł. XIX w..	A/200 z 13.07.1936 r.

121.	WIELKIE RADOWISKA	kościół parafialny p.w. Jakuba Apostoła	Wielkie Radowiska nr 127 nr. dz. ewid.: 211/8 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.211/8	1 poł. XIV w., XIV/XV w., wieża 1580, 1805 r.;	A/200 z 13.07.1936 r.
122.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz przykościelny	nr. dz. ewid.: 211/8 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.211/8	na gruncie cment. z XIV w., 2 poł. XIX w..	
123.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	Wielkie Radowiska nr 8 nr. dz. ewid.: 194/3 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.194/3	XIX/XX w..	
124.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	Wielkie Radowiska nr 56 nr. dz. ewid.: 118/2 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.118/2	XIX/XX w..	
125.	WIELKIE RADOWISKA	Plebania	Wielkie Radowiska nr 60 nr. dz. ewid.: 469/3 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.469/3	XIX/XX w..	
126.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek gospodarczy przy plebanii	nr. dz. ewid.: 441/6, 471 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.441/6, 471	XIX/XX w..	
127.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	Wielkie Radowiska nr 75 nr. dz. ewid.: 248/1 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.248/1	XIX/XX w..	
128.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	Wielkie Radowiska nr 98 nr. dz. ewid.: 283/3 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.283/3	XIX/XX w..	
129.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	Wielkie Radowiska nr 126 nr. dz. ewid.: 211/7, 211/9 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.211/7, 211/9	XIX/XX w..	
130.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz parafialny	nr. dz. ewid.: 477 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.477	pocz. XX w..	
131.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz choleryczny	nr. dz. ewid.: 334 obręb: WIELKIE RADOWISKA ID: 041702_2.0008.334	pocz. XX w..	

5.4.2 Stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dębowa Łąka

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”. Są to więc pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Zabytki archeologiczne stanowią szczególną grupę zabytków, ponieważ są to obiekty rozproszone, obecne praktycznie wszędzie, także z dala od terenów współcześnie zamieszkałych. Zgodnie z prawem każdy zabytek archeologiczny, niezależnie od własności gruntu, na którym został odnaleziony, jest własnością państwa. Europejska konwencja o ochronie archeologicznego dziedzictwa kulturowego uznaje zabytki archeologiczne za źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Wskazano więc dwa wymiary dla ochrony: poznawczy (naukowy) i zachowawczy, które od dawna ścierają się w teorii, jak i praktyce ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego. Z jednej strony środowisko archeologów naciska na prowadzenie badań wykopaliskowych – określanych jako inwazyjne (niszczące) oraz badania nieinwazyjne (prospekcja geofizyczna, metody teledetekcyjne). Obie metody badań prowadzą do poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z

szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów). Po drugiej stronie stoją działania zmierzające do zachowania dla przyszłych pokoleń jak największej części archeologicznego dziedzictwa kulturowego w niezmienionej formie (także nienaruszonego i nie przekształconego w wyniku badań).

Podstawą do ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest prowadzony od 1978 r. ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Program ten systematyzuje zasób wiedzy o terenie poprzez terenową prospekcję archeologiczną z uwzględnieniem informacji o wcześniejszych badaniach, zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach naukowo badawczych oraz publikacjach naukowych i popularno-naukowych. Dokumentacja AZP, na którą składają się karty ewidencyjne reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania kraju. Do zbioru włączane są nowe karty ewidencyjne, które zgodnie z nowym rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (t.j. Dz. U. 2021 poz. 566) noszą nazwy „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego lądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego śródlądowego”; „Karta ewidencyjna zabytku archeologicznego podwodnego morskiego”. Karty ewidencyjne zabytków archeologicznych są włączane w zasób wojewódzkiej ewidencji zabytków i dokumentacja stanowisk archeologicznych w ewidencji wojewódzkiej jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i musi być odzwierciedlana w prowadzonych przez gminy Gminnych Ewidencjach Zabytków.

Prowadzona przez gminy ewidencja zabytków archeologicznych ma za zadanie informowanie o obecności w danym miejscu nieruchomego zabytku archeologicznego. Zgodnie z przepisami prawa, każdy kto zamierza realizować roboty ziemne na terenie, gdzie znajdują się zabytki archeologiczne, prowadzić roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru lub ewidencji zabytków objętym ochroną na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, planuje zmiany charakteru dotychczasowego przeznaczenia terenu, które mogą doprowadzić do przekształcenia lub uszkodzenia zabytku archeologicznego (stanowiska archeologicznego), jest zobowiązany przeprowadzić (czyli sfinansować) badania archeologiczne w zakresie ustalonym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Badania archeologiczne prowadzone na stanowiskach mogą mieć charakter inwazyjny (niszczący) oraz badania nieinwazyjne z wykorzystaniem metod geofizycznych, teledetekcyjnych. Obie metody badań dają możliwość poznania poszczególnych stanowisk, zabytków czy problemów związanych z szeroko rozumianą przeszłością, w tym zwłaszcza w sytuacjach zagrożenia zniszczeniem lub uszkodzeniem substancji zabytkowej (nawarstwień, obiektów, materiałów i ich kontekstów).

Jeśli na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne mają być prowadzone roboty budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności istnieje obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych. **Obowiązek przeprowadzenia badań archeologicznych reguluje art. 31 ustawy o ochronie zabytków, w myśl którego osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna, która zamierza realizować roboty ziemne lub dokonać zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego, jest obowiązana pokryć koszty badań archeologicznych oraz ich dokumentacji, jeżeli przeprowadzenie tych badań jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.** Zgodnie zaś z art. 31 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych ustala wojewódzki konserwator zabytków w drodze decyzji wyłącznie w takim zakresie, w jakim roboty

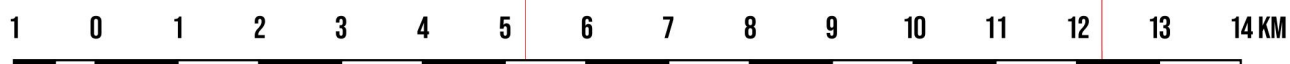
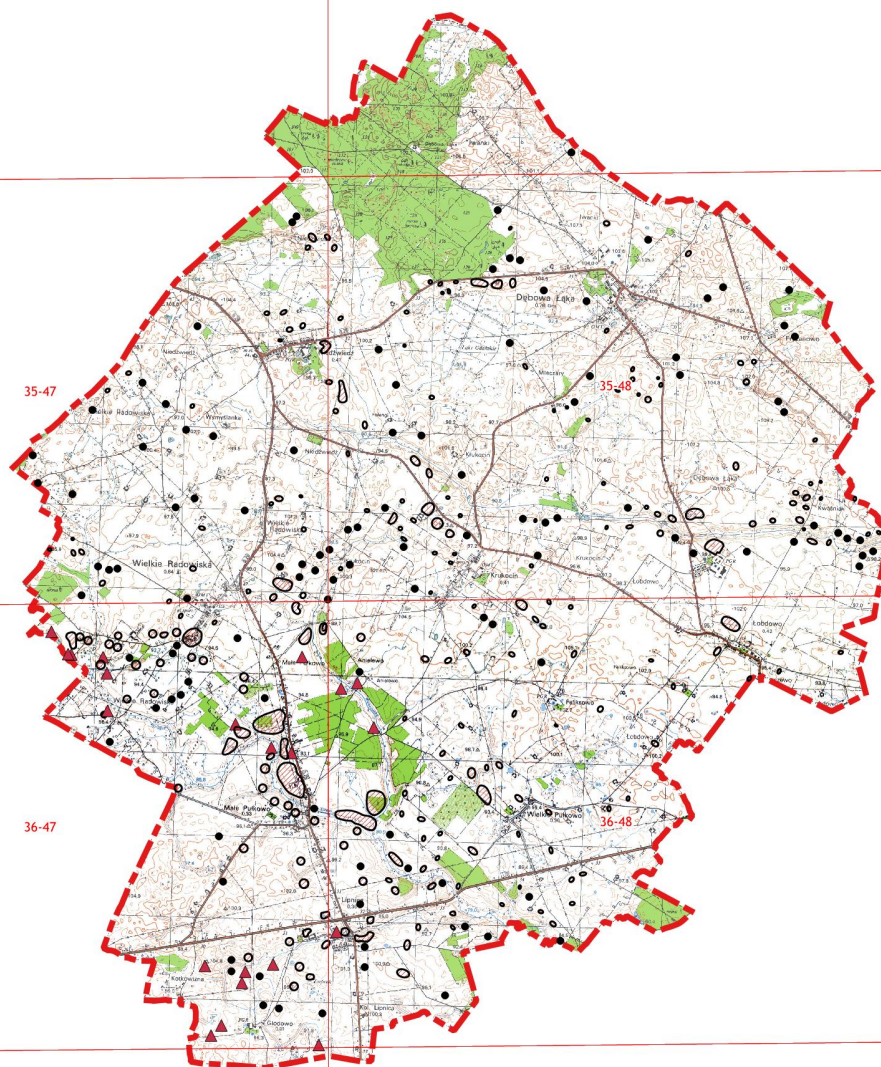
budowlane albo roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, zniszczą lub uszkodzą zabytek archeologiczny. Zatem obowiązek przeprowadzenia prac archeologicznych istnieje tylko wówczas, kiedy występuje ryzyko przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego i o ile przeprowadzenie badań jest niezbędne w celu ochrony zabytków.

Na terenie gminy Dębowa Łąka zlokalizowano 379 stanowisk archeologicznych, włączając 14 stanowisk znanych z danych archiwalnych, których lokalizacja nie została potwierdzona w terenie podczas badań AZP. Prawie wszystkie stanowiska archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Dębowa Łąka są to stanowiska nowoodkryte podczas badań powierzchniowych, przeprowadzonych w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP). Archeologiczne Zdjęcie Polski to ogólnopolski program badawczo-ewidencyjny opracowany w Ośrodku Dokumentacji Zabytków i wdrożony do realizacji w 1978 r. Jego celem jest rozpoznanie, metodą badań powierzchniowych i poprzez kwerendę źródłową, stanowisk archeologicznych na terenie całego kraju oraz budowa archiwum informacji o stanowiskach archeologicznych rozpoznanych tą metodą. Na potrzeby realizacji programu obszar kraju podzielono na tzw. arkusze i tereny gminy Dębowa Łąka znajdują się na następujących arkuszach AZP: w nawiasach podano rok, w którym przeprowadzono badania AZP oraz liczbę stanowisk zarejestrowanych na obszarze w obrębie gminy

- 34-48 (1990 r., na obszarze w obrębie gminy zarejestrowano 1 stanowisko),
- 35-47 (1987 r., na obszarze w obrębie gminy zarejestrowano 83 stanowiska),
- 35-48 (1990 r., na obszarze w obrębie gminy zarejestrowano 128 stanowisk),
- 36-47 (1986 r. i 2012 r., na obszarze w obrębie gminy zarejestrowano 104 stanowiska),

- 36-48 (1997 r., na obszarze w obrębie gminy zarejestrowano 63 stanowiska).

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE W GMINIE DĘBOWA ŁĄKA NA TLE PODZIAŁU NA OBSZARY ARCHEOLOGICZNEGO ZDJĘCIA POLSKI (AZP)

Dokumentacja badań na wymienionych obszarach zawiera rzetelną kwerendę materiałów archiwalnych, a materiał kartograficzny w nich zawarty odpowiada standardom dokumentacji AZP tworzonemu w danym okresie i jest całkowicie wystarczająca dla dokładnej lokalizacji poszczególnych punktów osadniczych.

Naukowcy przeprowadzający badania powierzchniowe w ramach AZP zwracali uwagę na zaawansowane niszczenie stanowisk archeologicznych wskutek stosowania głębokiej orki, przy użyciu ciężkiego sprzętu rolniczego. Fakt ten w połączeniu z tym, że większość stanowisk zlokalizowana jest na glebach lekkich powoduje bardzo szybką destrukcję stanowisk. Zniszczenia te manifestują się na powierzchni wychodniami obiektów: jam, palenisk, warstwy kulturowej nasyconej zabytkami. Badacze postulowali przeprowadzenie szczegółowej inwentaryzacji wybranych stanowisk.

Tabela 3: Wykaz stanowisk archeologicznych z gminy Dębowa Łąka

	Miejscowość	Obszar AZP / Nr stanowiska na obszarze	Nr w miej.	Funkcja - chronologia
1.	Dębowa Łąka	35-48/36	1	osada – okres wpływów rzymskich
2.	Dębowa Łąka	35-48/37	2	osada – okres wpływów rzymskich
3.	Dębowa Łąka	35-48/38	3	osada – okres wpływów rzymskich
4.	Dębowa Łąka	35-48/39	4	osada – okres wpływów rzymskich
5.	Dębowa Łąka	35-48/40	5	osada – okres wpływów rzymskich
6.	Dębowa Łąka	35-48/41	6	ślad osadnictwa – pradzieje
7.	Dębowa Łąka	35-48/42	7	ślad osadnictwa – pradzieje
8.	Dębowa Łąka	35-48/43	8	obozowisko – ok. halsztacki-ok. lateński
9.	Dębowa Łąka	35-48/44	9	osada – neolit (KPL) osada – neolit (KAK) ślad osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
10.	Dębowa Łąka	35-48/48	10	ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze-ok. nowożytny
11.	Dębowa Łąka	35-48/49	11	osada – późne średniowiecze
12.	Dębowa Łąka	35-48/58	12	ślad osadnictwa – epoka kamienia
13.	Dębowa Łąka	35-48/68	13	ślad osadnictwa – pradzieje
14.	Dębowa Łąka	35-48/69	14	stanowisko domniemane - nieokreślone
15.	Dębowa Łąka	35-48/102	15	osada – ok. halsztacki-ok. lateński ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
16.	Dębowa Łąka	35-48/103	16	stanowisko domniemane - nieokreślone
17.	Dębowa Łąka	35-48/104	17	osada – okres wpływów rzymskich(?) osada – wczesne średniowiecze
18.	Dębowa Łąka	35-48/105	18	ślad osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
19.	Dębowa Łąka	35-48/106	19	ślad osadnictw – ok. halsztacki-ok. lateński
20.	Dębowa Łąka	35-48/111	20	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
21.	Dębowa Łąka	35-48/112	21	ślad osadnictwa – epoka kamienia osada – ok. halsztacki-ok. lateński
22.	Dębowa Łąka	35-48/116	22	osada – neolit (KL) ślad osadnictwa – k. lużycka ślad osadnictwa – okres wpływów rzymskich
23.	Dębowa Łąka	35-48/117	23	ślad osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu ślad osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
24.	Dębowa Łąka	35-48/118	24	ślad osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu osada – wczesne średniowiecze
25.	Dębowa Łąka	35-48/119	25	osada – późne średniowiecze
26.	Dębowa Łąka	35-48/120	26	ślad osadnictwa – pradzieje
27.	Dębowa Łąka	35-48/121	27	ślad osadnictwa – neolit (KPL)
28.	Dębowa Łąka	35-48/122	28	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
29.	Dębowa Łąka	35-48/123	29	ślad osadnictwa – pradzieje
30.	Dębowa Łąka	35-48/124	30	ślad osadnictwa – pradzieje
31.	Dębowa Łąka	35-48/125	31	ślad osadnictwa – neolit
32.	Dębowa Łąka	35-48/126	32	osada – późne średniowiecze
33.	Dębowa Łąka	35-48/127	33	ślad osadnictwa – pradzieje
34.	Dębowa Łąka	35-48/128	34	ślad osadnictwa – neolit osada – ok. halsztacki-ok. lateński

35.	Dębowa Łąka	35-48/129	35	śląd osadnictwa – neolit
36.	Dębowa Łąka	35-48/130	36	śląd osadnictwa – pradzieje
37.	Dębowa Łąka	35-48/131	37	osada – neolit (KCWR)
38.	Dębowa Łąka	35-48/132	38	osada – neolit (KCWR)
39.	Dębowa Łąka	35-48/133	39	osada – neolit (KCWR) śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
40.	Dębowa Łąka	35-48/134	40	osada – neolit (KCWR)
41.	Dębowa Łąka	35-48/135	41	osada – neolit (KCWR)
42.	Dębowa Łąka	35-48/136	42	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL) śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – neolit (KAK?)
43.	Dębowa Łąka	35-48/137	43	śląd osadnictwa – pradzieje
44.	Dębowa Łąka	35-48/138	44	stanowisko domniemane - nieokreślone
45.	Dębowa Łąka	35-48/141	45	osada – późne średniowiecze-nowożytność
46.	Dębowa Łąka	35-48/142	46	śląd osadnictwa – neolit
47.	Dębowa Łąka	35-48/143	47	śląd osadnictwa – neolit (KL?)
48.	Dębowa Łąka	34-48/94	48	śląd osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
49.	Kurkocin	35-47/84	1	śląd osadnictwa – I okres epoki brązu (?)
50.	Kurkocin	35-47/85	2	śląd osadnictwa – I okres epoki brązu
51.	Kurkocin	35-47/86	3	obozowisko – I okres epoki brązu
52.	Kurkocin	35-47/87	4	śląd osadnictwa – neolit (KCWR)
53.	Kurkocin	35-47/124	5	śląd osadnictwa – epoka kamienia
54.	Kurkocin	35-47/125	6	obozowisko – neolit (KCWR)
55.	Kurkocin	35-47/126	7	śląd osadnictwa – epoka kamienia
56.	Kurkocin	35-47/127	8	osada – neolit (KCWR)
57.	Kurkocin	35-48/1	9	śląd osadnictwa – ok. halszacki-ok. lateński osada – późne średniowiecze
58.	Kurkocin	35-48/2	10	osada – neolit (KL?)
59.	Kurkocin	35-48/3	11	osada – pradzieje
60.	Kurkocin	35-48/4	12	osada – neolit (KCWR) śląd osadnictwa – neolit (KL) osada – późne średniowiecze
61.	Kurkocin	35-48/5	13	śląd osadnictwa – neolit (KCWR?)
62.	Kurkocin	35-48/6	14	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL) śląd osadnictwa – neolit (KCWR?, KL?)
63.	Kurkocin	35-48/7	15	osada – neolit (KCWR) osada – schyłkowy neolit śląd osadnictwa – neolit (KCWR?, schyłkowy neolit) osada – ok. halszacki-ok. lateński osada – późne średniowiecze
64.	Kurkocin	35-48/8	16	osada – ok. halszacki-ok. lateński
65.	Kurkocin	35-48/9	17	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL)
66.	Kurkocin	35-48/10	18	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL) śląd osadnictwa – neolit (KPL) osada – neolit (KAK)
67.	Kurkocin	35-48/11	19	osada – neolit (KAK)
68.	Kurkocin	35-48/12	20	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL) śląd osadnictwa – neolit (KCWR?, KL?)

69.	Kurkocin	35-48/13	21	śląd osadnictwa – neolit (KCWR)
70.	Kurkocin	35-48/14	22	osada – późne średniowiecze
71.	Kurkocin	35-48/15	23	śląd osadnictwa – pradzieje
72.	Kurkocin	35-48/16	24	obozowisko – pradzieje
73.	Kurkocin	35-48/17	25	osada – późne średniowiecze
74.	Kurkocin	35-48/18	26	osada – k. lużycka
75.	Kurkocin	35-48/19	27	osada – k. lużycka
76.	Kurkocin	35-48/20	28	osada – k. lużycka
77.	Kurkocin	35-48/21	29	obozowisko – I okres epoki brązu
78.	Kurkocin	35-48/22	30	osada – pradzieje
79.	Kurkocin	35-48/23	31	osada – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
80.	Kurkocin	35-48/24	32	śląd osadnictwa – epoka kamienia
81.	Kurkocin	35-48/32	33	osada – neolit (KCWR) śląd osadnictwa – neolit (KAK) osada – ok. halsztacki-ok. lateński
82.	Kurkocin	35-48/33	34	osada – okres wpływów rzymskich
83.	Kurkocin	35-48/34	35	osada – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu osada – okres wpływów rzymskich
84.	Kurkocin	35-48/35	36	śląd osadnictwa – epoka kamienia śląd osadnictwa – pradzieje
85.	Kurkocin	35-48/46	37	śląd osadnictwa – pradzieje
86.	Kurkocin	35-48/47	38	obozowisko – neolit (KAK)
87.	Kurkocin	35-48/82	39	osada – neolit (KAK)
88.	Kurkocin	35-48/83	40	osada – okres wpływów rzymskich
89.	Kurkocin	35-48/89	41	śląd osadnictwa – neolit (KAK)
90.	Kurkocin	35-48/90	42	osada – pradzieje
91.	Kurkocin	35-48/96	43	śląd osadnictwa – epoka kamienia
92.	Kurkocin	35-48/97	44	osada – późne średniowiecze
93.	Kurkocin	35-48/98	45	obozowisko – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
94.	Kurkocin	35-48/99	46	śląd osadnictwa – pradzieje
95.	Kurkocin	35-48/100	47	śląd osadnictwa – pradzieje
96.	Kurkocin	35-48/101	48	osada – późne średniowiecze
97.	Kurkocin	35-48/144	49	śląd osadnictwa – neolit (KCW)
98.	Kurkocin	36-47/217	50	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
99.	Kurkocin	36-48/6	51	osada – późne średniowiecze–nowożytność
100.	Kurkocin	36-48/7	52	osada – późne średniowiecze–nowożytność
101.	Kurkocin	36-48/8	53	osada – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa - późne średniowiecze
102.	Kurkocin	36-48/59	54	śląd osadnictwa – pradzieje
103.	Kurkocin	36-48/60	55	śląd osadnictwa – pradzieje osada - nowożytność
104.	Male Pulkowo	35-47/197	(11)*	osada – okres wpływów rzymskich
105.	Lipnica	36-47/80	1	osada – wczesne średniowiecze (XIII w.) osada – późne średniowiecze
106.	Lipnica	36-47/81	2	osada – późne średniowiecze
107.	Lipnica	36-47/82	3	osada – późne średniowiecze
108.	Lipnica	36-47/83	4	osada – późne średniowiecze
109.	Lipnica	36-47/84	5	śląd osadnictwa – neolit (KAK) śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich

				śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze
110.	Lipnica	36-47/85	6	śląd osadnictwa – epoka kamienia śląd osadnictwa - neolit
111.	Lipnica	36-47/86	7	śląd osadnictwa – neolit (KAK) śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
112.	Lipnica	36-47/89	9	śląd osadnictwa – neolit (KAK) śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
113.	Lipnica	36-47/96	10	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze
114.	Lipnica	36-47/97	11	śląd osadnictwa - pradzieje śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze
115.	Lipnica	36-47/98	12	śląd osadnictwa – neolit
116.	Lipnica	36-47/99	13	śląd osadnictwa – nieokreślone śląd osadnictwa - neolit osada – późne średniowiecze
117.	Lipnica	36-47/100	14	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze
118.	Lipnica	36-47/101	15	śląd osadnictwa – neolit śląd osadnictwa – nowożytność
119.	Lipnica	36-47/102	16	osada – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
120.	Lipnica	36-47/103	17	śląd osadnictwa – pradzieje
121.	Lipnica	36-47/104	18	śląd osadnictwa – neolit osada – ok. halsztacki-ok. lateński
122.	Lipnica	36-47/105	19	śląd osadnictwa – neolit śląd osadnictwa – neolit (KCWR) śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu śląd osadnictwa – nowożytność
123.	Lipnica	36-47/110	20	osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
124.	Lipnica	36-48/27	21	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
125.	Lipnica	36-48/28	22	osada – wczesne średniowiecze
126.	Lipnica	36-48/29	23	osada – późne średniowiecze-nowożytność
127.	Lipnica	36-48/30	24	śląd osadnictwa – neolit (KAK) osada - ok. halsztacki-ok. lateński
128.	Lipnica	36-48/31	25	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
129.	Lipnica	36-48/32	26	śląd osadnictwa – neolit (KPL)
130.	Lipnica	36-48/33	27	śląd osadnictwa – epoka kamienia osada – późne średniowiecze
131.	Lipnica	36-48/34	28	osada – późne średniowiecze-nowożytność
132.	Lipnica	36-48/35	29	osada – późne średniowiecze-nowożytność
133.	Lipnica	36-48/36	30	osada – późne średniowiecze
134.	Lipnica	36-48/38	31	osada – neolit (KPL)
135.	Lipnica	36-48/39	32	osada – neolit (KAK) śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
136.	Lipnica	36-47/170	36	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
137.	Lipnica	36-47/171	37	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
138.	Lipnica	36-47/172	38	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
139.	Lipnica	36-47/173	39	osada – późne średniowiecze
140.	Lipnica	36-47/174	40	osada – neolit (KPL) osada – późne średniowiecze osada – nowożytność

141.	Lipnica	36-47/175	41	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze osada – nowożytność
142.	Lipnica	36-47/176	42	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
143.	Lipnica	36-47/177	43	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
144.	Lipnica	36-47/178	44	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
145.	Lipnica	36-47/179	45	osada – nowożytność
146.	Lipnica	36-47/182	46	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
147.	Lipnica	36-47/183	47	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
148.	Lipnica	36-47/112		znalezisko luźne – neolit (KCW) znalezisko luźne – neolit (KCS)
149.	Lipnica	36-47/113		znalezisko luźne – neolit
150.	Lipnica	36-47/114		znalezisko luźne – neolit (KAK)
151.	Łobdowo	35-48/57	1	osada – późne średniowiecze
152.	Łobdowo	35-48/60	2	śląd osadnictwa – neolit?
153.	Łobdowo	35-48/61	3	śląd osadnictwa – pradzieje
154.	Łobdowo	35-48/62	4	śląd osadnictwa – epoka kamienia
155.	Łobdowo	35-48/63	5	osada – ok. halsztacki-ok. lateński śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
156.	Łobdowo	35-48/64	6	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
157.	Łobdowo	35-48/71	7	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
158.	Łobdowo	35-48/72	8	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
159.	Łobdowo	35-48/73	9	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
160.	Łobdowo	35-48/74	10	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
161.	Łobdowo	35-48/75	11	osada – okres wpływów rzymskich
162.	Łobdowo	35-48/76	12	śląd osadnictwa – pradzieje
163.	Łobdowo	35-48/77	13	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
164.	Łobdowo	35-48/78	14	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
165.	Łobdowo	35-48/79	15	śląd osadnictwa – neolit (KCWR?) śląd osadnictwa – neolit (KPL) osada – neolit (KAK) osada – wczesne średniowiecze (XI-XII w.)
166.	Łobdowo	35-48/80	16	śląd osadnictwa – epoka kamienia
167.	Łobdowo	35-48/81	17	osada – okres wpływów rzymskich
168.	Łobdowo	35-48/84	18	osada – okres wpływów rzymskich
169.	Łobdowo	35-48/85	19	śląd osadnictwa – epoka kamienia
170.	Łobdowo	35-48/86	20	osada – okres wpływów rzymskich
171.	Łobdowo	35-48/87	21	osada – pradzieje
172.	Łobdowo	35-48/88	22	śląd osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
173.	Łobdowo	35-48/91	23	śląd osadnictwa – pradzieje
174.	Łobdowo	35-48/92	24	śląd osadnictwa –neolit
175.	Łobdowo	35-48/93	25	śląd osadnictwa – schyłkowy neolit-I okres epoki brązu
176.	Łobdowo	35-48/107	26	osada – nowożytność
177.	Łobdowo	35-48/108	27	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
178.	Łobdowo	35-48/109	28	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
179.	Łobdowo	35-48/110	29	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
180.	Łobdowo	35-48/113	30	osada – ok. halsztacki-ok. lateński

181.	Łobdowo	35-48/114	31	osada – pradzieje
182.	Łobdowo	35-48/115	32	śląd osadnictwa - pradzieje śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
183.	Łobdowo	36-48/50	33	śląd osadnictwa – neolit (KPCW) osada – nowożytność
184.	Łobdowo	36-48/56	34	osada – późne średniowiecze-nowożytność
185.	Łobdowo	36-48/57	35	osada – późne średniowiecze-nowożytność
186.	Łobdowo	36-48/61	36	osada – nowożytność
187.	Łobdowo	36-48/79	37	osada – nowożytność
188.	Łobdowo	36-48/80	38	osada – późne średniowiecze
189.	Łobdowo	36-48/81	39	śląd osadnictwa - pradzieje osada – późne średniowiecze
190.	Male Pulkowo	36-47/50	1	osada – okres wpływów rzymskich
191.	Male Pulkowo	36-47/51	2	osada – neolit (KAK) osada – ok. halszacki-ok. lateński śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa – późne średniowiecze
192.	Male Pulkowo	36-47/52	3	osada – neolit (KPL) osada – neolit (KAK) śląd osadnictwa - neolit śląd osadnictwa – ok. halszacki osada – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze
193.	Male Pulkowo	36-47/58	4	śląd osadnictwa - neolit
194.	Male Pulkowo	36-47/59	5	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa - późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
195.	Male Pulkowo	36-47/60	6	śląd osadnictwa – neolit śląd osadnictwa – k. lużycka śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich grób ciałopalny - pradzieje osada – wczesne średniowiecze osada - późne średniowiecze osad – nowożytność
196.	Male Pulkowo	36-47/90	7	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – neolit (KAK) osada – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa - późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
197.	Male Pulkowo	36-47/91	8	śląd osadnictwa – neolit
198.	Male Pulkowo	36-47/92	9	osada – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
199.	Male Pulkowo	36-47/94	10	śląd osadnictwa – neolit (KCWR) osada – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
200.	Male Pulkowo	36-47/95	11	osada – okres wpływów rzymskich osada – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
201.	Male Pulkowo	36-47/106	12	osada – neolit (KAK) osada – wczesne średniowiecze osada – nowożytność
202.	Male Pulkowo	36-47/107	13	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
203.	Male Pulkowo	36-47/108	14	osada – neolit (KAK) śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
204.	Male Pulkowo	36-47/109	15	osada – wczesne średniowiecze (XIII w.)
205.	Male Pulkowo	36-48/5	16	śląd osadnictwa – neolit (KCWR)
206.	Male Pulkowo	36-47/167	19	śląd osadnictwa – neolit
207.	Male Pulkowo	36-47/168	20	śląd osadnictwa – pradzieje

208.	Male Pulkowo	36-47/180	21	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
209.	Male Pulkowo	36-47/181	22	śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa – późne średniowiecze osada – nowożytność
210.	Male Pulkowo	36-47/184	23	śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze
211.	Male Pulkowo	36-47/185	24	osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
212.	Male Pulkowo	36-47/186	25	osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
213.	Male Pulkowo	36-47/187	26	osada – neolit śląd osadnictwa – ok. halsztacki osada – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa – późne średniowiecze
214.	Male Pulkowo	36-47/188	27	osada – neolit (KPL) osada – ok. lateński śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich osada – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze
215.	Male Pulkowo	36-47/189	28	śląd osadnictw – neolit (KAK) osada – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
216.	Male Pulkowo	36-47/190	29	osada – wczesne średniowiecze
217.	Male Pulkowo	36-47/211	30	śląd osadnictw – neolit (KPL)
218.	Male Pulkowo	36-47/212	31	śląd osadnictwa – nowożytność
219.	Male Pulkowo	36-47/213	32	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
220.	Male Pulkowo	36-47/214	33	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze
221.	Male Pulkowo	36-47/215	34	osada – neolit osada – ok. halsztacki osada – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze
222.	Male Pulkowo	36-47/218	35	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
223.	Male Pulkowo	36-47/120		znalezisko luźne - neolit
224.	Niedźwiedź	35-47/110	1	osada – późne średniowiecze
225.	Niedźwiedź	35-47/111	2	osada – późne średniowiecze
226.	Niedźwiedź	35-47/112	3	osada – późne średniowiecze
227.	Niedźwiedź	35-47/113	4	osada – późne średniowiecze
228.	Niedźwiedź	35-47/114	5	śląd osadnictwa – neolit (KPL) osada – późne średniowiecze
229.	Niedźwiedź	35-47/115	6	śląd osadnictwa – schyłkowy neolit osada – późne średniowiecze
230.	Niedźwiedź	35-47/116	7	osada – neolit (KL) osada – neolit (KPL) osada – późne średniowiecze
231.	Niedźwiedź	35-47/117	8	śląd osadnictwa - nieokreślony obozowisko – neolit (KPL)
232.	Niedźwiedź	35-47/118	9	śląd osadnictwa – nieokreślony osada – późne średniowiecze
233.	Niedźwiedź	35-47/128	10	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – schyłkowy neolit
234.	Niedźwiedź	35-47/129	11	śląd osadnictwa - nieokreślony
235.	Niedźwiedź	35-47/130	12	osada – późne średniowiecze
236.	Niedźwiedź	35-47/131	13	osada – późne średniowiecze
237.	Niedźwiedź	35-47/132	14	śląd osadnictwa – neolit (KAK) osada – późne średniowiecze
238.	Niedźwiedź	35-47/133	15	osada – późne średniowiecze

239.	Niedźwiedź	35-47/134	16	śląd osadnictwa - nieokreślony obozowisko – neolit (KPL)
240.	Niedźwiedź	35-47/135	17	śląd osadnictwa - neolit (KPL)
241.	Niedźwiedź	35-47/136	18	osada – neolit (KPL) obozowisko – I okres epoki brązu osada – późne średniowiecze
242.	Niedźwiedź	35-47/137	19	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – neolit (KAK) osada – późne średniowiecze
243.	Niedźwiedź	35-47/143	20	osada – neolit (KL) osada – ok. halsztacki-ok. lateński
244.	Niedźwiedź	35-47/144	21	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – I okres epoki brązu
245.	Niedźwiedź	35-47/145	22	śląd osadnictwa - nieokreślony
246.	Niedźwiedź	35-47/146	23	śląd osadnictwa - nieokreślony
247.	Niedźwiedź	35-47/152	25	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
248.	Niedźwiedź	35-48/25	26	osada – okres wpływów rzymskich
249.	Niedźwiedź	35-48/26	27	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
250.	Niedźwiedź	35-48/27	28	osada – pradzieje
251.	Niedźwiedź	35-48/28	29	śląd osadnictwa – schyłkowy neolit
252.	Niedźwiedź	35-48/29	30	śląd osadnictwa – neolit śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich
253.	Niedźwiedź	35-48/30	31	obozowisko – neolit (KAK)
254.	Niedźwiedź	35-48/31	32	śląd osadnictwa – pradzieje
255.	Niedźwiedź	35-48/45	33	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – neolit (KPL)
256.	Niedźwiedź	35-47/199		cmentarzysko – ok. halsztacki (k. pomorska)
257.	Wielkie Pulkowo	36-48/1	1	osada – późne średniowiecze-nowożytność
258.	Wielkie Pulkowo	36-48/2	2	śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich osada – późne średniowiecze-nowożytność
259.	Wielkie Pulkowo	36-48/3	3	osada – późne średniowiecze-nowożytność
260.	Wielkie Pulkowo	36-48/4	4	osada – późne średniowiecze
261.	Wielkie Pulkowo	36-48/9	5	osada – późne średniowiecze-nowożytność
262.	Wielkie Pulkowo	36-48/10	6	śląd osadnictwa - pradzieje osada – późne średniowiecze-nowożytność
263.	Wielkie Pulkowo	36-48/11	7	osada – wczesne średniowiecze (IX w.)
264.	Wielkie Pulkowo	36-48/12	8	osada – późne średniowiecze
265.	Wielkie Pulkowo	36-48/13	9	osada – wczesne średniowiecze
266.	Wielkie Pulkowo	36-48/14	10	śląd osadnictwa – pradzieje
267.	Wielkie Pulkowo	36-48/15	11	osada – ok. halsztacki-ok. lateński cmentarzysko? – późny ok. lateński-ok. wpływów rzymskich
268.	Wielkie Pulkowo	36-48/16	12	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
269.	Wielkie Pulkowo	36-48/17	13	śląd osadnictwa - pradzieje osada – późne średniowiecze-nowożytność
270.	Wielkie Pulkowo	36-48/18	14	śląd osadnictwa - pradzieje śląd osadnictwa – późne średniowiecze
271.	Wielkie Pulkowo	36-48/19	15	osada – późne średniowiecze-nowożytność
272.	Wielkie Pulkowo	36-48/20	16	osada – późne średniowiecze
273.	Wielkie Pulkowo	36-48/21	17	śląd osadnictwa - pradzieje osada – późne średniowiecze-nowożytność
274.	Wielkie Pulkowo	36-48/22	18	osada – późne średniowiecze
275.	Wielkie Pulkowo	36-48/23	19	osada – późne średniowiecze-nowożytność
276.	Wielkie Pulkowo	36-48/24	20	osada – późne średniowiecze

277.	Wielkie Pulkowo	36-48/25	21	osada – późne średniowiecze-nowożytność
278.	Wielkie Pulkowo	36-48/26	22	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
279.	Wielkie Pulkowo	36-48/40	23	śląd osadnictwa – neolit (KPL) osada - nowożytność
280.	Wielkie Pulkowo	36-48/41	24	osada – wczesne średniowiecze
281.	Wielkie Pulkowo	36-48/42	25	śląd osadnictwa - pradzieje
282.	Wielkie Pulkowo	36-48/43	26	osada – wczesne średniowiecze
283.	Wielkie Pulkowo	36-48/44	27	osada – okres wpływów rzymskich
284.	Wielkie Pulkowo	36-48/45	28	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
285.	Wielkie Pulkowo	36-48/46	29	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński osada - nowożytność
286.	Wielkie Pulkowo	36-48/47	30	osada – późne średniowiecze-nowożytność
287.	Wielkie Pulkowo	36-48/48	31	osada – późne średniowiecze-nowożytność
288.	Wielkie Pulkowo	36-48/49	32	osada – nowożytność
289.	Wielkie Pulkowo	36-48/51	33	osada – neolit śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze
290.	Wielkie Pulkowo	36-48/52	34	osada – późne średniowiecze-nowożytność
291.	Wielkie Pulkowo	36-48/53	35	osada – późne średniowiecze-nowożytność
292.	Wielkie Pulkowo	36-48/54	36	osada – późne średniowiecze-nowożytność
293.	Wielkie Pulkowo	36-48/55	37	śląd osadnictwa - neolit osada – późne średniowiecze-nowożytność
294.	Wielkie Pulkowo	36-48/58	38	osada – późne średniowiecze-nowożytność
295.	Wielkie Radowiska	36-47/111	1	grób ciałopalny – ok. halsztacki D (k. pomorska) osada – wczesne średniowiecze osada – nowożytność
296.	Wielkie Radowiska	36-47/43	2	osada – neolit (KPL) śląd osadnictwa – ok. halsztacki osada – wczesne średniowiecze osada – nowożytność
297.	Wielkie Radowiska	36-47/44	3	śląd osadnictwa – neolit (KPL)
298.	Wielkie Radowiska	36-47/46	4	śląd osadnictwa – neolit
299.	Wielkie Radowiska	36-47/47	5	śląd osadnictwa – pradzieje osada – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze
300.	Wielkie Radowiska	36-47/48	6	śląd osadnictwa – neolit (KCWR) śląd osadnictwa – neolit (KAK) śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze śląd osadnictwa – późne średniowiecze
301.	Wielkie Radowiska	36-47/49	7	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
302.	Walczyk / Wielkie Radowiska	35-47/7	7	osada – neolit (KPL)
303.	Wielkie Radowiska	36-47/57	8	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
304.	Wielkie Radowiska	36-47/66	9	śląd osadnictwa – pradzieje osada – okres wpływów rzymskich śląd osadnictwa - wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
305.	Wielkie Radowiska	36-47/67	10	śląd osadnictwa – neolit
306.	Wielkie Radowiska	36-47/68	11	osada – neolit (KPL) osada – późne średniowiecze
307.	Wielkie Radowiska	36-47/69	12	osada – wczesne średniowiecze osada – późne średniowiecze
308.	Wielkie Radowiska	36-47/70	13	osada – wczesne średniowiecze-późne osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
309.	Wielkie Radowiska	36-47/93	14	osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność

310.	Wielkie Radowiska	35-47/6	15	śląd osadnictwa – epoka kamienia
311.	Wielkie Radowiska	35-47/8	16	osada – I okres epoki brązu
312.	Wielkie Radowiska	35-47/9	17	osada – schyłkowy neolit osada – ok. halsztacki-ok. lateński
313.	Wielkie Radowiska	35-47/10	18	osada – schyłkowy neolit
314.	Wielkie Radowiska	35-47/79	19	obozowisko – neolit (KPL)
315.	Wielkie Radowiska	35-47/80	20	śląd osadnictwa – nieokreślony
316.	Wielkie Radowiska	35-47/81	21	śląd osadnictwa – nieokreślony
317.	Wielkie Radowiska	35-47/83	22	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL)
318.	Wielkie Radowiska	35-47/88	23	śląd osadnictwa – neolit (KAK?)
319.	Wielkie Radowiska	35-47/89	24	osada – neolit (KCWR)
320.	Wielkie Radowiska	35-47/90	25	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL) osada – neolit (KPL)
321.	Wielkie Radowiska	35-47/91	26	osada – neolit (KCWR)
322.	Wielkie Radowiska	35-47/92	27	osada – neolit (KCWR) osada – neolit (KL)
323.	Wielkie Radowiska	35-47/93	28	śląd osadnictwa – epoka kamienia
324.	Wielkie Radowiska	35-47/94	29	śląd osadnictwa – neolit (KPL)
325.	Wielkie Radowiska	35-47/95	30	śląd osadnictwa – neolit (KPL)
326.	Wielkie Radowiska	35-47/96	31	śląd osadnictwa – epoka kamienia osada – późne średniowiecze
327.	Wielkie Radowiska	35-47/97	32	śląd osadnictwa – nieokreślony osada – późne średniowiecze
328.	Wielkie Radowiska	35-47/98	33	śląd osadnictwa – nieokreślony osada – późne średniowiecze
329.	Wielkie Radowiska	35-47/99	34	obozowisko – I okres epoki brązu (k. iwieńska)
330.	Wielkie Radowiska	35-47/100	35	obozowisko – schyłkowy neolit śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
331.	Wielkie Radowiska	35-47/101	36	śląd osadnictwa – neolit (KPL) obozowisko – I okres epoki brązu
332.	Wielkie Radowiska	35-47/102	37	śląd osadnictwa – nieokreślony
333.	Wielkie Radowiska	35-47/103	38	osada – ok. halsztacki-ok. lateński osada – późne średniowiecze
334.	Wielkie Radowiska	35-47/104	39	śląd osadnictwa – nieokreślony
335.	Wielkie Radowiska	35-47/105	40	śląd osadnictwa – epoka kamienia
336.	Wielkie Radowiska	35-47/106	41	osada – późne średniowiecze
337.	Wielkie Radowiska	35-47/107	42	śląd osadnictwa – neolit (KPL) śląd osadnictwa – neolit (KAK)
338.	Wielkie Radowiska	35-47/108	43	osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nieokreślony
339.	Wielkie Radowiska	35-47/109	44	śląd osadnictwa – ok. halsztacki-ok. lateński
340.	Wielkie Radowiska	35-47/119	45	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
341.	Wielkie Radowiska	35-47/120	46	osada – schyłkowy neolit osada – ok. halsztacki-ok. lateński
342.	Wielkie Radowiska	35-47/121	47	śląd osadnictwa – neolit (KPL) osada – ok. halsztacki-ok. lateński
343.	Wielkie Radowiska	35-47/122	48	osada – neolit (KPL)
344.	Wielkie Radowiska	35-47/123	49	osada – ok. halsztacki-ok. lateński
345.	Wielkie Radowiska	35-47/142	50	śląd osadnictwa – neolit (KPL?)
346.	Wielkie Radowiska	35-47/148	51	śląd osadnictwa – epoka kamienia osada – późne średniowiecze
347.	Wielkie Radowiska	35-47/151	52	obozowisko – neolit (KPL) śląd osadnictwa – schyłkowy neolit

348.	Wielkie Radowiska	36-47/166	62	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
349.	Wielkie Radowiska	36-47/191	63	śląd osadnictwa – neolit (KPL)
350.	Wielkie Radowiska	36-47/192	64	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
351.	Wielkie Radowiska	36-47/193	65	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
352.	Wielkie Radowiska	36-47/194	66	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
353.	Wielkie Radowiska	36-47/195	67	śląd osadnictwa – nowożytność
354.	Wielkie Radowiska	36-47/196	68	osada – późne średniowiecze
355.	Wielkie Radowiska	36-47/197	69	osada – późne średniowiecze
356.	Wielkie Radowiska	36-47/198	70	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
357.	Wielkie Radowiska	36-47/199	71	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
358.	Wielkie Radowiska	36-47/200	72	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
359.	Wielkie Radowiska	36-47/201	73	osada – wczesna epoka brązu osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
360.	Wielkie Radowiska	36-47/202	74	osada – wczesna epoka brązu śląd osadnictwa – ok. halsztacki śląd osadnictwa – późne średniowiecze osada – nowożytność
361.	Wielkie Radowiska	36-47/203	75	śląd osadnictwa – pradzieje śląd osadnictwa – późne średniowiecze osada – nowożytność
362.	Wielkie Radowiska	36-47/204	76	śląd osadnictwa – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
363.	Wielkie Radowiska	36-47/205	77	osada – późne średniowiecze
364.	Wielkie Radowiska	36-47/206	78	osada – późne średniowiecze
365.	Wielkie Radowiska	36-47/207	79	osada – późne średniowiecze
366.	Wielkie Radowiska	36-47/208	80	osada – późne średniowiecze osada – nowożytność
367.	Wielkie Radowiska	36-47/209	81	śląd osadnictwa – późne średniowiecze osada – nowożytność
368.	Wielkie Radowiska	36-47/210	82	osada – późne średniowiecze śląd osadnictwa – nowożytność
369.	Wielkie Radowiska	36-47/216	83	śląd osadnictwa – późne średniowiecze
370.	Niedźwiedź	35-47/147	(24)*	śląd osadnictwa – epoka kamienia
371.	Wielkie Radowiska	35-47/217		znalezisko luźne – neolit
372.	Wielkie Radowiska	35-47/218		znalezisko luźne – neolit (KPL)
373.	Wielkie Radowiska	35-47/219		osada – neolit (KPL)
374.	Wielkie Radowiska	35-47/220		skarb – neolit (KPL)
375.	Wielkie Radowiska	35-47/221		znalezisko luźne – neolit
376.	Wielkie Radowiska	35-47/222		znalezisko luźne – neolit
377.	Wielkie Radowiska	35-47/223		znalezisko luźne – I okres epoki brązu
378.	Wielkie Radowiska	35-47/224		cmentarzysko – okres wpływów rzymskich
379.	Wielkie Radowiska	35-47/225		osada – wczesne średniowiecze

Wykaz skrótów użytych w tabeli: KCWR- kultura ceramiki wstęgowej rytej; KCW – kultury cyklu wstęgowego; KL – kultura lendzielska KPL – kultura pucharów lejkowatych; KAK – kultura amfor kulistych.

Cieniowanie w kolorze żółtym – stanowiska archeologiczne znane z danych archiwalnych, nie zlokalizowane w terenie.

5.5 Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Ziemia Chełmińska charakteryzuje się olbrzymim potencjałem historycznym i kulturowym. Przez wiele lat był obszarem rywalizacji monarchii Jagiellonów z państwem krzyżackim, została spustoszona podczas wojen szwedzkich, z których tzw. Potop doprowadził do stuletniego upadku. Po rozbiorach Ziemia Chełmińska znalazła się w zaborze pruskim i od połowy XIX w. przeżywała intensywny rozwój w okresie dynamicznej industrializacji, kiedy to powstało wiele budynków przemysłowych i związanych z funkcjonowaniem infrastruktury oraz rozwojem budownictwa mieszkaniowego. W okresie tym ukształtowało się jej artystyczne i kulturowe oblicze. Pod wpływem władz pruskich, a później niemieckich powstała gęsta sieć budynków urzędowych, jak szkoły, którym nadawano najczęściej formy neogotyckie. Niestety ale poczynając od czasów Fryderyka II nastąpiło systematyczne niszczenie gęstej siatki zamków krzyżackich, głównie w celu pozyskania budulca dla twierdzy w Grudziądzu. Tak ukształtowane oblicze kulturowe Ziemi Chełmińskiej dotrwało do II wojny światowej i po jej zakończeniu zaczęło się zmieniać.

Obszar historycznej Ziemi Chełmińskiej odznacza się dużym nasyceniem gotycką architekturą sakralną i warowną, związaną z działalnością zakonu krzyżackiego. Najstarsze dzieła architektury i budownictwa zachowane na terenie gminy Dębowa, będące zarazem jej wizytówką, należą gotyckie kościoły: św. Jerzego w Niedźwiedziu, który powstał na przełomie XIII/XIV w., kościół św. Jakuba Apostoła w Wielkich Radowiskach, przebudowany na przełomie XIV i XV w., św. Bartłomieja w Kurkocinie oraz kościół św. Małgorzaty w Łobdowie. Z Łobdowa pochodził błogosławiony Jan Łobdowczyk, XIII wieczny franciszkanin i mistyk związany z klasztorami w Toruniu i Chełmnie. Wszystkie te kościoły są budowlami jednonawowymi, murowanymi z kamienia polnego i cegły. Kościoły te ulegały zniszczeniu podczas wojen polsko-krzyżackich oraz późniejszej odbudowie, która na szczęście nie prowadziła do zatracenia pierwotnej formy budowli gotyckich.

Obiekty użyteczności publicznej to bardzo liczna grupa obiektów architektury i budownictwa, do której należą budynki przeznaczone na potrzeby administracji publicznej, wymiaru sprawiedliwości, kultury, szkolnictwa, opieki zdrowotnej, obsługi bankowej, handlu, gastronomii, usług, w tym usług pocztowych lub telekomunikacyjnych, turystyki oraz obsługi pasażerów i innym. Obiekty użyteczności publicznej o wartościach kulturowych znajdujące się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego to w przeważającej większości obiekty murowane pochodzące z okresu XIX w. Najlicniejszą grupę tworzą szkoły, Obiekty budownictwa mieszkalnego to najlicniejsza grupa wśród obiektów architektury i budownictwa. Zabudowa ta reprezentowana jest przez różnorodne style architektoniczne. Obiekty przemysłowe i gospodarcze znajdujące się na terenie województwa kujawsko-pomorskiego pochodzą w większości z okresu XVIII-XX w., W zabudowie gospodarczej wyróżniającymi się obiektami są spichrze. W stanie szczątkowym na terenie gminy zachowały się, niegdyś obecne w większości wsi, zespoły dworsko-folwarczne. Założenia te otoczone były zespołami zieleni w postaci parków, a ich skład wchodziły budynki gospodarcze, kolonia mieszkalna dla robotników folwarcznych oraz część rezydencjalna. Po II wojnie światowej większość założeń stała się siedzibami Państwowych Gospodarstw Rolnych lub Spółdzielni Produkcyjnych i wskutek zmiany formy użytkowania, braku dbałości uległa w dużej części destrukcji.

Liczną grupę zabytków stanowią tereny zieleni komponowanej – parki i ogrody, cmentarze, aleje przydrożne. Zielen ta odgrywa dużą rolę w krajobrazie gminy Dębowa Łąka, która posiada typowo rolniczy charakter, pozbawiony większych kompleksów leśnych. Parki podworskie, zadrzewienia śródpolne zastępują rozległe bory i lasy niegdyś pokrywające te tereny. Zadrzewienia mają także duży wpływ na lokalny klimat, wpływając na temperaturę, ruchy powietrza oraz wilgotność. Ta niewielka kępa wysokiej zieleni urozmaica monotony krajobraz tej ziemi. Przydrożne

drzewa należy chronić także ze względu na ich wartości estetyczno-krajobrazowe, przyrodnicze, ekologiczne i praktyczne. Zachowane stare drzewa zachowują pulę genową rodzimych gatunków drzew, a niektóre gatunki jak na przykład lipy w porze kwitnienia dostarczają pożytku dla pszczół. Zimą pnie drzew chronią przed śnieżycami i wiatrem, znacząc trasy komunikacyjne.

Parki w większości związane są założeniami dworsko-folwarcznymi, tworząc wraz z nimi wnętrza architektoniczno-krajobrazowe. Do połowy XIX w. cmentarze, którym towarzyszyła zieleń obrzeżna, zlokalizowane były przy kościołach. W czasach późniejszym cmentarze, ze względów sanitarnych wytyczano poza obszarem zwartej zabudowy. W krajobrazie tworzyły one kępę zieleni wysokiej. Obecnie wszystkie cmentarze ewangelickie nie pełnią już funkcji grzebalnej, ale pozostały czytelnym elementem przestrzeni kulturowej.

Jednym z elementów dziedzictwa kulturowego gminy Dębowa Łąka są wydarzenia związane z historią najnowszej gminy. Na jej terenie znajdują się miejsca pamięci i martyrologii pochodzące z okresu II wojny światowej.

Najcenniejszymi elementami krajobrazu kulturowego w Gminie Dębowa Łąka są obiekty wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego i są to przede wszystkim obiekty architektury sakralnej, która podobnie jak w zdecydowanej większości gmin Polski stanowi jeden z najcenniejszych elementów krajobrazu wsi.

Dębowa Łąka:

- **Kościół filialny, ob. parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła, wpis do rejestru zabytków nr A/197 decyzją z dnia 06.05.1930 r.,**
- **cmentarz parafialny przykościelny wraz z murem ogrodzeniowym przy kościele p.w. śś. Piotra i Pawła, wpis do rejestru zabytków nr A/197 decyzją z dnia 1.12.1987 r.**

Parafia została utworzona zapewne około 1300 r. W 1775 r. kościół przyłączony jako filialny do parafii w Niedźwiedziu, od 1930 r. ponownie parafialny. Do 1992 r. w diecezji chełmińskiej, obecnie diecezja toruńska, dekanat wąbrzeski. Kościół usytuowany na niewielkim wyniesieniu, orientowany, teren wokół kościoła zajmuje cmentarz przykościelny otoczony ceglany murem pokrytym pulpitowo dachówką ceramiczną, z furtkami ujętymi w ceglanych słupkach.

Kościół gotycki, wzniesiony na przełomie XIII/XIV w., w 1410 r. spalony, odbudowany w 1445 r. Na początku XVII w. renesansowa przebudowa: wzniesiona lub przebudowana kruchta od pld, nadbudowa najwyższej kondygnacji wieży zwieńczonej attyką. W 1875 r. gruntowne odnowienie kościoła: z tego okresu prawdopodobnie ceglany fryz wieńczący w ścianach bocznych.

Kościół posadowiony na kamiennych fundamentach, ściany murowane z kamienia polnego z wypełnieniem drobnymi kamieniami i odłamkami cegieł, oraz murowane z cegły w narożach, szczytach i górnych kondygnacjach wieży, od południa kaplica-kostnica otynkowana. Kościół na rzucie prostokąta, od zachodu wieża na rzucie kwadratu, od północy prostokątna zakrystia, od południa kwadratowa kaplica. Bryła zwarta, korpus salowy zamknięty dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną, zakrystia zamknięta dachem

pulpitowym stanowiącym przedłużenie połąci dachu korpusu, kaplica zamknięta dachem dwuspadowym z ozdobnym szczytem. Wieża czterokondygnacyjna, zamknięta dachem namiotowym zwieńczonym metalowym krzyżem. Elewacje ścian korpusu z ciosanego kamienia polnego, z wysuniętą partią cokołu, w górnych partiach ścian wieży, w szczytach i narożach oraz glifach okiennych korpusu cegła. Ściany zwieńczone pasem arkadowego fryzu i gzymsem na konsolkach. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte ostrołukowo lub spłaszczonymi łukami. Elewacja prezbiterialna trzyosiowa: z oknem w osi flankowanym dwiema tynkowanymi blendami, szczyt odcięty gzymsem uskokowym, ceglany, schodkowy, 5 dzielny, rozczłonkowany sześcioma przekątnie ustawionymi sterczynami. Wieża o elewacjach dzielonych na 3 kondygnacje fryzem opaskowym, nieznacznie zwężająca się ku górze. W elewacji frontowej wieży ostrołukowy, uskokowy portal z formowanej cegły, o bogato profilowanych ościeżach. Od południa kaplica, z otynkowanymi elewacjami o ramowym podziale ścian, z wejściem zamkniętym spłaszczonym łukiem, elewacje boczne kaplicy ślepe.

Wokół kościoła cmentarz przykościelny założony na terenie cmentarza średniowiecznego, na rzucie wieloboku zbliżonym do kwadratu, najnowsza część cmentarza poza obrębem muru ogrodzeniowego od strony północno-zachodniej, wraz z najstarszą częścią w kształcie wydłużonego wieloboku, obie części połączone główną aleją o przebiegu z grubsza N-S do furtki od strony plebanii, aleja wyłożona kostką cementową, od alei głównej kwatery z regularnym ułożeniem grobów. Obecnie na cmentarzu nowe nagrobki, powstałe po II wojnie światowej.

Dębowa Łąka:

- **Kościół ewangelicki ob. filialny rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Bolesnej, wpis do rejestru zabytków nr A/195 decyzją z dnia 15.10.2004 r.,**

Kościół zbudowany w latach 1900-1901 dla gminy ewangelickiej. Po 1945 r. pełnił rolę kościoła szkolnego, od 1947 r. jako kościół filialny parafii w Dębowej Łące. Kościół odnowiony w 1973 r., w 1990 r. nowe pokrycie dachu. Kościół zlokalizowany w północnej części wsi, na terenie parku podworskiego. Teren ogrodzony ogrodzeniem z krat mocowanych pomiędzy masywnymi słupkami murowanymi z cegieł.

Kościół posadowiony na fundamentach z ciosanego kamienia polnego, łączonego zaprawą wapienną. Ściany murowane z cegły na zaprawie wapiennej, z zewnątrz nagie, tynkowane w płycinach okiennych i w opasce wokół górnej partii wieży, wewnątrz kościół otynkowany. Kościół na rzucie prostokąta z kwadratową wieżą od północnego-wschodu, od płd-zachodu węższe niż nawa prezbiterium, w płd-wschodnim narożu prostokątna zakrystia zamknięta od wschodu trójbocznie. Wzdłuż wschodnie ściany bocznej pomieszczenie z emporą i klatką schodową na chór muzyczny. Bryła nieprzekształcona, z jednokondygnacyjną nawą, czterokondygnacyjną wieżą, zakrystia podpiwniczona. Wieża z formy czworobocznej przechodzi wyżej w oktogonálną. Korpus kościoła zamknięty dachem dwuspadowym, wieża dachem namiotowym oktogonálnym, zakrystia dachem dwuspadowy. Elewacje na niewysokim kamiennym

cokole, zwieńczone profilowanym gzymsem podokapowym. W elewacji frontowej wieży ozdobny portal wejściowy zwieńczony ostrołukowo z kolorową mozaiką w podłuczcu przedstawiającą Ducha Świętego w postaci gołębicy na tle krzyża, otoczone wicią roślinną z kwiatostanami. W trzeciej kondygnacji wieży, w miejscu, gdzie przechodzi ona z czworoboku w oktagon wąska, pionowa strzelnica. Ostatnia kondygnacja wieży otwarta

na zewnątrz pionowymi, prostokątnymi otworami okiennymi zamkniętymi łukami odcinkowymi, naprzemiennie umieszczonymi w wysokiej, tynkowane płycinie, bądź

zwieńczonymi kwadratową płyciną mieszczącą tarczę zegarową. Elewacja wschodnia — sześciosiowa. Elewacja południowa - trójosiowa. Elewacja zachodnia - pięciosiowa.

Dębowa Łąka:

- **Pałac w zespole pałacowo-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/52 decyzją z dnia 30.12.2002 r.,**
- **Park w zespole pałacowo-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/52 decyzją z dnia 08.10.1984 i 11.03.2003 r.,**
- **Dom ogrodnika w zespole pałacowo-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/52 decyzją z dnia 30.12.2002 r.,**

Dębowa Łąka od połowy XV w. była wsią rycerską, a później szlachecką. W 1670 r. należała do wojewody malborskiego Stanisława Działyńskiego, w 1735 r. do chorążyny Ewy Szembekowej, w 1752 r. właścicielami byli Sikorscy, od 1776 r. właścicielem był Ludwik Leopold Goddentow, a od 1803 r. Karol Ernest Ludwik Friese. W 1819 r. majątek kupili bracia Fryderyk Gottlieb i Karol Krystian Hennigowie. W 1881 r. całkowita powierzchnia majątku wynosiła 9037 mórg a do wsi należało leśnictwo oraz cegielnia. W 1892 r. majątek wykupiony został przez Komisję Kolonizacyjną w Poznaniu. W końcu XIX w. majątek należał do Pruskiej Komisji Kolonizacyjnej. W latach 1920-24 w pałacu siostry niepokalanki prowadziły zakład wychowawczy dla panien, później mieściła się tam szkoła OO Zgromadzenia Ducha Świętego. Po drugiej wojnie światowej w pałacu mieściła się szkoła rolnicza, funkcjonująca do lat 60-tych XX w., później obiekt przekształcono w Specjalny Ośrodek Szkolno — Wychowawczy.

Zespół dworsko-folwarczny w Dębowej Łące składa się z części rezydencjonalnej wraz z parkiem, stanowiącej zachodnią część zespołu i budynków wchodzących pierwotnie w skład podwórze folwarcznego. Na południe od pałacu usytuowany jest dom ogrodnika, który wraz z pałacem wyznacza płd-wsch. narożnik parku naturalistycznego. Budynki podwórze folwarcznego zlokalizowane na północ i zachód od części rezydencjonalnej i są to: rządcówka, pełniąca pierwotnie rolę dworu, owczarnia pełniąca funkcję budynku mieszkalnego, w części południowo-wschodniej znajduje się mleczarnia, zbudowana na fundamentach gorzelni. Podłoga urbanistyczna założenia wznosi się w kierunku pałacu.

Pałac wzniesiony na wysokich piwnicach, murowany z cegły, otynkowany. Pałac na rzucie prostokąta z wewnętrznym prostokątnym dziedzińcem. Od frontu (płn-wschód) trzyosiowy ryzalit z wejściem, od strony wschodniej duża weranda poprzedzona tarasem i schodami, od północnego-

zachodu sześciokondygnacyjna wieża. Bryła całkowicie podpiwniczona, złożona z prostopadłościennej dwukondygnacyjnej części od północy, wschodu i zachodu oraz trzykondygnacyjnej od południa, z 6 kondygnacyjną wieżą. Zamknięty dachami czterospadowymi. Elewacje boniowane, artykułowane gzymsem cokołowym oraz wydatnym gzymsem konsolkowym wieńczącym. Na wieży wydatny gzyms drewniany na konsolkach. Elewacja frontowa 7 osiowa z 3 osiowym ryzalitem zwieńczonym trójkątnym szczytem. Otwory okienne o wykroju prostokątnym z tynkowymi opaskami, na piętrze ryzalitu zamknięte półkoliście. W najwyższej kondygnacji wieży okna zdwojone, zamknięte półkoliście.

Na południe od pałacu usytuowany jest dom ogrodnika, który wraz z pałacem wyznacza płd-wsch. narożnik parku. Park naturalistyczny założony na planie litery L, którego południowe ramię wyznacza pałac i dom ogrodnika, północne ramię ogranicza droga do Wąbrzeźna. Przy pałacu znajduje się polana z okazałym pomnikowym platanem, na północ od pałacu ścieżka prowadząca nad dwoma niewielkimi stawami i dalej w kierunku neogotyckiego kościoła ewangelickiego, obecnie rzymskokatolickiego. Drzewostan parku w przeważającej części stanowią drzewa liściaste: buki, lipy, klony, wiązy oraz skupiska świerków w pobliżu pałacu.

Budynek oficyny dworskiej, tak zwany „dom ogrodnika” posadowiony na kamiennej

podmurówce, ściany murowane z cegły, tynkowane. Budynek na rzucie prostokąta, zbliżony do kwadratu, od południowego-zachodu współczesna dobudówka. Bryła zwarta, jednokondygnacyjna z mieszkalnym poddaszem, zamknięta dachem dwuspadowym.

Elewacja frontowa (płn-wsch) niesymetryczna, trójosiowa, z wejściem umieszczonym w zamkniętej łukiem koszowym wnęcie, elewacja płn-wsch. niesymetryczna dwuosiowa, elewacja płd-wschodnia symetryczna czteroosiowa, na podmurówce kamiennej, elewacja południowo-zachodnia

przysłonięta współczesnym budynkiem garażu.

Otwory okienne o wykroju prostokątnym, stolarka otworowa zachowana.

Kurkocin:

- Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja, wpis do rejestru zabytków nr A/196 decyzją z dnia 30.07.1936 r.,
- cmentarz parafialny przykościelny, wpis do rejestru zabytków nr A/196 decyzją z dnia 31.12.1987 r.

Kurkocin (w źródłach z 1317: *Rynischdorff*; z 1319: *Reinsdorf*, *Rynysdorf*, *Rynischdorf*) otrzymał przywilej lokacyjny na prawie chełmińskim w 1317 r. przez komtura kowalewskiego Hermana. Kurkocin był wsią włościańską, posiadał kościół katolicki będący filią parafii w Radowiskach. Podczas wojny polsko-krzyżackiej w 1414 r. wieś całkowicie zniszczona. Od 1437-1438 należała do Komturstwa golubskiego. Od 1570 r. stanowiła własność królewską, w powiecie chełmińskim, starostwie golubskim i używano polskiej nazwy Kurkocin (lub Kurkoczyn).

Parafia w Kurkocinie została założona na początku XIV w., w 1319 r. nadanie dziesięciny plebanowi z Kurkocina. W dokumencie z 1674 r. potwierdzenie wezwania kościoła św. Bartłomieja. Po zniszczeniach w okresie potopu szwedzkiego Kurkocin włączono do parafii we Wrockach.

Ponownie parafia utraciła samodzielność ok. 1789 r., kiedy to kościół w Kurkocinie staje się kościołem filialnym parafii w Pluskowęsach. W latach 1800-1823 filia parafii w Wielkich Radowiskach. Po 1923 r. ponownie parafia w Kurkocinie.

Zespół kościelny zlokalizowany w centralnej części wsi, budynek kościoła orientowany. Teren wokół kościoła zajmuje cmentarz. Ogrodzenie terenu kościelnego od wschodu, południa, zachodu stanowi mur kamiennie-ceglany od północy i częściowo od zachodu ogrodzenie z paneli siatkowych rozpiętych pomiędzy ceglanyimi słupkami, na betonowej podmurówce. Na terenie kościelnym, wzdłuż ogrodzenia starodrzew. W murze ogrodzeniowym od zachodu kaplica cmentarna. Wejścia na teren kościelny w narożniku płd-zachodniej – jednoskrzydłowa drewniana furtka w kierunku dawnej plebanii, i w narożniku północno-zachodnim: dwuskrzydłowa metalowa, ażurowa brama z prętów żelaznych. Teren wokół kościoła wybrukowany kostką betonową.

Kościół wzniesiony na kamiennych fundamentach, ściany murowane z cegły ceramicznej na kamiennym cokole. Kościół na rzucie wydłużonego prostokąta z niewielką prostokątną zakrystią od północy, od zachodu korpus poprzedzony kwadratową wieżą. Bryła zwarta, prostopadłościenna, z prostopadłościenną zakrystią, od zachodu 4 kondygnacyjna wieża, w pierwszej kondygnacji czworoboczna, powyżej ośmioboczna, korpus zamknięty dachem dwuspadowym, zakrystia dachem pulpitowym, wieżę kryta dachem namiotowym 8-bocznym. Elewacje na podmurówce z kamienia polnego, wymurowane z cegły ceramicznej w wążku polskim z wstawkami z dużych kamieni polnych i z użyciem zendrówki, elewacje zakrystii tynkowane. Otwory okienne i drzwiowe zamknięte ostrołukowo, półkoliście lub odcinkami łuku, okna korpusu pojedyncze w stalowych ramach ze szkleniem witrażowym, w wieży niewielkie otwory okienne szczelinowe.

Cmentarz parafialny założony w 2 połowie XIX w. wokół kościoła, na gruncie średniowiecznego cmentarza przykościelnego. Najstarsze nagrobki pochodzą z lat 1912, 1921, 1923. Cmentarz na planie zbliżonym do prostokąta, rozplanowanie regularne, układ cmentarza wielokwaterowy, nagrobki i mogiły w układzie rzędowym, orientowane.

Kurkocin:

- **Wiatrak typu „koźlak”, wpis do rejestru zabytków nr A/1254 decyzją z dnia 11.07.1980 r.,**

Wiatrak wybudowany prawdopodobnie przed końcem XIX w., na żeliwnej głowicy rok 1894, na chorągiewce (obecnej w 1997 r. kiedy wykonano opracowanie ewidencyjne wiatraka) data 1904 - data remontu. Wiatrak usytuowany po wschodniej stronie wsi, na południe od pobliskiego zespołu dworskiego.

Ściany drewniane konstrukcji szkieletowej, oszalowane pionowo deskami z olistwowawaniem połączeń pomiędzy deskami szalunku. Wiatrak

złożony z nieruchomego kozła i obracanej, którą stanowi budynek wiatraka wraz z częścią produkcyjną. Kozioł stanowią dwie skrzyżowane przyciesie ułożone na podmurówce z kamieni i cegieł, na skrzyżowaniu przyciesi pionowy, kwadratowy (60x60 cm) „sztember” zakończony czopem. Część obracana – budynek złożony z narożnych słupów połączonych poziomo usztywniającymi ryglami i zastrzałami. U góry ściany boczne zwieńczone oczepek, na którym opiera się krokwiowo-jętkowa więźba dachowa – krokwie z nabitymi krężynami, powodującymi wypukłość dachu. Dach z przodu z naczółkiem, w części tylnej nadwieszony. Korpus budynku trójkondygnacyjny. W tylnej części, pod balkonem znajdował się dyszel służący do obracania wiatrakiem pod wiatr. Mechanizm produkcyjny stanowiły skrzydła, wał skrzydłowy z dwoma kołami palecznymi cewi i dwóch złożeni kamieni, nie zachowanego odsiewacza i innych drobnych urządzeń pomocniczych, zachowanych fragmentarycznie.

Wiatrak ma formę 3-kondygnacyjnej czworobocznej bryły zwieńczonej dwuspadowym dachem z naczółkiem od strony skrzydeł. Elewacje oszalowane pionowo deskami z listwą kryjącą szparę. W elewacji przedniej pod naczółkiem wystaje żeliwna głowica z resztkami skrzydeł. W bocznych elewacjach na drugiej i trzeciej kondygnacji okrągłe otwory o średnicy ca 20 cm, spełniające rolę okienek. Elewacja tylna najbardziej urozmaicona. Pośrodku na wystających belkach /pojazdach/ balkon i drzwi prowadzące do 2 kondygnacji. Obok po lewej stronie drugie drzwi zwane mączne. Na osi tych drzwi na górnej kondygnacji nieco mniejsze drzwiczki zwane zbożowe. Wszystkie drzwi są jednoskrzydłowe, deskowe ze spongą. Elewację tę zwieńcza trójkątny szczyt oszalowany pionowo deskami.

Kurkocin:

- **Park dworski, wpis do rejestru zabytków nr A/607 decyzją z dnia 01.10.1985 r.,**

Kurkocin od 1437-1438 należała do Komturstwa golubskiego. Od 1570 r. stanowiła własność królewską, w powiecie chełmińskim, starostwie golubskim i używano polskiej nazwy Kurkocin (lub Kurkoczyn). W 1859 r. majątek w Kurkocinie zakupił Edward Nebe, w 1863 r. liczący 393 ha majątek kupił Teodor Fischer. W 1891 obszar majątku liczył 407 ha, w tym 330 ha ziemi uprawnej i 77 ha łąk. W 1909 r. właścicielem jest Therese Fischer.

Majątek składał się z dworu z oficyną, parku, w części północno zachodniej podwórze folwarczne, przez które przebiega brukowana droga łącząca dwór z szosą. Podwórze folwarczne założone było na planie prostokąta. Od południowego zachodu z dworu sąsiadowała wozownia. Pierwotna zabudowa podwórza skupiona była w pierzejach północno-wschodniej, gdzie znajdowały się stajnia/obora, a w południowo-zachodniej spichlerz, chlewnia i gliniana stodoła kryta strzechą. W części zachodniej podwórza znajdowała się kuźnia i studnia napędzana kieratem. Z kolonii mieszkalnej robotników zachowały się do początku 2000 r. dwa domy, z których jeden był w stanie ruiny.

Zabudowa podwórza przetrwała do lat 70-tych XX w., kiedy to uległa rozbiórce. Dwór po 1945 r. pełnił funkcję szkoły, w latach 60-tych uległ pożarowi i był remontowany.

Północną granicę parku wyznacza aleja kasztanowa, od wschodu i południa park otacza szpaler grabowy, niegdyś żywopłot, z okazami starych dębów, brzozy i samosiewy drzew liściastych. W centralnej części parku mały staw, drugi staw znajdował się w zachodnim narożniku parku. Teren parku przecina droga gruntowa biegnąca od dworu do pól w kierunku południowo-wschodnim. W parku przed elewacją ogrodową dworu znajdowała się drewniana altanka, przed którą usytuowane

były dwie rzeźby lwów. Na osi znajdowała się sadzawka ze sztuczną wysepką, na której był domek lęgowy dla kaczek.

Dwór – w wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków - wzniesiony około 1830 r., od północnego-wschodu do dworu przylega jednokondygnacyjna oficyna, wybudowana na początku XX w. . Dwór wybudowany na cokole kamiennym, podpiwniczony, ściany murowane z cegły, otynkowane. Dwór założony na planie prostokąta z niewielkim, ryzalitem na osi fasady, od zachodu mała przybudówka mieszcząca zejście do piwnicy, od wschodu dobudowana oficyna. Bryła zwarta: budynek dworu parterowy ze ścianą kolankową, podpiwniczony, zamknięty dachem dwuspadowym, niższa, także parterowa oficyna pozbawiona ściany kolankowej. Od zachodu znacznie niższa, prostokątna przybudówka ze schodami prowadzącymi do piwnic. Elewacja frontowa symetryczna, 7 osiowa, z wejściem w osi głównej poprzedzonym schodami, w osi ryzalit z dwuosiową wystawką zwieńczoną trójkątnym szczytem, z dwoma oknami zamkniętymi półkoliście. Otwory okienne o wykroju prostokątnym zamknięte odcinkami łuku, elewacja ogrodowa opracowana analogicznie, bez ryzalitu. Okienka podstrysza o wykroju prostokątnym zamknięte półkoliście.

Lipnica:

- **Cmentarz parafialny, wpis do rejestru zabytków nr A/201 decyzją z dnia 31.12.1987 r.,**

Cmentarz zlokalizowany w zachodniej części wsi w odległości ok. 350 m., na zachód od kościoła, w terenie łagodnie opadającym w kierunku południowym. Cmentarz założony w 1923 r., najstarszy nagrobek na cmentarzu datowany jest na 1924 r. Cmentarz na rzucie prostokąta, z aleją główną o przebiegu północ-południe, układ dwukwaterowy, nagrobki i mogiły orientowane w układzie rzędownym. Cmentarz ogrodzony płotem siatkowym rozpiętym na metalowych słupkach. Brama wjazdowa jednoskrzydłowa zespolona z furtką. Wzdłuż ogrodzenia starodrzew.

Łobdowo:

- **Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty, wpis do rejestru zabytków nr A/198 decyzją z dnia 13.07.1936 r.,**
- **Cmentarz parafialny przykościelny w zespole kościoła, wpis do rejestru zabytków nr A/198 decyzją z dnia 31.12.1987 r.,**
- **Kostnica w zespole kościoła, wpis do rej. zabytków nr A/198 decyzją z dnia 31.12.1987 r.,**
- **Mur ogrodzeniowy w zespole kościoła, wpis do rejestru zabytków nr A/198 decyzją z dnia 31.12.1987 r.**

Wieś Łobdowo założona w średniowieczu, na początku XIV w. jako wieś czynszowa. Prawdopodobnie równocześnie z założeniem wsi powstała parafia, która pierwotnie obejmowała tylko Łobdowo. W 1372 r. uposażenie kościoła wynosiło 4 łany, w 1410 r. podczas wojny z Zakonem Krzyżackim Łobdowo spalono. W 1 poł. XIV w. wybudowano kościół, szczyt wschodni pochodzi zapewne z ok. 1400 r., wieża z 1 połowy XIV w. W 2 połowie XVII w. odnowienie kościoła po zniszczeniach „potopu” szwedzkiego, prawdopodobnie z tego czasu pochodzi pozorne sklepienie kolebkowe. W 1647 r. potwierdzono obecne wezwanie kościoła. Do 1992 r. w diecezji chełmińskiej, obecnie diecezja toruńska, dekanat golubski.

Zespół kościoła wzniesiony w centrum wsi, po północnej stronie drogi prowadzącej w stronę Brodnicy, budynek kościoła orientowany. Teren kościelny na rzucie wydłużonego wieloboku zbliżonego do prostokąta zajmuje cmentarz parafialny przykościelny założony na gruncie cmentarza średniowiecznego, ze starodrzewiem skupionym wokół kościoła oraz wzdłuż ogrodzenia. Teren kościelny ogrodzony murem kamiennie-ceglanym ceglany oraz częściowo otynkowanym, mur zamknięty betonowym dwuspadowym daszkiem. Wokół kościoła obejście - chodnik z kostki betonowej. W pobliżu kościoła, w kierunku północno-wschodnim neogotycka kostnica pochodząca z 1 połowy XIV w.

Kościół orientowany, wzniesiony na fundamentach kamiennych, ściany murowane z kamienia polnego z wmurowanymi fragmentami ceglany i kamykami czarnej rudy darniowej, przypory i fragmenty ścian ceglane. Kościół na rzucie prostokąta, od zachodu poprzedzony osiowo umieszczoną kwadratową wieżą z masywną pięciuskową przyporą w narożniku północno-zachodnim, korpus salowy, przy korpusie od północy dobudowana prostokątna zakrystia i kwadratowa kaplica, naroża korpusu opięte przyporami. Bryła kościoła,

wieży, zakrystii z kaplicą prostopadłościenne: korpus zamknięty dachem siodłowym (dwuspadowym), zakrystia i kaplica dachem pulpitowym, czterokondygnacyjna wieża nakryta dachem czterosпадowym o krótkiej kalenicy wzdłuż dłuższej osi kościoła. Dachy pokryte dachówką ceramiczną. Elewacje: ściany korpusu i wieży z kamienia polnego ociosanego z wypełnieniem drobnymi, czarnymi kamykami rudy darniowej i kawałkami cegieł, w narożach fragmenty cegieł, rzędy cegieł w górnej partii murów, wokół otworów okiennych oraz w kamiennym licu. Ściany korpusu zwieńczone tynkowanym fryzem opaskowym. Elewacja wschodnia – prezbiterialna 2 osiowa, z ukośną przyporą w płd-wschodnim narożniku oraz prostą przyporą przy oknie północnym, ponad fryzem opaskowym ceglany szczyt, schodkowy, 5 dzielny, rozczłonkowany sześcioma przekątnie ustawionymi sterczynami, zakończonymi murowanym daszkami, między którymi ostrołukowe blendy w dwóch i czterech kondygnacjach. Elewacja południowa 3 osiowa, w narożu zachodnim prosta przypora, we wschodnim ukośna przypora, elewacja północna ślepa ze ścianą kaplicy, zakrystii i przedsionka, z prostą zachodnią przyporą. Elewacja zachodnia – wieża rozdzielona po bokach dwukondygnacyjną odsadzką – dolna kamienna, górna głównie ceglana. Elewacje nieregularne wskutek odbudowy zawalonego narożnika północno-zachodniego, od północy zamurowany ceglą ostrołukowy portal gotycki. Otwory okienne i drzwiowe ostrołukowe, okna korpusu pojedyncze w ramach stalowych, zamknięte ostrołukowo, szklone witrażowo.

Ściany korpusu zwieńczone tynkowanym fryzem opaskowym. Elewacja wschodnia – prezbiterialna 2 osiowa, z ukośną przyporą w płd-wschodnim narożniku oraz prostą przyporą przy oknie północnym, ponad fryzem opaskowym ceglany szczyt, schodkowy, 5 dzielny, rozczłonkowany sześcioma przekątnie ustawionymi sterczynami, zakończonymi murowanym daszkami, między którymi ostrołukowe blendy w dwóch i czterech kondygnacjach. Elewacja południowa 3 osiowa, w narożu zachodnim prosta przypora, we wschodnim ukośna przypora, elewacja północna ślepa ze ścianą kaplicy, zakrystii i przedsionka, z prostą zachodnią przyporą. Elewacja zachodnia – wieża rozdzielona po bokach dwukondygnacyjną odsadzką – dolna kamienna, górna głównie ceglana. Elewacje nieregularne wskutek odbudowy zawalonego narożnika północno-zachodniego, od północy zamurowany ceglą ostrołukowy portal gotycki. Otwory okienne i drzwiowe ostrołukowe, okna korpusu pojedyncze w ramach stalowych, zamknięte ostrołukowo, szklone witrażowo.

Teren kościelny na rzucie wydłużonego wieloboku zbliżonego do prostokąta zajmuje cmentarz parafialny przykościelny założony na gruncie cmentarza średniowiecznego, ze starodrzewiem skupionym wokół kościoła oraz wzdłuż ogrodzenia. Teren kościelny ogrodzony murem kamiennie-ceglanym ceglany oraz częściowo otynkowanym, mur zamknięty betonowym dwuspadowym daszkiem. Wokół kościoła obejście - chodnik z kostki betonowej. W pobliżu kościoła, w kierunku północno-wschodnim neogotycka kostnica pochodząca z 1 połowy XIV w. Cmentarz z aleją główną i

bocznymi, o regularnym rozkładzie kwater. Najstarszy nagrobek na cmentarzu pochodzi z 1892 r. – cmentarz założony na gruncie cmentarza średniowiecznego.

Kostnica wzniesiona w 2 połowie XIX w. na terenie cmentarza przykościelnego, na fundamentach ceglanych, ściany murowane z cegły, nietynkowane za wyjątkiem płycin w szczycie od południa. Budynek na rzucie zbliżonym do kwadratu z wejściem od strony

południowej. Bryła prostopadłościenna, nieprzekształcona, jednokondygnacyjna z użytkowym poddaszem, z dekoracyjnym szczytem od południa, zamknięta dachem dwuspadowym pokrytym dachówką ceramiczną. Elewacje ceglane w wątku krzyżowym, elewacja frontowa od południa jednoosiowa, z jednouskokowym, ostrołukowym portalem bramy, zwieńczona trójkątnym szczytem, rozczłonkowanym pięcioma prostopadłościennymi sterczynami nakrytymi betonowymi czapkami z daszkami namiotowymi, płyciny pomiędzy sterczynami gładko otynkowane, elewacje boczne z potrójnymi ostrołukowymi oknami, elewacja tylna zamknięta trójkątnym szczytem obramionym dwuuskokowym gzymsem, z okrągłą blendą.

Teren kościelny ogrodzony murem kamienno-ceglanym ceglany oraz częściowo otynkowanym, mur zamknięty betonowym dwuspadowym daszkiem. Wokół kościoła obejście - chodnik z kostki betonowej.

Niedźwiedź:

- **Kościół parafialny p.w. św. Jerzego, wpis do rejestru zabytków nr A/199 decyzją z dnia 22.04.1930 r.,**
- **Cmentarz parafialny w zespole kościoła, wpis do rejestru zabytków nr A/199 decyzją z dnia 31.12.1987 r.,**

Parafia w Niedźwiedziu powstała prawdopodobnie w 2 połowie XIII w. W dokumencie z 1312 wymieniony pleban z Niedźwiedzia. W 1312 r. roku parafia wzmiankowana przy okazji przekazania przez zakon wsi biskupom płockim. W 1410 r. oraz podczas wojny trzynastoletniej zniszczenia wsi oraz kościoła, 1445 r. parafia wymieniona w spisie synodu laickiego biskupstwa chełmińskiego. W latach 1756-1930 parafia posiadała filię w Dębowej Łące.

Zespół kościoła zlokalizowany na wzniesieniu, w centrum wsi, po południowej stronie drogi Wąbrzeźno-Golub-Dobrzyń. Kościół orientowany, usytuowany w północno-zachodniej części placu kościelnego, teren wokół kościoła zajmuje cmentarz.

Kościół gotycki, wznoszony od końca XIII w., (prezbiterium) do 1 poł. XIV w., (nawa i wieża). Odbudowany w 2 połowie XV w. po zniszczeniach wojen z 1 połowy XV w., prawdopodobnie nastąpiło przesklepienie prezbiterium. Kościół spalony w 1656 r., odbudowany w 2 poł. XVII w., w 1885 r. remontowany, w 1894 r. na murach dawnej kruchty gotyckiej wzniesiono neogotycką kaplicę Mieczkowskich od południa.

Kościół wzniesiony na fundamentach kamiennych, ściany nawy, wieży i kaplicy murowane z cegły, ściany prezbiterium z kamienia polnego, ściana wschodnia prezbiterium i zakrystia wtórnie otynkowane. Prezbiterium prostokątne, 2-przęsłowe, opięte przyporami, od północy niewielka prostokątna zakrystia i płytki przedsionek

Nawa prostokątna, nieznacznie szersza od prezbiterium, poprzedzona od zachodu umieszczoną osiowo kwadratową wieżą. Nawa opięta w narożach przyporami. Przy nawie od południa prostokątna kaplica Mieczkowskich. Bryła: nawa kryta dachem siodłowym, z jednospokowymi przyporami od zachodu. Prezbiterium niższe od nawy, opięte masywnymi jednospokowymi ceglany przyporami, zamknięte dachem siodłowym, zakrystia i przedsionek kryte dachem pulpitowym w przedłużeniu połaci dachu prezbiterium. Wieża

czterokondygnacyjna, w drugiej kondygnacji przechodzi z 4-bocznej w 6-boczną, kryta dachem namiotowym. Elewacje prezbiterium z ociosanego kamienia polnego z wypełnieniem drobnymi kamykami i kawałkami cegieł, ościeża okien ceglane. Partia cokołu wysunięta poza lico ścian. Ściany zwieńczone pasem obrzutki cementowej i tynkowanym uskokowym gzymsem. Otwory okienne rozglifione, zamknięte ostrołukowo, ościeża otynkowane, pod oknami ceglane parapety. Elewacja zachodnia: wieża na cokole kamiennym zamkniętym gzymsem z kształtek ceramicznych o profilu wypukło-wklęsłym. Elewacje ścian ceglane, dzielone na 3-kondygnacje fryzem opaskowym. W zwieńczeniu tynkowany fryz opaskowy. Elewacja frontowa wieży z ostrołukowym uskokowym portalem wejścia z formowanej cegły o bogato profilowanych ościeżach, z na przemian profilem wklęsłym i wałkiem. W II kondygnacji wąskie ostrołukowe okienko; powyżej tynkowana blenda zamknięta łukowo, W III kondygnacji otwór w opasce uskokowej, zamknięty łukowo, przesłonięty żaluzjami.

Teren wokół kościoła zajmuje cmentarz, w części na północ, zachód i południe od kościoła porasta starodrzew z lipami, kasztanowcami, jesionami, klonami akacjami. Wokół kościoła betonowy chodnik, przed kościołem figura Serca Pana Jezusa, w południowo-wschodnim narożniku, na terenie cmentarza kostnica. Teren cmentarza kościelnego ogrodzony metalowymi ażurowymi panelami mocowanymi na kamiennej podmurówce oraz na kamiennym murze z otoczków i obrobionych kamieni polnych.

Cmentarz przykościelny założony na gruncie cmentarza średniowiecznego. Układ cmentarza regularny, wielokwaterowy. Nagrobki i mogiły orientowane, w układzie rzędowym.

Niedźwiedź:

- **Pałac w założeniu pałacowo-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/936 decyzją z dnia 22.09.1960 r.,**
- **Park w założeniu pałacowo-parkowym, wpis do rejestru zabytków nr A/936 decyzją z dnia 08.10.1984 r.**

W 1311 r. w źródłach wzmiankowany pleban w Niedźwiedziu. Od 1312 r. własność biskupa płockiego. W 1384 r. biskup płocki Ścibor sprzedał wieś Zakonowi. Przed 1410 r. wieś liczy 57 łanów, czynsz wynosi 1 grzywnę od łanu, we wsi istnieje karczma. W wyniku wojen polsko-krzyżackich w

1414 r. wieś zniszczona. W 1570 r. odnotowana ponownie własność biskupstwa płockiego. W tym czasie Niedźwiedź liczy 15 łąnów chłopskich, 6 łąnów sołtysich i lemańskich, 19 zagrodników, 2 rzemieślników, 4 luźnych i ma karczmę. Opuszczone łąny chłopskie scalono i utworzono na nich folwark. Po zajęciu ziemi chełmińskiej przez Prusy w 1772 r. folwark i wieś została jako dawna własność kościelna podporządkowana jurysdykcji urzędu domenalnego w Przydworzu.

W 1882 r. majątek odziedziczyła córka Kazimierza Kucharskiego Zofia zamężna od 1861 r. z Józefem Mieczkowskim i dobra pozostawały we władaniu Mieczkowskich do 1939 r. W I. 30-tych XX w. przeprowadzono melioracje gruntów rolnych, mechanizację prac polowych i intensywne nawożenie. w Niedźwiedziu prowadzono hodowlę róż na wielką skalę. Majątek często odwiedzany był przez wycieczki rolników i szkół rolniczych. Do 1939 r. w pałacu mieściły się zbiory artystyczne zgromadzone przez Kazimierza Kucharskiego i powiększone przez Wacława Mieczkowskiego. Zbiory oraz ogród francuski z rosarium udostępniano publiczności po uprzednim zgłoszeniu właścicielowi.

Zespół dworsko-parkowy z folwarkiem złożony jest z trzech funkcjonalnie wyodrębnionych części: rezydencjonalnej z dworem i parkiem, podwórze folwarcznego oraz dawnej kolonii mieszkalnej robotników folwarcznych. Część rezydencjonalna z parkiem położona jest po południowej stronie drogi z Niedźwiedzia do Dębowej Łąki, z wjazdem z zachowanym fragmentem ceglanego ogrodzenia z emblematami herbowymi na słupkach, aleja kasztanowa zakończona podjazdem przed dworem. Na południe od dworu znajduje się park z domkiem ogrodnika. Założenie parkowe o zróżnicowanej stylistyce i chronologii składa się z ogrodu francuskiego po wschodniej stronie drogi prowadzącej na pole, park angielski po stronie zachodniej drogi, rosarium, sad, warzywnik z oranżerią i park leśny. W pld części parku angielskiego znajdowały się dwa połączone z sobą stawy. Podwórze folwarczne znajdowało się północnej stronie dworu z drogą dojazdową na osi północ-południe. W skład podwórze wchodziły: stajnia z chlewnią, spichlerz usytuowane szczytem do podwórze. Historyczny układ założenia folwarcznego został zatarty współczesną zabudową. Kolonia mieszkalna robotników folwarcznych była zlokalizowana wzdłuż szosy Niedźwiedź — Dębowa Łąka, po jej północnej stronie. Zachowały się jedynie dwa budynki: czworak i sześciorek, położone blisko siebie. Przed dworem oraz częściowo w zachodniej części podwórze, przy zachowanych historycznych budynkach gospodarczych znajdował się bruk. Pozostała część podwórze utwardzona lub przykryta betonowymi płytami.

Pałac posadowiony na podmurówce z kamienia polnego, ściany murowane z cegły, tynkowane. Budynek założony na rzucie wydłużonego prostokąta z ryzalitem od strony wschodniej oraz licznymi ryzalitami w elewacji ogrodowej. Do pawilonu od strony zachodniej dostawiona pięcioboczna wieża ze szkarpami. Bryła zróżnicowana gabarytami oraz zadaszeniem. Korpus główny podpiwniczony, parterowy z facjatą, nakryty dachem dwuspadowym, pawilon po stronie wschodniej parterowy nakryty dachem pulpitowym, skrzydła od

zachodu parterowe z użytkowym poddaszem. Do ryzalitu od strony ogrodowej dostawiona weranda poprzedzona schodami. Elewacja frontowa – północna, 21 osiowa o zróżnicowanym wystroju.

Pawilon po stronie wschodnie z attyką i gazonami na postumentach, elewacje podzielone kanelowanymi pilastrami jońskimi oraz ślepymi oknami ujętymi w profilowane opaski. Korpus główny 9 osiowy z centralnie umieszczoną facjatą. Narożniki korpusu oraz facjaty ujęte spływającymi filarami. W ryzalicie okna o wykroju prostokątnym zamknięte łukiem pełnym, pozostałe prostokątne, ujęte w profilowane opaski. W osiach ściany kolankowej zdwojone okienka. Pomiedzy oknami parteru plastyczne głowy niedźwiedzi. Do korpusu głównego po stronie zach. dostawiona parterowa, 5-cioosiowa dobudówka ujęta w narożnikach filarami, w przyziemiu otwory zamknięte łukiem pełnym w profilowanych opaskach spływających na pilastry. Centralnie nad wejściem plastyczna słowa niedźwiedzia. Skrzydło poprzeczne podzielone pięcioma łukami arkadowymi wspartymi na pilastrach. Elewacja ogrodowa - południowa, 21-osiova, urozmaicona licznymi ryzalitami, wieżą oraz werandą.

Część rezydencjonalna z parkiem położona jest po południowej stronie drogi z Niedźwiedzia do Dębowej Łąki, z wjazdem z zachowanym fragmentem ceglanego ogrodzenia z emblematami herbowymi na słupkach, aleja kasztanowa zakończona podjazdem przed dworem. Na południe od dworu znajduje się park z domkiem ogrodnika. Założenie parkowe o zróżnicowanej stylistyce i chronologii składa się z ogrodu francuskiego po wschodniej stronie drogi prowadzącej na pole, park angielski po stronie zachodniej drogi, rosarium, sad, warzywnik z oranżerią i park leśny. W pld części parku angielskiego znajdowały się dwa połączone z sobą stawy.

Spichlerz wybudowany w 2 połowie XIX w. Budynek posadowiony na kamiennych fundamentach, ściany murowane z cegły pełnej, licowej, na zaprawie wapiennej, nietynkowany, wewnątrz tynkowane. Budynek założony na rzucie wydłużonego prostokąta, z wejściem głównym na osi szczytu wschodniego spichlerza. Bryła spichlerza, zamknięta dachem dwuspadowym. Naroża spichlerza podkreślone filarami; szczyt wschodni uskokowy o bogatej artykulacji architektonicznej. Elewacja frontowa (wschodnia) spichlerza, podkreślającej najważniejsze elementy artykulacji architektonicznej: gzymsy i fryzy rozmieszczone pomiędzy kwadratowymi filarkami, szczyt wschodni spichlerza zamknięty schodkowo, filary zwieńczone sterczynami. W parterze wyróżnia się rytm biforyjnych okien; okrągłe otwory okienne w elewacji odzwierciedlają dwa kolejne poziomy użytkowe. Fryzy nad wejściem i w zamknięciu poziomów szczytu z dekoracyjnie ułożonej dachówki i cegły. Elewacja południowa spichlerza ozdobiona dekoracyjnym rytmem pilastrów, pomiędzy którymi rozmieszczono w dolnej części okna biforyjne, a w górnej ponad fryzem kwadratowe okna ściany kolankowej. Całość elewacji na kamiennej podmurówce. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, stolarka metalowa z podziałem na drobniejsze kwatery.

architektonicznej: gzymsy i fryzy rozmieszczone pomiędzy kwadratowymi filarkami, szczyt wschodni spichlerza zamknięty schodkowo, filary zwieńczone sterczynami. W parterze wyróżnia się rytm biforyjnych okien; okrągłe otwory okienne w elewacji odzwierciedlają dwa kolejne poziomy użytkowe. Fryzy nad wejściem i w zamknięciu poziomów szczytu z dekoracyjnie ułożonej dachówki i cegły. Elewacja południowa spichlerza ozdobiona dekoracyjnym rytmem pilastrów, pomiędzy którymi rozmieszczono w dolnej części okna biforyjne, a w górnej ponad fryzem kwadratowe okna ściany kolankowej. Całość elewacji na kamiennej podmurówce. Otwory okienne zamknięte łukiem odcinkowym, stolarka metalowa z podziałem na drobniejsze kwatery.

Dom ogrodnika wzniesiony na przełomie XIX i XX w., przebudowany. wybudowany w 2 połowie XIX w. Budynek posadowiony na podmurówce, ściany murowane z cegły tynkowany. Budynek założony na rzucie prostokąta, zbliżony do kwadratu. Bryła zwarta, zamknięta dachem dwuspadowym pokrytym blachodachówką. Elewacje na wysokim tynkowanym cokole, z osiami wyznaczonymi przez otwory okienne o wykroju prostokątnymi zamknięte odcinkami łuku oraz zamknięte prosto, oraz drzwiowe o wykroju prostokątnym. Otwory z tynkowymi opaskami, tymczasowo zabezpieczone płytą drewnopochodną.

Z zespołem pałacowym w Niedźwiedziu związana jest niezwykle barwna postać Wacława Mieczkowskiego (1869-1947), herbu Zagłoba. Wacław Mieczkowski ziemianin, odbył studia rolnicze

w Krakowie, od lat 90. XIX w. gromadził on kolekcję, która stanowiła jedno z pierwszych, prywatnych, udostępnionych publicznie polskich muzeów. Zbór miał bardzo zróżnicowany charakter. W kolekcji znajdowały się m.in. broń i uzbrojenie (broń palna, biała, drzewcowa, sprzęt artyleryjski, zbroje), malarstwo, rysunek, grafika, rzeźba, rzemiosło artystyczne (meble, porcelana, szkło, srebro); kolekcje osobliwości rzemieślniczych: kieszonkowe zegarki słoneczne, srebrne dzwonki pokojowe, urynały, naczynia mosiężne i cynowe, różańce i medaliki historyczne, tłoki pieczętne, tabakierki, fajki, cygarnice, judaika (lampy chanukowe, balsaminki), kadzielnice brązowe chińskie i perskie, sakiewki, portmonetki, wachlarze, parasolki, ubiory, pasy kontuszowe; różnorodne świeckie relikwie i pamiątki narodowe. Kolekcja prezentowana była w pałacu początkowo w siedmiu, później dwunastu, a nawet czternastu salach zaaranżowanych przez kolekcjonera. Część pomieszczeń łączyło funkcje wystawiennicze z mieszkalnymi. Wśród sal muzealnych znajdowały się pokój empirowy (z portretami rodowymi), salon porcelanowy (z meblami w stylu Ludwika XVI, sala rycerska – zbrojownia (pełniła funkcję jadalni), hall (zw. salą serbską, orientalną lub małą zbrojownią), salon gdański vel barokowy (rzeźby marmurowe i brązy), salonik w stylu chippendale. Udostępniana w latach 1900-1931 kolekcja, w 1933-1934 została wystawiona na sprzedaż za pośrednictwem antykwariatu Z. Wyżgi-Szczygłowskiego.

Wielkie Radowiska:

- **kościół parafialny p.w. Jakuba Apostoła, wpis do rejestru zabytków nr A/200 decyzją z dnia 13.07.1936 r.**

Wieś po raz pierwszy pojawia się źródłach z 1340 r. jako *Gr. Radowisk*, kiedy to następuje uposażenia kościoła wynoszące 6 łanów. Wielkie Radowiska powstały w średniowieczu, z I połowy XIV w. pochodzi kościół. Parafia założona w 1 połowie XIV w. Początkowo była to wieś czynszowa należąca do zakonu krzyżackiego. W 1414 r. szkody wojenne kościoła w sprzęcie oszacowano na 30 grzywien, w 1445 r. parafia w spisie synodu laickiego biskupstwa chełmińskiego. W 1647 r. kościół nosi wezwanie św. Jakuba Apostoła Starszego. Kościół przekształcany w XIV/XV w., z tego okresu pochodzi m. in. szczyt wschodni. W 1580 r. wymurowanie dolnej części wieży z fundacji Krzysztofa Kostki, wojewody pomorskiego i starosty golubskiego, górna – drewniana część wieży pochodzi z 1803 r. W 1925 r. gruntowne odnowienie kościoła.

Teren kościelny zlokalizowany na niewielkim wzniesieniu w centrum wsi, po wschodniej stronie drogi prowadzącej przez wieś. Teren kościelny ogrodzony ceglanym murem na podmurówce z obrobionych kamieni polnych, zamknięty jednospadowo ceglanym daszkiem. Od strony drogi stalowa furtka ujęta w ceglane słupy, druga furtka prowadzi od plebanii. W pobliżu furtki od strony plebanii kolumna z figurą św. Jakuba. W narożniku południowo-zachodnim grobowiec śp. Księdza Dziekana Jakóba Kozłowskiego (1856-1912) – obecnie kostnica. Na terenie kościelnym, wzdłuż ogrodzenia starodrzew: klony, kasztanowce, lipy. Kościół orientowany, gotycki usytuowany centralnie na działce kościelnej, teren działki porośnięty trawą, jedynie przed wejściem do kościoła niewielki chodnik z kostki betonowej. Budynek kościoła z opaską odwadniającą wypełnioną żwirem. Wokół kościoła cmentarz przykościelny założony na gruncie cmentarza z XIV wieku – obecnie bez naziemnych form pochówków poza umieszczonym w pobliżu kolumny z figurą św. Jakuba granitowy nagrobek Jana i Julianny Marcinkowskich (1891-1918).

Kościół posadowiony na fundamentach kamiennych, podmurówka z kamienia polnego łączonego z drobnymi kamykami i fragmentami cegieł, ściany nawy, prezbiterium i zakrystii wymurowane z cegły w wątku polskim, wieżę ceglana, w kondygnacjach II-IV drewniana, słupowo-ryglowa, IV kondygnacja oszalowana deskami z olistwowaniem. Korpus salowy na rzucie wydłużonego prostokąta, od północy niewielka

prostokątna zakrystia, od południa prostokątna kaplica. Od zachodu wieża na rzucie zbliżonym do kwadratu. Bryła: korpus kryty dachem siodłowym, zakrystia kryta dachem pulpitowym w przedłużeniu połaci dachu korpusu, kaplica południowa kryta dachem dwuspadowym. Wieża 4 kondygnacyjna, kondygnacje uskokowo zwężają się ku górze, ściany każdej z trzech dolnych kondygnacji lekko pochyłe. IV kondygnacja zwieńczona dachem namiotowym z 6 boczną latarnią zamkniętą baniastym hełmem. Elewacje korpusu na dwustopniowym cokole: w dolnej partii kamiennym w górnej ceglany zamkniętym uskokowo. Otwory okienne w opaskach 1 uskokowych, zamknięte ostrołukowo, pod oknami ceglane parapety. Elewacja płu korpusu 5 osiowa, elewacja południowa korpusu poprzedzona kaplicą. Kaplica o tynkowanych elewacjach. Elewacja prezbiterialna, 3 osiowa z trzema blendami, ponad którymi fryz opaskowy, szczyt schodkowy, odcięty okapem z cegły, rozczłonkowany sześcioma skośnie ustawionymi sterczynami, podzielony na trzy strefy fryzami z wysuniętych cegieł, we wszystkich polach szczytu blendy ostrołukowe. Wieża w trzech dolnych kondygnacjach ceglana, na 3-uskokowym cokole. Kondygnacje rozdzielone wydatnymi uskokami. Elewacja frontowa wieży z otworem wejścia rozglifionym, zamkniętym półkoliście, w opasce uskokowej. Po bokach tablice: epitafijna Józefiny z Wilczewskich Orłowskiej i poświęcona ofiarom 1945 r. W II kondygnacji odcinek fryzu opaskowego tynkowanego, nad nim okno w opasce uskokowej, zamknięte odcinkowym łukiem. W III kondygnacji 2 mniejsze okna i pośrodku kolistą wnęką. Ostatnia kondygnacja z pionowym deskowaniem, odcięta zadaszeniem nad III kondygnacją. W elewacji po 4 niewielkie otwory okienne zamknięte półkoliście umieszczone w dwóch poziomach.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

Dla oceny stanu i perspektyw dziedzictwa kulturowego gminy Dębowa Łąka oraz możliwości gminy w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT (Strength – siła, Weakness - słabość, Opportunity - szansa, Threat – zagrożenie).

Po stronie słabych stron i zagrożeń uwzględniono także zagrożenia systemowe, których występowanie wynika ze słabości stanowionego prawa, niewystarczającej presji ze strony aparatu Państwa a nie jest spowodowane działaniem, bądź zaniechaniem działania ze strony administracji lokalnej czy też właścicieli lub użytkowników obiektów zabytkowych.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
--------------	--------------

Gminy Dębowa Łąka	Gminy Dębowa Łąka
• zasoby kulturowe gminy: zabytki sakralne z gotyckimi kościołami w Dębowej Łące, Kurkocinie, Łobdowie, Niedźwiedziu i Wielkich Radowiskach, kościół ewangelicki w Dębowej Łące, cmentarze ewangelickie i rzymsko-katolickie, miejsca pamięci narodowej z okresu II wojny światowej • walory przyrodniczo-krajobrazowe regionu Ziemi Chełmińskiej i gminy • dobre połączenie z miastem powiatowym oraz stolicą województwa, bliskość węzła autostrady A1 • aktualna gminna ewidencja zabytków • istniejące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla części terenów gminy z precyzyjnymi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego dla terenów, na których obowiązują • jednoznaczna struktura własności obiektów zabytkowych • ciekawa historia terenów należących w przeszłości do Ziemi Chełmińskiej, mająca duży potencjał dla inicjatyw popularyzatorskich – na przykład przez grupy rekonstrukcyjne – historii gminy • bardzo duża liczba kościołów gotyckich, zespołów dworsko-parkowych, duża liczba cmentarzy, w tym ewangelickich, kapliczek, krzyży przydrożnych, których obecność uatrakcyjnia szlaki turystyki pieszej i rowerowej i umożliwia tworzenie pasm kulturowych • opieka społeczności lokalnej nad kapliczkami i krzyżami przydrożnymi • udział dzieci i młodzieży w zespołach prowadzonych przy Gminnym Ośrodku Kultury zespołach, które poprzez animację młodego pokolenia dbają o zachowanie lokalnych tradycji, • Koła Gospodyń Wiejskich podtrzymujące lokalne tradycje, na przykład kulinarne • kalendarz imprez cyklicznych imprezy, sprzyjające kultywowaniu lokalnych tradycji • walory przyrodnicze, krajobrazowe i dziedzictwa kulturalnego, stanowiące bodziec	• brak wyspecjalizowanej jednostki do prowadzenia i animowania działalności kulturalnej oraz na na ochronę dziedzictwa kulturowego – rolę tą obecnie pełni Gminna Biblioteka Publiczna w Dębowej Łące • niska skuteczność ochrony obszarowej środowiska kulturowego (znacznie niższa w stosunku do ochrony środowiska przyrodniczego) • niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych • niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków • niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • polityka finansowa rządu, której skutkiem jest deficyt budżetowy gmin poprzez nakładanie na samorządy nowych zadań bez dodatkowego wsparcia finansowego na ich realizację • niedostateczna infrastruktura, baza noclegowa do obsługi ruchu turystycznego • niewystarczające działania związane z promocją gminy – brak zintegrowanego podejścia do turystyki • słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna i sportowo-rekreacyjna • niewystarczająca promocja miejscowości i regionu • niekorzystna struktura wieku ludności: niski udział dzieci i młodzieży i wysoki udział ludności w wieku poprodukcyjnym • emigracja poza gminę i poza granice kraju ludzi młodych • niewystarczający dostęp do szybkiego internetu • rolnictwo podstawą gospodarki gminy przy małym udziale przemysłu i usług • brak ponadlokalnego punktu informacji turystycznej • brak zintegrowanego systemu informacji turystycznej • niewystarczające wykorzystanie potencjału krajobrazowego gminy dla rozwoju turystyki i rekreacji • brak obsługi zaplecza turystycznego • niska aktywność społeczna mieszkańców • małe zainteresowanie tradycją i folklorem ze

sprzyjający rozwojowi turystyki • potencjał demograficzny, w tym dobrze rozwinięte szkolnictwo jako podstawa budowania konkurencyjności gminy i rozwoju przedsiębiorczości • istniejąca dobrze rozwinięta infrastruktura w postaci bibliotek i punktów bibliotecznych i świetlic oraz udział placówek oświatowych i bibliotek w organizowaniu imprez kulturalnych • atrakcyjne środowisko przyrodnicze i krajobrazowe Ziemi Chełmińskiej • potencjał organizowania szlaków turystycznych, rowerowych w gminie Dębowa Łąka o różnym stopniu trudności, szlaków nordic-walkingu • cykliczne imprezy o charakterze kulturalnym – istnienie harmonogramu imprez o charakterze kulturalno-sportowym • dobra dostępność komunikacyjna – bliskość węzła autostradowego • aktywni i skuteczni samorządowcy oraz przedsiębiorcy i aktywni mieszkańcy • przychylność władz samorządowych • wzrost wykształcenia i zamożności obywateli • przedsiębiorczość i powszechna zaradność społeczeństwa • brak uciążliwego przemysłu • możliwość rozwoju ekologicznego rolnictwa oraz rozwoju agroturystyki • wysoki poziom bezpieczeństwa (niski poziom przestępczości)	strony młodzieży, • niski poziom kompetencji medialnych, cyfrowych i językowych • słabo rozwinięta baza noclegowa i gastronomiczna na przebiegu tras turystycznych • zanikanie dawnej zabudowy wiejskiej • kształtowanie nowej zabudowy wsi, bez uwzględniania tradycji budowlanej • brak środków finansowych na renowację i utrzymanie • obowiązek opieki nad zabytkami a zasady dofinansowania obiektów zabytkowych pozostających w ewidencji zabytków (nie wpisanych do rejestru) przerzucający koszty utrzymania obiektów na barki właścicieli • prawo dysponowania własnością a zapewnienie publicznego dostępu do zabytków
SZANSE	ZAGROŻENIA
• integracja europejska i możliwość pozyskania funduszy unijnych w ramach nowej perspektywy finansowej 2021-2027 na dalszy rozwój • liczne programy krajowe oraz unijne programy pomocowe dające możliwość przy dobrym konstruowaniu wniosków zachowaniu i remontom obiektów stanowiącym dziedzictwo narodowe • rosnąca świadomość roli kultury w życiu społeczno-gospodarczym • możliwość rozwoju ekologicznej produkcji rolnej i rozwój turystyki na bazie istniejących i powstających gospodarstw agroturystycznych • pełne wykorzystanie walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego do rozwoju	• potencjał rozwoju energetyki odnawialnej (OZE): wiatrowej i słonecznej – inwestycje w energetykę wiatrową („wiatraki”) i słoneczną (wielkopłaszczyznowe farmy fotowoltaiczne) przy złym planowaniu mogą stanowić zagrożenie dla krajobrazu kulturowego i zmniejszyć atrakcyjność turystyczną gminy • duża dynamika spadku liczby ludności województwa i starzenie się społeczeństwa • wyludnianie się obszarów wiejskich wskutek ujemnego przyrostu naturalnego oraz emigracji ludzi młodych do większych miast lub za granicę • pogłębiające się zjawiska wykluczenia społecznego (związane m.in. z brakiem zatrudnienia, ubóstwem, trudnościami w

agroturystyki - wzrost popytu na usługi turystyczne i wypoczynek na obszarach wiejskich i blisko natury (turystyka kwalifikowana, np. rowerowa, nordic-walking, a także wypoczynek sobotnio-niedzielnny dla mieszkańców Wąbrzeźna, Jabłonowa Pomorskiego, Brodnicy, Torunia - postępująca cyfryzacja mediów i zasobów dziedzictwa kulturowego - dostęp do informacji i zasobów sieciowych - duża otwartość młodych mieszkańców na nowe techniki przekazu medialnego - obecność gminy w działaniach stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska” - duża rola rolnictwa w gospodarce regionu, korzystna struktura agrarna o dużej liczbie dużych gospodarstwach - Rosnące zainteresowanie produktami rolnictwa ekologicznego i wzrost tendencji proekologicznych w społeczeństwie - pozyskiwanie inwestorów, zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej - rozwój bazy sportowej, promowanie kultury fizycznej - ożywienie polityki kulturalnej - kultywowanie tradycji, świadomość tożsamości lokalnej - możliwość współpracy z sąsiednimi gminami w celu podejmowania wspólnych inicjatyw – pozyskiwanie funduszy Unijnych, na przykład na bazie przynależności do LGD „Ziemia Wąbrzeska” - promocja gminy poprzez uczestnictwo w różnych imprezach kulturalnych, sportowych itp. - istnienie strony internetowej - możliwość stworzenia kompleksowej spójnej i nowoczesnej polityki informacyjnej władz gminy - w społeczności gminnej istnieje coraz większa świadomość ochrony środowiska, w tym środowiska i dziedzictwa kulturowego	zapewnieniu właściwej opieki społecznej i medycznej dla osób starszych), zjawisko wykluczenia cyfrowego - polityka finansowa państwa – zmniejszanie subwencji - ograniczone środki budżetu niepozwalające na realizację inwestycji prorozwojowych - niedorozwój usług i infrastruktury dla rozwoju turystyki - niedostosowanie oferty kulturalnej do zmieniających się wzorców spędzania czasu wolnego - niedostateczna wiedza o wartościach chronionych obiektów - niedostateczne zabezpieczenie obiektów zabytkowych - niewiedza o obowiązkach wynikających z występowania obiektu w gminnej ewidencji zabytków - niewystarczające środki finansowe w budżecie na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego - skomplikowane procedury o ubieganie się o środki zewnętrzne, zwłaszcza przez osoby prywatne - zerwanie ciągłości kulturowej pomiędzy pokoleniami skutkujące zmianą systemu wartości - bardzo wysokie koszty remontów obiektów zabytkowych
---	---

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety, kierunki działań i zadania programu opieki

Cele, kierunki działań i działania Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka wynikają z dokumentów programowych wytworzonych na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym, a szczególnie są zbieżne z Krajowym programem ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026, Wojewódzkim Programem Opieki nad Zabytkami w województwie kujawsko-pomorskim na lata 2025–2028.

W wyniku analizy stanu dziedzictwa kulturowego w gminie Dębowa Łąka został sformułowany priorytet Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Dębowa Łąka na lata 2025-2028:

„Dalsze wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w gminie Dębowa Łąka w celu zwiększenia potencjału kulturowego i turystycznego gminy”

W osiągnięciu zamierzenia dopomóc mają cele szczegółowe, wśród których należy wymienić:

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi;

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej;

Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych;

Cel 5: Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy;

Cel 6: Promocja dziedzictwa kulturowego gminy.

W związku z pandemią COVID-19 (koronawirusem) pojawiły się problemy i wyzwania, związane przede wszystkim z ochroną zdrowia i życia ludzi, ale także z ochroną dzieł sztuki i zabytków, z którymi wcześniej nie mieliśmy do czynienia. W okresie od marca 2020 do maja 2023 obowiązywał w Polsce okres ograniczeń związanych z pandemią COVID-19. W okresie tym wprowadzone były istotne ograniczenia. Wydarzenia kulturalne były odwołane bądź przenoszone „online”. Z jednej strony umożliwiło to szerszy dostęp do niektórych treści, ale z drugiej strony mogło prowadzić do marginalizacji osób bez dostępu do internetu lub technologii cyfrowych. Czas ten stworzył także nowe możliwości. Instytucje kulturalne musiały przyspieszyć proces digitalizacji swoich zbiorów, aby zdalnie je udostępniać. Powstało wiele projektów edukacyjnych i popularyzatorskich, które promowały dziedzictwo narodowe za pomocą mediów społecznościowych i platform streamingowych. Pandemia COVID-19 stanowiła wyzwanie dla sektora kultury i dziedzictwa narodowego, ale jednocześnie otworzyła drzwi do innowacyjnych rozwiązań i strategii komunikacji z publicznością z których będziemy mogli korzystać w nadchodzących latach.

7.2. Kierunki działań programu opieki oraz działania programu

Cel 1: Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	
Kierunki działań:	Działania:
1. Ochrona nieruchomego dziedzictwa materialnego	stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych

	prorowadzenie regularnych prac pielęgnacyjnych na terenach miejsc pamięci i cmentarzy oraz zabytkowej zieleni, których właścicielem lub opiekunem jest Gmina Dębowa Łąka Opracowanie „Planu ochrony zabytków gminy Dębowa Łąka na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” obejmującego ochronę i zabezpieczenie przed niszczeniem – w tym przed kradzieżą, pożarem, zalaniem - obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz zabytków ruchomych w wojewódzkiej ewidencji zabytków W porozumieniu ze Starostą Powiatu Wąbrzeskiego czytelne oznakowanie zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego - forma oznakowania oraz treść zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków pozyskiwanie informacji na temat obiektów ujętych gminnej ewidencji zabytków – w cyklach najrządziej dwuletnich- o przeprowadzonych pracach remontowych, budowlanych, pojawiających się zagrożeniach stałych i doraźnych. uzupełnianie GEZ o inne obiekty zabytkowe, które zostaną uznane za wartościowe, czyli inwentaryzacja tzw. małej architektury: krzyży, kapliczek przydrożnych, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków ujęcie ich w gminnej ewidencji,
2. Ochrona zabytków ruchomych	ujęcie problematyki ochrony zabytków ruchomych w Planie ochrony zabytków gminy Dębowa Łąka na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych z uwzględnienie zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków
3. Ochrona zabytków archeologicznych	ochrona i zachowanie stanowisk archeologicznych przed zniszczeniem wskutek ewentualnej eksploatacji kopalin (piasku) oraz przed ingerencją nieuprawnionych osób, na przykład „poszukiwaczy skarbów” korzystających z wykrywaczy metali poprzez akcje informacyjne na stronach internetowych gminy, w których znalazłoby się pouczenie o niszczeniu stanowisk i grożących za to sankcjach karnych;
4. Dokumentacja i popularyzacja zasobów dziedzictwa kulturowego	opublikowanie na stronach internetowych Urzędu Gminy Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stałe uwzględnianie w aktualizowanych dokumentach planistycznych gminy ochrony dziedzictwa kulturowego gminy poprzez zamieszczanie aktualnego wykazu obiektów w gminnej ewidencji zabytków, w tym stanowisk archeologicznych popularyzowanie działalności postaci zasłużonych w historii terenów gminy, jak na przykład Wacława Mieczkowskiego, który w pałacu w Niedźwiedziu zgromadził kolekcję cennych dzieł sztuki, zdobywał liczne nagrody za prowadzenie wzorcowego gospodarstwa w Niedźwiedziu dokumentowanie w postaci rejestracji podczas gminnych uroczystości występów zespołów śpiewaczych, i folklorystycznych, z archiwizowaniem pozyskanych dokumentacji, publikowanie treści pieśni wykonywanych oraz ich udostępnianie w sieci internet: serwisach facebook i youtube, stronach internetowych Gminy
5. Pielęgnacja tradycji i lokalnego folkloru	promocja i wspieranie twórczości ludowej, zarówno materialnej jak i niematerialnej - zwyczaje całoroczne na wsi, przyśpiewki, tańce, tradycyjne wyroby kulinarne – poprzez dalszą opiekę nad Kołami Gospodyń Wiejskich,

Cel 2: Kształtowanie tożsamości regionalnej	
1. Wspieranie działań edukacyjnych obejmujących historię i dziedzictwo kulturowe regionu na różnych poziomach nauczania	Zainicjowanie i wspieranie przedsięwzięć mających na celu publikacje na stronach internetowych gminy spuścizny materialnej i niematerialnej regionu, organizowanie lekcji z zapraszaniem starszych mieszkańców jako opowiadających o dawnych zwyczajach obrzędowych, okolicznościowych, świątecznych, skanowanie zdjęć z archiwów rodzinnych mieszkańców gminy dokumentujących historię gminy, poszczególnych wsi, rodzin itp), inicjowanie i pomoc w tworzeniu ekspozycji o charakterze regionalnym w placówkach szkolnych, bibliotekach – np. wystawy fotografii pochodzące ze zbiorów rodzinnych które zostały zeskanowane w ramach akcji skanowania starych zdjęć
2. Kształtowanie tożsamości regionalnej w oparciu o wydarzenia historyczne, tradycje,	organizowanie konkursów i wystaw dotyczących dziedzictwa i tradycji związanych z historią terenów dzisiejszej gminy – na przykład zorganizowanie na stronach internetowych gminy konkursów z historii miejscowości gminnych, miejsc uwiecznionych na starych zdjęciach, itp Czytelne oznakowanie drogi dojścia do cmentarza miejsca pamięci w Kurkocinie na przykład wytyczenie ścieżki edukacyjnej upamiętniającej tragiczne wydarzenia, zamieszczenie opisu ścieżki na stronie internetowej Czytelne oznakowanie dawnych cmentarzy ewangelickich i włączenie pamięci o dawnych mieszkańcach terenów gminy Dębowa Łąka do historycznego obiegu, poprzez uwzględnienie historii osadników pochodzenia niemieckiego w rozwoju gospodarczym terenów Gminy Dębowa Łąka
3. Wykorzystanie pamięci historycznej do integracji społeczności lokalnej i popularyzacji dziedzictwa kulturowego	w przypadku pojawienia się inicjatywy zewnętrznej pomoc w organizowaniu inscenizacji z udziałem grup rekonstrukcyjnych ważnych wydarzeń historycznych – bolesnych doświadczeń z okresu II wojny światowej, kiedy to Polaków, rdzennych mieszkańców Ziemi Chełmińskiej mordowali niemieccy okupanci
Cel 3: Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy	
1. Dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	opublikowanie na stronie internetowej Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka
2. Zaangażowanie mieszkańców w działania na rzecz kultury	wspieranie i promowanie działalności artystycznej, w tym amatorskiej, m. in. poprzez konkursy i wystawy
3. Edukacja mieszkańców w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami	upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli obiektów zabytkowych na stronach internetowych gminy; upowszechnianie dobrych praktyk konserwatorskich Wykorzystanie stron internetowych Urzędu Gminy do zwrócenia uwagi na zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego dotyczące konkretnych zapisów w planach, obowiązujących przy remontach obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków
Cel 4: Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	

1. Wspieranie właścicieli posiadających obiekty zabytkowe	poinformowanie właścicieli obiektów zabytkowych na temat pozyskiwania nowych źródeł finansowania prac remontowych i konserwatorskich, np. programy ochrony zabytków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, środków pomocowych Unii Europejskiej poprzez na przykład udostępnianie linków do stron MKiDN, WUOZ w Toruniu
2. Stymulowanie wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju przemysłów kultury i czasu wolnego	wspieranie rozwoju turystyki kulturowej, patriotycznej (Kurkocin miejsce zbiorowych pochówków z okresu okupacji Niemieckiej), sentymentalnej, tematycznej – np. szlakiem kościołów gotyckich – poprzez udostępnianie stron internetowych gminy organizatorom takich akcji; współpraca z organizatorami turystyki oraz zagospodarowania czasu wolnego działających lub zamierzających działać na terenie gminy
3. Tworzenie pasm turystyczno-kulturowych	publikacja map i planów z umiejscowieniem obiektów czy wydarzeń historycznych włączonych do pasma turystyki kulturowej, promocja na stronach internetowych gminy szlaków turystyki kulturowej w oparciu o historię i wydarzenia na terenie gminy Dębowa Łąka, na przykład tragicznych wydarzeń z okresu II wojny światowej i poświęconych im miejsc Pamięci Narodowej, cmentarzy ewangelickich promocja turystyki kulturowej: szlak kościołów gotyckich stanowiących wyróżnik kulturowy Gminy Dębowa Łąka: kościoły w Dębowej Łące, Kurkocinie, Łobdowie, Niedźwiedziu, Wielkich Radowiskach promocja na stronach internetowych gminy ciągów wydarzeń w miejscowościach położonych na obszarach poszczególnych pasm, na przykład szlakiem kościołów gotyckich, szlakiem kapliczek i krzyży przydrożnych, szlakiem miejsc pamięci upamiętniających tragiczne losy i historię terenów gminy Dębowa Łąka, szlakiem cmentarzy ewangelickich,
4. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach historycznych	w przypadku pojawienia się inicjatywy zewnętrznej pomoc w organizowaniu inscenizacji ważnych wydarzeń historycznych: związanych z miejscami Pamięci Narodowej w Kurkocinie

Cel 5:**Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy**

1. Poszerzanie wiedzy o materialnym dziedzictwie kulturowym i idei jego ochrony przy użyciu nowoczesnych technologii, mediów oraz różnorodnych form edukacji społecznej	Promocja i popularyzowanie na stronie internetowej gminy dobrych praktyk w zakresie rewitalizacji zabytków, dokumentowania zabytków Inicjowanie powstawania i publikacja wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe regionu, wprowadzenie do Systemu Informacji Przestrzennej Gminy Dębowa Łąka warstwy informacyjnej dotyczącej zabytków nieruchomych ujętych w gminnej ewidencji zabytków (w tym stanowisk archeologicznych)
---	---

Cel 6:**Promocja dziedzictwa kulturowego gminy**

1. Współpraca z sąsiednimi gminami należącymi do LGD „Ziemia Wąbrzeska” w zakresie wspólnej promocji regionu	na bazie przynależności do LGD „Ziemia Wąbrzeska” nawiązanie współpracy z gminami należącymi do LGD w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć promujących region
2. Współpraca z sąsiednimi gminami położonymi na szlaku kościołów gotyckich Ziemi Chełmińskiej	na bazie przynależności do gmin leżących na szlaku kościołów gotyckich Ziemi Chełmińskiej współpraca z gminami w celu wypracowania wspólnych przedsięwzięć promujących szlak i region

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Dębowa Łąka stanowi obowiązujące prawo oraz zawarte w nim regulacje. Zakłada się, że określone w Programie kierunki i działania byłyby wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- 1) **instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych**
 - aktualizacja miejscowych dokumentów planistycznych,
 - budowa parków kulturowych,
 - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy,
 - wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- 2) **instrumentów finansowych**
 - m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy,
 - finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
 - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- 3) **instrumentów koordynacji**
 - m.in. poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp.,
 - współpraca z gminami ewangelickimi w sprawowaniu opieki nad cmentarzami ewangelickimi pozostającymi w gestii danej gminy
 - współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 4) **instrumentów społecznych**
 - działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- 5) **instrumentów kontrolnych**
 - aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
 - monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Monitorowanie Programu powinno być stałym i ciągłym procesem obserwacji zmian ilościowych i jakościowych wybranych wskaźników, dającym w efekcie informacje co do skuteczności i słuszności podjętych działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego w gminie Dębowa Łąka.

Monitoring obejmował będzie następujące działania:

- systematyczne zbieranie danych liczbowych oraz informacji dotyczących realizacji celów i kierunków działań;
- prowadzenie analiz porównawczych i tematycznych, przygotowywanie raportów ukazujących stopień realizacji Programu;
- ocenę osiągniętych rezultatów, stopnia wykonania przyjętych celów oraz oszacowanie kluczowych efektów Programu;
- planowanie zmian, które zostaną zaproponowane w kolejnym Programie na lata 2030-2033.

Nazwa celu	Wskaźnik
Ochrona dziedzictwa materialnego i niematerialnego gminy oraz opieka nad nimi	1. Liczba zabytków nieruchomych w rejestrze zabytków i ewidencji. 2. Czy sporządzono Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla gminy? 3. Liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków i terenów chronionych, które zostały oznakowane 4. Liczba obiektów wymagających remontu, rewaloryzacji 5. Wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiekcie zabytkowym wpisanym do rejestru 6. Ilość i wielkość dotacji udzielonych na realizację prac w obiektach będących w ewidencji gminnej 7. Liczba wydanych zaleceń konserwatorskich w procesach realizacji inwestycji (nadzory archeologiczne, nadzory konserwatorskie) 8. Liczba akcji informacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych 9. Liczba prac pielęgnacyjnych na grobach i cmentarzach 10. Liczba wizytacji obiektów wpisanych do GEZ 11. Liczba uzupełnień w GEZ
Pomoc w kształtowaniu tożsamości regionalnej	1. Liczba inicjatyw kulturalnych w sferze opieki nad zabytkami (konkursy, wystawy, inscenizacje)
Budowanie społecznej akceptacji dla ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	1. Liczba konkursów i nagród związanych z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego 2. Liczba stowarzyszeń i związków działających na rzecz lokalnego dziedzictwa kulturowego
Zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego dla funkcji edukacyjnych, kulturalnych i turystycznych	1. Liczba wystaw stałych i czasowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu gminy

Edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy	1. Liczba artykułów, publikacji na stronach internetowych Urzędu Gminy zainicjowanych przez władze samorządowe 2. Liczba akcji edukacyjnych na rzecz niematerialnego dziedzictwa kulturowego: 3. Liczba akcji edukacyjnych skierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych dotyczących zasad konserwatorskich
Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	1. Czy wprowadzono zakładki sprofilowane w ramach portalu internetowego Gminy? 2. Liczba akcji propagujących szlaki kulturowe i ich tworzenie 3. Liczba akcji promujących turystykę kulturalną o zasięgu lokalnym i ponadlokalnym 4. Liczba wspólnych akcji promocyjnych region z sąsiednimi gminami

Obowiązek kontroli wykonania programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2024 r. poz. 1292):

Art. 87:

5. *Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.*

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Od roku podatkowego 2021 obowiązuje tak zwany Polski Ład, to jest plan odbudowy polskiej gospodarki po pandemii COVID-19, w którym wprowadzono korzystne rozwiązania podatkowe dla osób inwestujących w zakup oraz remont obiektów zabytkowych.

Ulga jest skierowana do podatników PIT opłacających podatek według skali podatkowej, podatek liniowy lub ryczałt od przychodów ewidencjonowanych. Z ulgi będą mogli skorzystać podatnicy PIT będący właścicielami lub współwłaścicielami zabytków nieruchomych, którzy ponieśli wydatki na:

- wpłaty na fundusz remontowy wspólnoty mieszkaniowej lub spółdzielni mieszkaniowej utworzony, zgodnie z odrębnymi przepisami, dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w ewidencji zabytków,
- prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane w zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w ewidencji zabytków,
- odpłatne nabycie zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków lub udziału w takim zabytku, pod warunkiem, że podatnik na nabytą nieruchomość poniósł wydatek o charakterze remontowo-konserwatorskim.

Podatnik nie może skorzystać z ulgi jeśli wydatki te zostały mu w jakikolwiek sposób zwrócone.

Właściciel lub posiadacz zabytku, jeżeli posiada tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, ograniczonego prawa rzeczowego, trwałego zarządu lub stosunku zobowiązaniowego na okres nie krótszy niż 10 lat może ubiegać się o dotację celową na prace przy zabytku pod warunkiem, że obiekt posiada odrębną decyzję o wpisie obiektu do rejestru zabytków lub wyszczególniony jest w decyzji wpisującej zespół obiektów (ruchomych lub

nieruchomych) do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego. Wnioskodawca może ubiegać się o udzielenie dotacji na następujące prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
15. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
16. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Kujawsko-Pomorski WKZ zajmuje się wyłącznie dystrybuowaniem środków z budżetu RP przyznanych mu przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego.

Dotacja może być udzielona również przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Samorząd Województwa Kujawsko-Pomorskiego.
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Samorządy Gmin.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ

stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100 % nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są głównie w ramach programu „Dziedzictwo kulturowe” priorytet „Ochrona zabytków”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005 r.) Programy, w ramach których są finansowane zadania z zakresu kultury. Ochronie i opiece nad zabytkami dedykowane są:

Program „Dziedzictwo kulturowe”:

priorytet „Ochrona zabytków”, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków,

priorytet „Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą”, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań realizowanych poza granicami i na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- rewaloryzacji oraz prac remontowych i konserwatorskich w zabytkach polskich lub z Polską związanych, znajdujących się poza granicami kraju;
- rewaloryzacji, konserwacji, ochrony i zachowania zabytkowych cmentarzy i miejsc pamięci narodowej poza granicami kraju;
- dokumentowania utraconego i rozproszonego polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, w tym badań naukowych, kwerend bibliotecznych, archiwalnych i inwentaryzacji;
- publikacji oraz promocji badań naukowych nad dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- upamiętniania wybitnych osób lub zdarzeń historycznych związanych z dziedzictwem narodowym poza granicami kraju;
- pomocy instytucjom stowarzyszonym w Stałej Konferencji Muzeów, Bibliotek i Archiwów Polskich poza Krajem oraz innym instytucjom emigracyjnym i organizacjom polonijnym, prowadzącym działalność w zakresie ochrony dziedzictwa narodowego.

priorytet „Ochrona i cyfryzacja dziedzictwa kulturowego, w ramach którego można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- digitalizacja zasobów kultury i dziedzictwa narodowego uwzględniająca przeprowadzenie niezbędnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie cyfrowych zasobów za pośrednictwem urządzeń multimedialnych lub/oraz sieci rozległych (Internetu) poprzez portale internetowe;
- przechowywanie zasobów cyfrowych z zapewnieniem trwałości i bezpieczeństwa danych cyfrowych.

priorytet „Ochrona zabytków archeologicznych, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również **dotacje na badania archeologiczne**, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków w przypadku:

- prowadzenia robót budowlanych przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru, objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w ewidencji wojewódzkiego konserwatora zabytków albo,
- prowadzenia robót ziemnych lub zmiany charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co doprowadzić, może do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Należy jednak zaznaczyć, że bieżące programy w ramach środków pochodzących z Unii Europejskiej ulegają zakończeniu wraz z końcem 2020 roku, należy więc oczekiwać na informacje dotyczące ich kontynuacji bądź powstaniu nowych programów w ramach nowej perspektywy budżetowej Unii na lata 2021-2027.

Dotacje gminne

Zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. 2020 poz. 713) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest zadaniem własnym gminy. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytku określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Dotacje na prace przy obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków mogą udzielać organy administracji samorządowej (wójt / burmistrz / prezydent / starosta / marszałek) na podstawie stosownej uchwały. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie może udzielać dotacji na prace przy tych obiektach.

Uchwałą nr 30/24 Rady Gminy Dębowa Łąka z dnia 12 czerwca 2024 r. przyjęto zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Dotacje unijne

Fundusze Europejskie dla Kujaw i Pomorza 2021-2027 to jeden z szesnastu programów regionalnych z alokacją 1,8 mld euro. Głównym celem programu jest wzmocnienie i efektywne wykorzystanie potencjału gospodarczego i społecznego regionu, sprzyjanie zintegrowanemu, zrównoważonemu i inteligentnemu rozwojowi województwa kujawsko-pomorskiego ukierunkowanemu na wysoką jakość życia i bezpieczeństwo jego mieszkańców. Zostanie to osiągnięte poprzez interwencje w ramach 10 priorytetów obejmujących 5 celów polityki z których dwa nakierowane są na działania związane z rozwojem infrastruktury kultury, dziedzictwem narodowym. Priorytet 6 ma służyć z jednej strony zachowaniu dziedzictwa naturalnego i kulturowego oraz rozwojowi zasobów kultury, z drugiej bardziej efektywnemu ich wykorzystaniu dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu, jako źródła realnych korzyści ekonomicznych. Wspiera ona ochronę obiektów zabytkowych o znaczeniu historycznym, a także instytucje kultury z uwzględnieniem funkcji aktywizujących społeczność regionalną. Środki skierowane są w szczególności na restaurację i konserwację obiektów o znaczeniu regionalnym wpisanych do rejestru zabytków położonych na obszarze Województwa Kujawsko-Pomorskiego, w tym obiektów unikatowych, wyróżniających region na tle kraju.

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko 2021-2027 to następca Programu Infrastruktura i Środowisko i w porównaniu ze swoim poprzednikiem ma rekordowy budżet przeznaczony na kulturę - 600 mln euro (2,8 mld zł). To jest o 133 mln euro więcej niż było w poprzednim programie. W ramach Priorytetu VII Kultura można realizować projekty o działaniu ponadregionalnym których celem jest wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych. Wsparcie mogą otrzymać m.in. najważniejsze zabytki w kraju – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO lub Pomników Historii Prezydenta RP, jak również 139 średnich miast, które utraciły swoje funkcje społeczno-gospodarcze i administracyjne.

Kreatywna Europa 2021 – 2027 to unijny program wspierający europejskie działania z sektorów kultury, kreatywnych i audiowizualnego. Budżet programu zaplanowany na okres siedmiu lat wynosi 2,4 mld euro. Głównymi celami programu są wsparcie ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, promocja i ochrona różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, budowanie kompetencji profesjonalistów, rozwój publiczności, włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę, zielona transformacja sektorów oraz wykorzystanie technologii i innowacji w celu dostosowania sektorów do zmian cyfrowych. W programie udział biorą wszystkie kraje należące do Unii Europejskiej oraz kraje nie należące do UE, które znajdują się na aktualnej liście opublikowanej przez EACEA. Program jest zarządzany przez Europejską Agencję Wykonawczą ds. Edukacji i Kultury, która działa pod nadzorem Komisji Europejskiej. Program składa się z trzech komponentów: MEDIA, Kultura oraz międzysektorowego.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (*Dz. U. z 2024 r. poz. 1292*) wprowadza rozróżnienie pomiędzy ochroną a opieką nad zabytkami. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie.
2. Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków.
3. Udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków.
4. Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę.
5. Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków.
6. Uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

1. Naukowego badania i dokumentowania zabytku.
2. Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.
3. Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie.
4. Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
5. Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Jak widać z powyższego rozróżnienia ochrona zabytków została przypisana administracji publicznej, natomiast opieka sprawowana jest przez właściciela lub posiadacza zabytku. W tabeli poniżej przedstawiono zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dębowa Łąka ze wskazaniem właściciela – odpowiednio odpowiedzialnego za ich ochronę oraz opiekę.

Tabela nr 4: obiekty zabytkowe w gminnej ewidencji zabytków Gminy Dębowa Łąka ze wskazaniem formy własności

	MIEJSCOWOŚĆ	ZABYTEK	CZAS POWSTANIA	NR REJESTRU	Forma własności
1.	DĘBOWA ŁĄKA	Historyczny układ ruralistyczny – typ widlica	XIII-XIV w.		
2.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół filialny, ob. parafialny p.w. śś. Piotra i Pawła	XIII/XIV w., przebud. pocz. XVII w.	A/197 z 06.05.1930 r.	kościelna
3.	DĘBOWA ŁĄKA	Cmentarz parafialny przykościelny wraz z murem ogrodzeniowym przy kościele p.w. śś. Piotra i Pawła	XIII/XIV w.	A/197 z 31.12.1987 r.	kościelna
4.	DĘBOWA ŁĄKA	Kościół ewangelicki ob. filialny rzymskokatolicki p.w. Matki Bożej Bolesnej	1900 r.	A/195 z 15.10.2004 r.	kościelna
5.	DĘBOWA ŁĄKA	Układ przestrzenny zespołu pałacowo-folwarcznego	pocz. XIX w., poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r. A/52 z 08.10.1984 i 11.03.2003	prywatna
6.	DĘBOWA ŁĄKA	Pałac w zespole pałacowo-parkowym	ok. poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r.	prywatna
7.	DĘBOWA ŁĄKA	Park w zespole pałacowo-parkowym	1 poł. XIX w.	A/52 z 08.10.1984 i	prywatna

				11.03.2003	
8.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna (dom ogrodnika) w zespole dworskim	ok. poł. XIX w.	A/52 z 30.12.2002 r	Prywatna
9.	DĘBOWA ŁĄKA	Dwór, później rządcówka w zespole dworskim	1 poł. XIX w.		gminna
10.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna w zespole dworskim	2 poł. XIX w.		Prywatna
11.	DĘBOWA ŁĄKA	Czworak (owczarnia) w zespole dworskim	koniec XIX w.		Prywatna
12.	DĘBOWA ŁĄKA	Mleczarnia w zespole dworskim	pocz. XX w.		Prywatna
13.	DĘBOWA ŁĄKA	Oficyna w zespole dworskim	XIX w.		Prywatna
14.	DĘBOWA ŁĄKA	Karczma i sala taneczna	1938 r.		Prywatna
15.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		gminna
16.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
17.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
18.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
19.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
20.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
21.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
22.	DĘBOWA ŁĄKA	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
23.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek gospodarczy	XIX/XX w.		Prywatna
24.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
25.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
26.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
27.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
28.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna

29.	DĘBOWA ŁĄKA	Szkoła	XIX/XX w.		Współwłasność: gminna, prywatna
30.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
31.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
32.	DĘBOWA ŁĄKA	Budynek mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.		Prywatna
33.	DĘBOWA ŁĄKA	Cmentarz ewangelicki	1 poł. XIX w.		kościelna
34.	KURKOCIN	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Bartłomieja	1 poł. XIV w.	A/196 z 30.07.1936 r. 31.12.1987 r.	Kościelna
35.	KURKOCIN	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja	1 poł. XIV w., zakrystia XVII w.	A/196 z 30.07.1936 r.	kościelna
36.	KURKOCIN	Cmentarz parafialny przykościelny	2 poł. XIX w., na terenie cmentarza średniowiecznego	A/196 z 31.12.1987 r.	kościelna
37.	KURKOCIN	Plebania, ob. budynek mieszkalny	pocz. XX w.		Prywatna
38.	KURKOCIN	Wiatrak typu „koźlak”	koniec XIX w.	A/1254 z 11.07.1980 r.	Prywatna
39.	KURKOCIN	Zespół dworsko-parkowy	poł. XIX w.	A/607 z 01.10.1985 r.	gminna
40.	KURKOCIN	Park dworski	poł. XIX w.	A/607 z 01.10.1985 r.	gminna
41.	KURKOCIN	Dwór	ok. 1830 r.		gminna
42.	KURKOCIN	Spichlerz ze stajnią (5) w zespole dworskim	1887 r.		Prywatna
43.	KURKOCIN	Szkoła, ob. Ośrodek Rehabilitacyjny	poł. XIX w.; 2023 r.		Prywatna
44.	KURKOCIN	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
45.	KURKOCIN	Cmentarz miejsce pamięci narodowej	1939 r., 1965, 1997		gminna
46.	LIPNICA	Dwór	1909 r.		Prywatna
47.	LIPNICA	Stodoła w zespole dworskim	XIX/XX w.		Prywatna
48.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
49.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
50.	LIPNICA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
51.	LIPNICA	Budynek gospodarczy	k. XIX w.		Prywatna
52.	LIPNICA	Budynek gospodarczy	k. XIX w.		Prywatna

53.	LIPNICA	Czworak w zespole dworskim	2 poł. XIX w.		Prywatna
54.	LIPNICA	Zajazd	pocz. XX w.		Prywatna
55.	LIPNICA	Cmentarz parafialny	1923 r.	A/201 z 31.12.1987 r.	kościelna
56.	LIPNICA	Cmentarz choleryczny	2 poł. XIX w.		gminna
57.	ŁOBDOWO	Historyczny układ ruralistyczny – typ owalnica	pocz. XIV w.		
58.	ŁOBDOWO	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Małgorzaty	1 poł. XIV w.	A/198 z 13.07.1936 r. 31.12.1987 r.	kościelna
59.	ŁOBDOWO	Kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty	1 poł. XIV w.	A/198 z 13.07.1936 r.	kościelna
60.	ŁOBDOWO	Cmentarz parafialny przykościelny w zespole kościoła	2 poł. XIX w., na teren cmentarza średniowiecznego	A/198 z 31.12.1987 r.	kościelna
61.	ŁOBDOWO	Kostnica w zespole kościoła	2 poł. XIX w.	A/198 z 31.12.1987 r.	kościelna
62.	ŁOBDOWO	Mur ogrodzeniowy w zespole kościoła	2 poł. XIX w.	A/198 z 31.12.1987 r.	kościelna
63.	ŁOBDOWO	Cmentarz ewangelicki	poł. XIX w.		gminna
64.	ŁOBDOWO	Założenie dworsko-parkowe	pocz. XIX w.		Prywatna
65.	ŁOBDOWO	Dwór w zespole dworskim	pocz. XIX w.		Prywatna
66.	ŁOBDOWO	Spichlerz w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.		Prywatna
67.	ŁOBDOWO	Czworak w zespole dworsko-parkowym	2 poł. XIX w.		Prywatna
68.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
69.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
70.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
71.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny, dom młynarza	XIX/XX w.		Prywatna
72.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
73.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
74.	ŁOBDOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
75.	ŁOBDOWO	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.		gminna
76.	ŁOBDOWO	Plebania	2 poł. XIX w.		kościelna
77.	ŁOBDOWO	Budynek gospodarczy	XIX/XX w.		kościelna

78.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
79.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
80.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX w.		Prywatna
81.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
82.	MAŁE PUŁKOWO	Kuźnia w dawnym zespole dworskim	1905 r.		Prywatna
83.	MAŁE PUŁKOWO	Dwór w dawnym zespole dworskim, później kaplica ewangelicka, ob. zajazd weselny	2 poł. XIX w.		Prywatna
84.	MAŁE PUŁKOWO	Spichlerz w dawnym zespole dworskim, następnie szkoła, ob. budynek mieszkalny	1884 r., przebudowany 1906		Współwłasność: gminna, prywatna
85.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek gospodarczy przy dawnej szkole	XX w., po 1909 r.		Współwłasność: gminna, prywatna
86.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Współwłasność: gminna, prywatna
87.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.		Prywatna
88.	MAŁE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny,	XIX/XX w.		Prywatna
89.	MAŁE PUŁKOWO	Cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		gminna
90.	NIEDŹWIEDŹ	Zespół kościoła parafialnego p.w. św. Jerzego	prezb. k. XIII w., nawa, wieża 1 poł. XIV w., poł. XIX w.	A/199 z 22.04.1930 r. 31.12.1987 r.	kościelna
91.	NIEDŹWIEDŹ	Kościół parafialny p.w. św. Jerzego	prezb. k. XIII w., nawa, wieża 1 poł. XIV w., poł. XIX w.	A/199 z 22.04.1930 r.	kościelna
92.	NIEDŹWIEDŹ	Cmentarz parafialny w zespole kościoła	na terenie cm. śred., poł. XIX w.	A/199 z 31.12.1987 r.	kościelna
93.	NIEDŹWIEDŹ	Układ przestrzenny zespołu dworskiego	2 poł. XIX – 1 ćw. XX w.	A/936 z 22.09.1960 r. 08.10.1984 r.	Prywatna
94.	NIEDŹWIEDŹ	Pałac w założeniu pałacowo-parkowym	XIX/XX w.	A/936 z 22.09.1960 r.	Prywatna
95.	NIEDŹWIEDŹ	Park w założeniu pałacowo-parkowym	XIX/XX w.	A/936 z 08.10.1984 r.	Prywatna
96.	NIEDŹWIEDŹ	Spichlerz w zespole podworskim	2 poł. XIX w.		Prywatna
97.	NIEDŹWIEDŹ	Obora w zespole dworskim	2 poł. XIX w., przeb. 2 poł. XX w.		Prywatna
98.	NIEDŹWIEDŹ	Dom ogrodnika w zespole dworskim	2 poł. XIX w.		Prywatna
99.	NIEDŹWIEDŹ	Brama północna i ogrodzenie zespołu dworskiego	2 poł. XIX w.		Prywatna

100.	NIEDŹWIEDŹ	Figura Matki Boskiej w zespole dworskim	2 poł. XIX w.		Prywatna
101.	NIEDŹWIEDŹ	Sześciorak w zespole dworskim	XIX/XX w.		Prywatna
102.	NIEDŹWIEDŹ	Czworak w zespole dworskim	XIX/XX w.		Prywatna
103.	NIEDŹWIEDŹ	Szkoła, ob. budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
104.	NIEDŹWIEDŹ	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
105.	NIEDŹWIEDŹ	Młyn	4 ćw. XIX w.		Prywatna
106.	NIEDŹWIEDŹ	Dom młynarza	4 ćw. XIX w.		Prywatna
107.	NIEDŹWIEDŹ	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Gminna
108.	NIEDŹWIEDŹ	Plebania	XIX/XX w.		kościelna
109.	NIEDŹWIEDŹ	Cmentarz ewangelicki	2 poł. XIX w.		gminna
110.	WIELKIE PUŁKOWO	Założenie dworsko-parkowe Feliksowo	koniec XIX w.		Współwłasność: prywatna, gminna
111.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwór w zespole podworskim „Felixowo”	koniec XIX w.		Prywatna
112.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwojak w zespole podworskim „Felixowo”	koniec XIX w.		Prywatna
113.	WIELKIE PUŁKOWO	Dwojak w zespole podworskim „Felixowo”	koniec XIX w.		Prywatna
114.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.		Prywatna
115.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
116.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
117.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
118.	WIELKIE PUŁKOWO	Budynek mieszkalny	XIX/XX w.		Prywatna
119.	WIELKIE RADOWISKA	Historyczny układ ruralistyczny – typ ulicówka	XIII/XIV w.		
120.	WIELKIE RADOWISKA	Zespół kościoła parafialnego p.w. Jakuba Apostoła	1 poł. XIV w., XIV/XV w., wieża 1580, 1805 r.; cment. na gruncie cment. z XIV w., 2 poł. XIX w..	A/200 z 13.07.1936 r.	kościelna
121.	WIELKIE RADOWISKA	kościół parafialny p.w. Jakuba Apostoła	1 poł. XIV w., XIV/XV w., wieża 1580, 1805 r.;	A/200 z 13.07.1936 r.	kościelna

122.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz przykościelny	na gruncie cment. z XIV w., 2 poł. XIX w..		kościelna
123.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w..		Prywatna
124.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w..		Prywatna
125.	WIELKIE RADOWISKA	Plebania	XIX/XX w..		kościelna
126.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek gospodarczy przy plebanii	XIX/XX w..		Współwłasność: kościelna i prywatna
127.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w..		Prywatna
128.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w..		Prywatna
129.	WIELKIE RADOWISKA	Budynek mieszkalny	XIX/XX w..		Współwłasność: kościelna, prywatna
130.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz parafialny	pocz. XX w..		kościelna
131.	WIELKIE RADOWISKA	Cmentarz choleryczny	pocz. XX w..		gminny

Gmina Dębowa Łąka posiada tytuł prawny do 14 i 4 współwłasność obiektów zabytkowych i jest zobowiązana do ich ochrony i sprawowania opieki.

12. Bibliografia

1. **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r**
(Dz. U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970780483>
2. **Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej**
(t.j. Dz. U. z 2024 r. poz. 1370)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971410943>
3. **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami**
(t.j. Dz. U. 2024 r. poz. 1292), wraz z aktami wykonawczymi do ustawy
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031621568>
4. **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 1465)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19900160095>
5. **Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym**

- (Dz. U. 2024 poz. 1130)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20030800717>
6. **Ustawa z 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1668)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20230001688>
7. **Ustawa z dnia 7 lipca 1994r. Prawo budowlane**
(Dz. U. z 2025 r. poz. 418)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19940890414>
8. **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska**
(Dz. U. z 2025 r. poz. 647)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20010620627>
9. **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody**
(Dz. U. z 2023 r. poz. 1336)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20040920880>
10. **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 1145)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19971150741>
11. **Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 278).
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150001777>
12. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu**
(Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.)
<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20150000774>
13. **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 87 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19911140493>
14. **Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 385)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970050024>
15. **Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach**
(Dz. U. z 2022 r. poz. 2393)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970850539>
16. **Ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o grobach i cmentarzach wojennych**
(Dz. U. z 2018 r. poz. 2337 ze zm.)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19330390311>
17. **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie**
(Dz. U. z 2024 r. poz. 1491)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>
18. **Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych**
(Dz. U. 2025 r. poz. 707)
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19910090031>

19. **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023–2026**
<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000808>
20. **Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 z perspektywą do 2030r.**
<https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/informacje-o-strategii-na-rzecz-odpowiedzialnego-rozwoju>
21. **Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju „Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności”**
http://kigeit.org.pl/FTP/PRCIP/Literatura/002_Strategia_DSRK_PL2030_RM.pdf
22. **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.**
<https://www.gov.pl/web/ia/strategia-rozwoju-kapitalu-spoolecznego-2030-srks>
23. **Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego**
https://www.nid.pl/pl/Dla_wlascicieli_i_zaradcow/opieka-nad-zabytkami/niematerialne-dziedzictwo-kulturowe-unesco/
24. **Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 roku – Strategia Przyspieszenia 2030+**
<https://kujawsko-pomorskie.pl/35295-prace-nad-strategia-2030>
25. **Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego**
<https://www.kujawsko-pomorskie.pl/planowanie-strategiczne-i-przestrzenne/planowanie-przestrzenne/27964-plan-zagospodarowania-przestrzennego-wojewodztwa-kujawsko-pomorskiego>
26. **Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2025–2028**
https://edzienniki.bydgoszcz.uw.gov.pl/WDU_C/2025/2730/akt.pdf/
27. **Lokalna Grupa Działania „Ziemia Wąbrzeska”**
<https://www.lgdwabrzezno.pl>
28. **Gmina Dębowa Łąka**
<https://www.ugdl.pl/>